

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Kohti kestäviä valintoja

Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi

Kansallinen kestävä kehityksen strategia
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja | 5/2006

SUOMEN KESTÄVÄN
KEHITYKSEN TOIMIKUNTA
FINLANDS KOMMISSION
FÖR HÅLLBAR UTVECKLING
FINNISH NATIONAL COMMISSION
ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Kohti kestäviä valintoja

Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi

Kansallinen kestävä kehityksen strategia
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja | 5/2006

Julkaisija:
VALTIONEUVOSTON KANSLIA

KUVAILELEHTI
19.6.2006

Tekijät:

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan asettama strategiaryhmä

Toimielimen asettamispäivä:

3.5.2005

Toimeksiantaja:

Valtioneuvoston kanslia

Julkaisun laji:

Julkaisu

Julkaisun nimi:

Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävän kehityksen strategia

Tiivistelmä:

Kansallisen kestävän kehityksen strategian visiona on hyvinvoinnin turvaaminen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti ja globaalisti. Tavoitteena on luoda kestävää hyvinvointia turvallisessa, osallisuutta edistävässä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki kantavat vastuuta ympäristöstä. Visio ohjaa sekä lähitulevaisuuden että pidemmän aikavälin toimintaa joka auttaa eri toimijoita tekemään kestävän kehityksen mukaisia ratkaisuja. Lähtökohtana on, että strategian keskeiset linjat antavat pohjaa hallitus- ja politiikkaohjelmien laadinnalle. Tavoitteiden aikajänne on ylisukupolvinen, eli noin vuoteen 2030 ulottuva.

Suomen kannalta kestävän kehityksen merkittävimmät kehitystrendit ja haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, sopeutumiseen maailmantalouden nopeisiin muutoksiin ja väestörakenteen muutokseen. Globaalisti merkittävimmät haasteet liittyvät ilmastonmuutoksen lisäksi globaaliin köyhyyteen ja eriarvoisuuteen sekä väestön kasvuun. Globaalit haasteet heijastuvat myös Suomeen. Kansallisten ja globaalien haasteiden ratkaiseminen kestävästi edellyttää samanaikaisia ja toisiaan tukevia lyhyen ja pitkän tähtäimen politiikkatoimia kansallisesti, EU-tasolla ja globaalisti.

Strategian mukaan yhteiskuntaa kehitetään aktiivisesti niin, että Suomi voi joustavasti sopeutua muuttuvaan globaaliin toimintaympäristöön ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Menestyminen muuttuvassa maailmassa vaatii Suomea kehittymään yhä enemmän tietämys- ja innovaatioyhteiskunnaksi, jossa hyödynnetään ja kehitetään kansallisia vahvuuksia: koulutusta ja osaamista, teknologiaa, hyvää hallintoa, tasa-arvoa, korkeaa ympäristönsuojelun tasoa sekä omien luonnonvarojen kestävää käyttöä.

Kestävään kehitykseen tähtäävässä strategiassa ja politiikassa vahvistetaan erityisesti yhteiskunnan ja kansalaisten innovaatio- ja muutoksenhallintakykyä. Uusiutuvia luonnonvaroja käytetään taloudelliseen toimintaan ja ihmisten hyvinvoinnin kasvattamiseen niin, että ne eivät vähene, vaan uusiutuvat sukupolvesta toiseen. Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. Näin toimien nykyinen sukupolvi ei vaaranna tulevien sukupolvien mahdollisuuksia hyvälle elämälle kestävässä yhteiskunnassa.

Avainsanat:

Kestävä kehitys, ympäristö, luonnonvarat, kestävät yhdyskunnat, hyvinvointi, talous, kansainvälinen yhteistyö

Sarjan nimi ja numero:

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006

ISSN:

0782-6028

ISBN:

952-5361-01-X

Kokonaissivumäärä:

136

Kieli:

Fi

Luottamuksellisuus:

Julkinen

Julkaisun jakelu:

Valtioneuvoston kanslia, julkaisut@vnk.fi

Painopaikka:

Edita, 2006

Kustantaja:

Valtioneuvoston kanslia

Utgivare:
STATSRÅDETS KANSLI

PRESENTATIONSBLAD
19.6.2006

Författare:

Strategigruppen tillsatt av Finlands kommission för hållbar utveckling

Datum då organet tillsattes:

3.5.2005

Uppdragsgivare:

Statsrådets kansli

Typ av publikation:

Publikation

Publikation (även den finska titeln):

På väg mot hållbara val. Ett nationellt och globalt hållbart Finland. Finlands strategi för hållbar utveckling (Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävä kehityksen strategia)

Referat:

Den nationella strategin för hållbar utveckling har som vision att trygga välfärden på det nationella och globala planet inom ramen för naturens bärkraft. Målet är att skapa en hållbar välfärd i ett tryggt och pluralistiskt samhälle som främjar delaktighet och där alla bär ansvar för miljön. Visionen styr verksamheten såväl inom den närmaste framtiden som på längre sikt, vilket hjälper olika aktörer att fatta beslut i enlighet med en hållbar utveckling. Utgångspunkten är att strategins viktigaste riktlinjer skall utgöra en grund när regerings- eller politikprogram utarbetas. Målen sträcker sig över generationerna, dvs. fram till ca år 2030.

För Finlands del hänger de viktigaste utvecklingstrenderna och utmaningarna inom hållbar utveckling samman med klimatförändringen, anpassningen till de snabba svängningarna i världsekonomin och den förändrade befolkningsstrukturen. Globalt sett gäller de viktigaste utmaningarna, vid sidan av klimatförändringen, den globala fattigdomen och ojämlikheten samt befolkningstillväxten. De globala utmaningarna får återverkningar också i Finland. En hållbar lösning på de nationella och globala utmaningarna förutsätter samtidiga och ömsesidigt stödjande politikinsatser på kort och lång sikt såväl på det nationella planet som inom EU och globalt.

Enligt strategin skall samhället aktivt utvecklas så att Finland smidigt kan anpassa sig till en föränderlig global omvärld och en kulturell mångfald. För att klara sig i en föränderlig värld måste Finland i allt högre grad utvecklas till ett kunskaps- och innovationssamhälle, där landets starka sidor utnyttjas och utvecklas: utbildning och kunskaper, teknologi, god förvaltning, jämlikhet, hög nivå på miljöskyddet och hållbar användning av de egna naturresurserna.

I den strategi och politik som syftar till hållbar utveckling stärks särskilt samhällets och medborgarnas innovationsförmåga och förmåga att hantera förändringar. De förnybara naturresurserna används till ekonomisk verksamhet och människornas välfärd på ett sådant sätt att de inte minskar utan förnyas från en generation till en annan. De icke-förnybara naturresurserna används så ekoeffektivt som möjligt. På så sätt äventyrar den nuvarande generationen inte kommande generationers möjligheter till ett gott liv i ett hållbart samhälle.

Nyckelord:

Hållbar utveckling, miljö, naturresurser, hållbart samhälle, välfärd, ekonomi, internationellt samarbete

Seriens namn och nummer:

Statsrådets kanslis publikationsserie 5/2006

ISSN:

0782-6028

ISBN:

952-5361-01-X

Sidantal:

136

Språk:

Fi

Sekretessgrad:

Offentlig

Distribution:

Statsrådets kansli, julkaisut@vnk.fi

Tryckort:

Edita, 2006

Förlag:

Statsrådets kansli

SISÄLLYS

SAATTEEKSI	9
STRATEGIAN VALMISTELU	11
YHTEENVETO JA KESKEISET JOHTOPÄÄTÖKSET	15
Visio ja tavoitekehys	15
Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä	16
Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa	18
Hyvinvointia koko elämänkaareen	20
Talous kestävä kehityksen turvaajana	22
Suomi globaalina toimijana ja vastuunkantajana	23
Kestävien valintojen tukeminen	25
Strategian toimeenpano ja seuranta	26
1 STRATEGIATYÖN TAUSTA	29
1.1 Kansallisia kestävä kehityksen linjauksia	29
1.2 Kansainvälisiä kestävä kehityksen linjauksia	30
1.3 Kestävä kehityksen tulkinta on muuttuva	31
1.4 Uusi strategia – Suomen malli	32
2 KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA GLOBAALEJA HAASTEITA	35
3 SUOMEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN VAHVUUKSIA JA HAASTEITA	39
4 VISIO JA TAVOITEKEHYS	45

5	HYVÄ ELÄMÄ KESTÄVÄSSÄ YHTEISKUNNASSA	49
5.1	Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä	49
5.1.1	Kasvihuonekaasupäästöjen rajoittaminen	50
5.1.2	Energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käytön lisääminen	52
5.1.3	Ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin sopeutuminen	55
5.1.4	Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen	58
5.1.5	Kestävien tuotantotapojen edistäminen	60
5.1.6	Kulutustottumusten muuttaminen	65
5.1.7	Itämeren tilan parantaminen	67
5.1.8	Luonnonvarojen kulttuurinen merkitys	69
5.2	Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa	71
5.2.1	Monikeskuksinen ja verkottuva aluerakenne	71
5.2.2	Toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö	74
5.2.3	Elinvoimainen maaseutu ja sen palveluiden turvaaminen	77
5.2.4	Palvelujen saatavuuden turvaaminen	79
5.2.5	Liikennejärjestelmä- ja tietoyhteiskuntapalvelut toimivan yhteiskunnan ja vuorovaikutuksen perusedellytyksenä	81
5.3	Kansalaiset – hyvinvointia koko elämänkaareen	85
5.3.1	Tasapaino yksilön ja yhteiskunnan vastuun välillä	85
5.3.2	Työelämän laatu	88
5.3.3	Eri sukupolvien yhteenkuuluvuus	89
5.3.4	Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy	92
5.3.5	Terveellisten elämäntapojen ja toimintakyvyn edistäminen sekä terveysuhkien torjuminen	94
5.3.6	Kansallinen identiteetti ja monikulttuurinen Suomi	97
5.3.7	Kansalaisvaikuttamisen edistäminen	99

6	TALOUS KESTÄVÄN KEHITYKSEN TURVAAJANA	103
7	SUOMI GLOBAALINA TOIMIJANA JA VASTUUNKANTAJANA	113
7.1	Suomen toimintaperiaatteet kansainvälisessä yhteistyössä	113
7.2	Lähialueiden kehitys	114
7.3	Vaikuttaminen EU-politiikkaan	115
7.4	Suomi globaalina vastuunkantajana.	116
8	KESTÄVIEN VALINTOJEN TUKEMINEN	121
8.1	Kestävää kehitystä edistävä kasvatus ja koulutus.	121
8.2	Tutkimus ja kehitys, osaaminen ja innovaatiot	124
8.3	Taloudelliset ohjauskeinot	126
9	KESTÄVÄN KEHITYKSEN STRATEGIAN TOIMEENPANO JA SEURANTA	129
9.1	Toimijat ja vastuut	129
9.2	Arviointi ja seuranta	131

STRATEGIAN SEURANTAINDIKAATTORIT

Kuvio 1: Environmental Sustainability Index	40
Kuvio 2: Human Development Index	40
Kuvio 3: Kasvihuonekaasupäästöt	50
Kuvio 4: Energian kokonaiskulutus	53
Kuvio 5: Uusiutuvien energialähteiden käyttö	53
Kuvio 6: Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin	59
Kuvio 7: Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen sekä hiilidioksidipäästöjen suhde talouskasvuun	60
Kuvio 8: Energian ja luonnonvarojen käyttö suhteessa talouskasvuun	61
Kuvio 9: Suomen luonnonvarojen käytön kehitys 1970-2025	62
Kuvio 10: Palvelujen osuus kotitalouksien kulutusmenoista	65
Kuvio 11: Ravinnekuormitus Itämereen	68
Kuvio 12: Manner-Suomen asukasluvun suhteellinen muutos erityyppisillä alueilla	72
Kuvio 13: Etäisyys 15–74-vuotiaiden kotoa eräisiin palveluihin prosentteina 1999 ja 2004	75
Kuvio 14: Huoltosuhde maakunnittain	78
Kuvio 15: Kuntalaisten palvelutytyväisyys vuosina 1996, 2000 ja 2004 kuntakokoluokittain tarkasteltuna	79
Kuvio 16: Joukko- ja henkilöautoliikenteen kehitys	81
Kuvio 17: Elinajanodote syntymähetkellä	86
Kuvio 18: Eläkkeellesiirtymisiin odote	87
Kuvio 19: Ammattitaudit ja tapaturmat	88
Kuvio 20: Väestönkehitys ikäryhmittäin	90
Kuvio 21: Vaikeasti työllistettävät (rakennetyöttömyys)	92
Kuvio 22: Peruskoulun 9. luokkalaisten välitön sijoittuminen jatko-opintoihin	93
Kuvio 23: Alkoholijuomien kulutus henkeä kohti ja alkoholisyihin kuolleet sukupuolittain	95
Kuvio 24: Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä	98
Kuvio 25: Äänestysaktiivisuus	100
Kuvio 26: 14-vuotiaiden osallistuminen yhteiskunnalliseen järjestötoimintaan	101
Kuvio 27: Suomen kilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin arvioituna suhteellisilla yksikkötyökustannuksilla	104
Kuvio 28: Bruttokansantuote asukasta kohti	105
Kuvio 29: Elatusuhde	106
Kuvio 30: Julkinen velka suhteessa BKT:een jaoteltuna valtion ja kuntien velkojen osuudeksi	107
Kuvio 31: Työttömien määrä ja työttömyysaste	108
Kuvio 32: Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat	117
Kuvio 33: Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille	117
Kuvio 34: Tutkimus- ja kehittämismenot ja myönnetty patentit	124

SAATTEEKSI

Suomen kestävän kehityksen politiikalle on tunnusomaista yhteiskunnan eri toimijatahojen laaja osallistuminen sekä sisällön määrittämiseen että toimenpiteiden toteuttamiseen. Samalla kestävä kehitys on vähitellen tullut osaksi politiikan valtavirtaa. Kansainväliset arviot viittaavat siihen, että politiikkamme on ollut oikeansuuntaista. Lähestymistavastamme puhutaan jo ”Suomen mallina”, jossa laajapohjainen osallistuminen yhdistyy korkean tason poliittiseen johtajuuteen. Suomen mallissa hallitus, kansalaisyhteiskunta ja elinkeinoelämä käyvät avointa vuoropuhelua kestävän kehityksen politiikasta.

Suomi on 1980-luvun lopulta alkaen pyrkinyt vahvistamaan kestävän kehityksen osuutta politiikan valtavirrassa. Suomen kestävän kehityksen toimikunta on työskennellyt yhtäjaksoisesti vuodesta 1993 lähtien. Se on pääministerien johdolla nostanut kansalliseen keskusteluun useita tärkeitä kestävän kehityksen teemoja, toiminut tulkkina kansallisten ja kansainvälisten kestävän kehityksen trendien välillä sekä tukenut eri tahojen työtä. Eri toimijaryhmille avoin keskustelufoorumi on myös nähty arvokkaana kansallisen yhtenäisyyden rakentajana. Erityisenä arvona on pidetty sitä, että hallituksen keskeinen ydin on toimikunnan kokouksissa läsnä esittämässä näkemyksiään ja vastaamassa kansalaisyhteiskunnan kysymyksiin.

Selvänä kehityssuuntana kestävän kehityksen politiikassa voidaan pitää sitä, että kestävän kehityksen sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset näkökohdat ovat nousseet aikaisempaa vahvemmin ympäristönäkökohtien rinnalle. Niiden keskinäistä, toisiaan tukevaa vuorovaikutusta edellytetään politiikkatoimien suunnittelussa. Voidaan sanoa, että aika on kypsä kestävän kehityksen eri ulottuvuudet tasapuolisesti huomioon ottavan strategian laadinnalle.

Suomessa on pidetty tärkeänä, että kestävän kehityksen näkökulma sisällytetään läpäisyperiaatteella kaikkiin politiikkoihin. Tämä periaate sisältyi keskeisesti myös Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokouksen sitoumuksiin, joista päätettiin vuonna 2002. Käytännön tasolla Suomessa tämä on merkinnyt sitä, että kansainväliset kestävän kehityksen linjaukset on pyritty sisällyttämään eri hallinnonalojen omiin strategioihin ja toimintaohjelmiin. Tässä ollaan onnistuttu erittäin hyvin. Integraatio on sitouttanut eri hallinnonaloja kestävän kehityksen edistämiseen ja lisännyt sektoreiden sitoutumista kestävään kehitykseen. Konkreettisesti kestävän kehityksen periaate näkyy useissa

ohjauskeinoissa, kuten lainsäädännössä, verotuksessa tai ympäristövaikutusten arvioinnissa.

Kansallisen strategiatyön lähtökohta oli mielestäni varsin kunnianhimoinen: laatia aidosti kansallinen, eri toimijatahojen näkemykset huomioon ottava linjauspaperi, jossa kestävän kehityksen kaikki ulottuvuudet ovat mahdollisimman tasapuolisesti huomioitu. Kestävän kehityksen strategiatyön kautta eri toimijatahoille luotiin mahdollisuus vuorovaikutuksessa toistensa kanssa osallistua ja vaikuttaa tulevaisuuden politiikkavaihtoehtojen hahmottamiseen. Kansallinen kestävän kehityksen strategia on mielestäni oivallinen osoitus suomalaisen yhteiskunnan valmiudesta tarttua uusiin kansainvälisiin ja kansallisiin haasteisiin ja sitouttaa eri toimijat mukaan työhön, jossa itse prosessi on varmasti yhtä antoisa ja tärkeä kuin itse käsissänne oleva loppuasiakirjakin. On tärkeää, että olemme jatkossakin edelläkävijän roolissa kestävän kehityksen politiikassa.

Matti Vanhanen
Pääministeri

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan puheenjohtaja 2003–

STRATEGIAN VALMISTELU

Suomen kestävän kehityksen toimikunta päätti joulukuussa 2004 pitämässään kokouksessa käynnistää uuteen kansalliseen kestävän kehityksen strategiaan tähtäävän prosessin. Strategiaa laatimaan perustettiin laajapohjainen strategiaryhmä, jonka mandaatti hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa maaliskuussa 2005. Strategiaryhmän tehtävänä oli valmistella kestävän kehityksen toimikunnalle ehdotus Suomen kansalliseksi kestävän kehityksen strategiaksi 31. toukokuuta 2006 mennessä.

Strategiaryhmä piti 10 kokousta elokuun 2005 ja toukokuun 2006 välillä. Lisäksi järjestettiin tutkijatapaaminen. Syyskuussa 2005 kestävän kehityksen toimikunta järjesti yhdessä eduskunnan ympäristövaliokunnan kanssa kansainvälisen strategiaseminaarin.

Strategiaryhmän sisälle muodostettiin kolme pienryhmää, jotka luonnostelivat pohjatekstejä luonnonvarojen suojeluun ja käyttöön, hyvinvointiin sekä kestävään talouteen liittyen. Samalla kuultiin myös strategiaryhmän ulkopuolisia asiantuntijoita. Suomen kansallinen kestävän kehityksen indikaattoriverkko osallistui strategiatyöhön identifioimalla työn alkuvaiheessa kehityshaasteita sekä tuottamalla prosessin aikana seurantaindikaattoreita strategiaryhmän ohjeistuksen pohjalta.

Strategialuonnos oli välitarkastelussa Suomen kestävän kehityksen toimikunnan kokouksessa maaliskuussa 2006 sekä laajalla lausunto- ja kommentointikierroksella maalisi–huhtikuussa 2006.

Kestävän kehityksen strategiaryhmä hyväksyi esityksen kansalliseksi kestävän kehityksen strategiaksi ja seurantaindikaattoreiksi yksimielisesti kokouksessaan 12.5.2006.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta hyväksyi strategiaryhmän esityksen kansalliseksi kestävän kehityksen strategiaksi ja seurantaindikaattoreiksi kokouksessaan 13.6.2006. Päätös oli yksimielinen.

Kestävän kehityksen strategiaryhmän kokoonpano

Puheenjohtajisto

Puheenjohtaja, alivaltiosihteeri Martti Hetemäki, valtiovarainministeriö
Varapuheenjohtaja, ympäristöneuvos Antero Honkasalo, ympäristöministeriö
Varapuheenjohtaja, neuvotteleva virkamies Liisa Ollila, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Jäsenet

Kauppa- ja teollisuusministeriö

Varsinainen jäsen: teollisuusneuvos Risto Ranki

Varajäsen: teollisuusneuvos Sirkka Vilkamo

Liikenne- ja viestintäministeriö

Varsinainen jäsen: liikenneneuvos Raisa Valli

Maa- ja metsätalousministeriö

Varsinainen jäsen: ympäristöjohtaja Veikko Marttila

Varajäsen: ylitarkastaja Tarja Haaranen

Opetusministeriö

Varsinainen jäsen: johtaja Marita Savola

Varajäsen: ylitarkastaja Pirkko-Liisi Kuhmonen

Työministeriö

Varsinainen jäsen: neuvotteleva virkamies Pekka Tiainen

Ulkoasiainministeriö

Varsinainen jäsen: yksikön päällikkö Jukka Siukosaari

Varajäsen: ulkoasiainsihteeri Jyrki Nissilä

Valtiovarainministeriö

Varsinainen jäsen: finanssineuvos Heikki Sourama

Varajäsen: vanhempi budjettisihteeri Päivi Valkama

Elinkeinoelämän Keskusliitto EK

Varsinainen jäsen: johtava asiantuntija Riitta Larnimaa

Varajäsen: vastaava ekonomisti Simo Pinomaa

Suomen Yrittäjät

Varsinainen jäsen: lainopillinen asiamies Riikka Tähtivuori

Suomen Kaupan Liitto

Varsinainen jäsen: asiamies Matti Räisänen

Varajäsen: kehityspäällikkö Ulla Rehell

Suomen Kuntaliitto

Varsinainen jäsen: ympäristöpäällikkö Maija Hakanen

Maa- ja metsätaloustuottajien keskusjärjestö MTK

Varsinainen jäsen: johtaja Markku Tornberg

Varajäsen: ympäristölakimies Kurt Hemnell

Ympäristöjärjestöt¹

Varsinainen jäsen: Leo Stranius, Maan ystävät ry.

Varajäsen: puheenjohtaja Alekski Neuvonen, Dodo ry.

Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

Varsinainen jäsen: nuorisotyön päällikkö Ossi Heinänen, Mannerheimin lastensuojeluliitto

Varajäsen: kehittämispäällikkö Liisa Sahi, Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

Kehitysyhteistyön palvelukeskus (KEPA)

Varsinainen jäsen: kansanedustaja, KEPA:n hallituksen puheenjohtaja Heidi Hautala

Varajäsen: toiminnanjohtaja Timo Lappalainen

¹ Suomen luonnonsuojeluliitto ry., Maailman luonnonsäätiö WWF, Maan ystävät ry, Luonto-liitto ry., Natur och Miljö r.f. ja Dodo – Tulevaisuuden elävä luonto ry.

Ammattijärjestöt²

Varsinainen jäsen: johtaja Matti Viialainen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK

Varajäsen: elinkeinopoliittinen sihteeri Outi Ervasti, AKAVA

Alueellinen edustaja

Varsinainen jäsen: ohjelmapäällikkö Maiju Hyry, Lapin liitto

Sihteeristö

Ympäristöneuvos Sauli Rouhinen, ympäristöministeriö

Ylitarkastaja Annika Lindblom, ympäristöministeriö

Neuvotteleva virkamies Asta Niskanen, valtiovarainministeriö

Erityisesti Hyvinvointia koko elämänkaareen -luvun osalta tekstin kirjoittamiseen ja puheenjohtajiston ja sihteeristön työn tukemiseen osallistui suunnittelija Kirsi-Marja Lehtelä Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta STAKES:sta.

Puheenjohtajisto ja sihteeristö ovat pitäneet 13 valmistelukokousta, joihin ovat osallistuneet myös strategiaryhmän jäsenet Risto Ranki kauppa- ja teollisuusministeriöstä ja Heikki Sourama valtiovarainministeriöstä sekä suunnittelija Kirsi-Marja Lehtelä STAKES:sta.

Indikaattorityössä keskeisessä roolissa olivat verkon puheenjohtaja, ylitarkastaja Jarmo Muurman ympäristöministeriöstä sekä verkon sihteeri, tutkija Aili Pyhälä ja siviilipalvelusmies Tuomo Alhojärvi Suomen ympäristökeskuksesta. Ympäristöministeriön harjoittelija Altti Moisala avusti strategiaryhmää ja indikaattoriverkkoa työn loppuvaiheessa.

² Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja AKAVA

YHTEENVETO JA KESKEISET JOHTOPÄÄTÖKSET

Visio ja tavoitekehys

Visio

Hyvinvoinnin turvaaminen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti ja globaalisti.

Tavoitteena on luoda kestävää hyvinvointia turvallisessa, osallisuutta edistävässä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki kantavat vastuuta ympäristöstä.

Visio ohjaa sekä lähitulevaisuuden että pidemmän aikavälin toimintaa, joka auttaa eri toimijoita tekemään kestävä kehityksen mukaisia ratkaisuja. Lähtökohdana on, että strategian keskeiset linjaukset antavat pohjaa hallitus- ja politiikkaohjelmien laadinnalle.

Käynnistetään Suomen kestävä kehityksen toimikunnan puitteissa prosessi, jossa eri tahot yhteistyössä ja omilla tahoillaan vievät eteenpäin strategian ehdotuksia.

Suomen kannalta kestävä kehityksen merkittävimmät kehitystrendit ja haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, sopeutumiseen maailmantalouden nopeisiin muutoksiin ja väestörakenteen muutokseen. Globaalisti merkittävimmät haasteet liittyvät ilmastonmuutoksen lisäksi globaaliin köyhyyteen ja eriarvoisuuteen sekä väestön kasvuun. Globaalit haasteet heijastuvat myös Suomeen. Kansallisten ja globaalien haasteiden ratkaiseminen kestävästi edellyttää samanaikaisia ja toisiaan tukevia lyhyen ja pitkän tähtäimen politiikkatoimia kansallisesti, EU-tasolla ja globaalisti.

Tavoitteiden aikajänne on ylisukupolvinen, eli noin vuoteen 2030 ulottuva.

Kestävä kehityksen strategiaa ohjaavat seuraavat **kaikkia kestävä kehityksen ulottuvuuksia koskevat periaatteet:**

- Kestävä kehityksen taloudellisen, ekologisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden keskinäisriippuvuus;

- Ylisukupolvisuus ja politiikan pitkäjänteisyys;
- Johdonmukaisuus eri politiikkalohkojen kesken niin globaalisti, kansallisesti kuin paikallisesti;
- Vankka tieteellinen pohja sekä riskien ja todennäköisyyksien arviointiin perustuva lähestymistapa;
- Inhimillisten voimavarojen vahvistaminen tarjoamalla parempia edellytyksiä kestäviin valintoihin sekä yhdenvertaisia mahdollisuuksia yksilöiden itsensä toteuttamiseen ja vaikuttamiseen yhteiskunnassa.

Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaiset ja yritykset tekevät sitä tukevia valintoja.

Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä

Ilmastonmuutos on ihmiskunnan ja luonnonjärjestelmien kestävyys suurimpia uhkia. Euroopan unioni on asettanut tavoitteeksi, että maapallon keskilämpötila ei saisi kohota pitkällä aikavälillä yli 2°C esiteolliseen aikaan verrattuna. Kansainvälisen ilmastopaneelin IPCC:n arvion mukaan tämä edellyttää, että maailman kasvihuonekaasupäästöt kääntyvät laskuun kahden vuosikymmenen kuluessa, minkä jälkeen vaaditaan merkittäviä vähennyksiä. Myös Suomessa arvioidaan toteutusvaihtoehtoja ja luodaan strategia päästöjen vähentämiseksi keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä osana maailmanlaajuisia ponnisteluja.

Suomi varautuu ilmastonmuutoksen luonnolle aiheuttamiin muutoksiin pitkän aikavälin sopeutusohjelmilla. Suomi varautuu myös sellaisiin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin, jotka tapahtuvat Suomen rajojen ulkopuolella sekä seuraa ilmastonmuutoksen aiheuttamia mahdollisia sosiaalisia ja terveydellisiä vaikutuksia ja varautuu niihin.

Suomi toimii aktiivisesti Euroopan Unionissa ja kansainvälisesti maailmanlaajuisen yhteistyön aikaansaamiseksi siten, että ihmisen toiminnoista aiheutuva ilmastonmuutosta voidaan hillitä ja varautua luonnonjärjestelmien väistämättömiin muutoksiin. Kansainvälisissä ilmastopoliittisissa neuvotteluissa Suomi tukee osana EU:ta sitä, että Kioton pöytäkirjan sitoumuskauden jälkeistä aikaa koskeva sopimusjärjestely kattaa kaikki ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta keskeiset valtiot, jotta voidaan varmistaa kansainvälisen ilmastopoliittikan vaikuttavuus. Ilmastopoliittikka pyritään niveltämään kaikkeen kestäväan kehityksen politiikkaan ja globaalin köyhyyden vähentämiseen.

Ihmiskunta käyttää **maapallon luonnonvaravarantoa** liikaa. Globaalilla tasolla luonnonvarojen kulutus tulisi saattaa kestäväälle pohjalle. Tässä Suomella ja muilla teollistuneilla mailla on erityinen vastuu ja niiden on alennettava ratkaisevasti talouksiensa luonnonvarojen kulutusta ja ympäristöhaittoja.

Suomen **luonnon monimuotoisuuden** köyhtyminen pysäytetään vuoteen 2010 mennessä, ja Suomen luonnontilan suotuisa kehitys vakiinnutetaan vuosien 2010–2016 kuluessa. Suomella on tällöin myös valmiudet pitkällä tähtäyksellä saavuttaa tasapainotila luonnon käytön ja luonnon monimuotoisuuden tilan välillä. Vahvistetaan Suomen vaikuttavuutta luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä maailmanlaajuisesti kansainvälisen yhteistyön keinoin.

Suomen talous kasvaa samalla kun ympäristöhaitat vähenevät. Jotta tämä olisi mahdollista, päästöjen rajoittamisen ohella kasvavaa huomiota kiinnitetään yhteiskunnan läpi kulkevien ainevirtojen synnyttämiin ympäristöhaittoihin ja kehitetään **materiaalitehokkuutta** niin tuotannossa kuin kulutuksessa. Julkisen sektorin tulee toimia esimerkkinä edistämällä ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä valintoja käytännöissään ja hankintamenettelyissä. Toimeenpannaan kansallisen kestäväen kulutuksen ja tuotannon ohjelman (KULTU) esityksiä.

Uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön kohdistuu paineita erityisesti bioenergian lisääntyneestä kysynnästä ja ilmastonmuutoksesta johtuen. Uusiutuvia luonnonvaroja suositaan suhteessa uusiutumattomiin, mutta niitä käytetään vain luonnonjärjestelmien kantokyvyn sallimissa rajoissa. Uusiutuvien energialähteiden ja biopolttoaineiden osuutta pyritään lisäämään merkittävästi tulevien 10–15 vuoden aikana. Bioenergian tuotannolle luodaan kansainväliset kestäväen kehityksen kriteerit.

Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. Raaka-aineiden kotimaisen käytön lisääntyminen on perusteltua, jos niiden jalostus vähentää globaalisti ympäristökuormitusta suhteessa kysyntään tuotteiden koko elinkaari huomioon ottaen. Globaali ympäristövastuu korostuu, sillä Suomen teollisuuden käyttämät raaka-aineet ja Suomessa käytetyt kulutustavarat tuodaan enenevässä määrin muista maista, ja tuotteitamme kulutetaan muissa maissa.

Koska **fossiilisten polttoaineiden** ainevirrat rasittavat ympäristöä eniten, Suomi vähentää johdonmukaisesti ja määrätietoisesti hiili-intensiteettiä ja selvittää, miten pitkällä aikavälillä päästään eroon fossiilisten polttoaineiden

ympäristöä kuormittavasta käytöstä. Öljyn riittävyys ja taloudellisesti kestävä hyödynnettävyys ovat merkittäviä haasteita jo nykyisen sukupolven aikana. Suunnitelmallisella varautumisella tulevaan tilanteeseen on mahdollista sääntää myös muita kuin ilmastonmuutoksen hallintaan liittyviä hyötyjä.

Olemassa olevia **Itämeren** suojeluohjelmia ja strategioita konkretisoidaan ja toimeenpannaan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti haitallisen kehityksen kääntämiseksi myönteiseen suuntaan. Suomi toimii aloitteellisesti muiden Itämeren alueen maiden ja Euroopan unionin kanssa ravinnepäästöjen ja merikuljetusten riskien vähentämiseksi.

Luodaan menettely, jolla **Saamelaisten** kestävä kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.

Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa

Aluerakenteen kehittämisessä lähtökohtana on Suomen alue-, seutu- ja yhdyskuntakehityksen voimavarojen tasapainoinen kehittäminen. Suomen tavoitteena on monikeskuksisuus, eli vahvan, yhtenäisen ja työnjaossa toimivan kaupunkiverkoston vahvistaminen siten, että eri keskuksat ja alueet tukevat toinen toisiaan. Monikeskuksisen ja verkottuvan aluerakenteen avulla luodaan taloudellisia mittakaavaetuja ja turvataan kaupunkimaisten palvelujen ja toimintojen saatavuutta maan eri osissa sekä ennen kaikkea hyödynnetään jo olevia rakenteita ja eri alueiden potentiaalia. Suomen vetovoimaisuuden lisäämiseksi luodaan niin vahvoja innovaatiotoiminnan ja huippuosaamisen keskittymiä, että ne houkuttelevat kasvuyrityksiä ja osaajia myös ulkomailta ja pysyvät toimimaan monikeskuksisen aluerakenteen solmukohtina. Se edellyttää mm. valtion ja kuntien välistä infrastruktuuria koskevaa yhteistyötä.

Alueellista kehitystä tasapainotetaan kansallisen ja EU:n **alue- ja rakennepolitiikan** keinoin. Kehityspanoksia suunnataan alueiden omista vahvuuksista ja lähtökohdista käsin tapahtuvaan kehittämiseen. Erityisesti panostetaan alueiden globaalin kilpailukykyyn parantamiseen, osaamisperustan vahvistamiseen ja yritysten toimintaedellytysten parantamiseen. EU:n rakennerahasto-ohjelmia hyödynnetään tehokkaasti. Kehitykseltään heikoimpia alueita tuetaan vahvistamalla niiden osaamisperustaa ja parantamalla etenkin pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytyksiä porrastetuilla aluepoliittisilla tuilla.

Tavoitteena ovat **toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti ehjet yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö**. Valtion ja kuntien välistä sekä kuntien keskinäistä, seudullista maankäytön yhteistyötä parannetaan. Yhteistyöllä pyritään hyödyntämään parhaimmalla mahdollisella tavalla olemassa olevaa rakennuskantaa, infrastruktuuria ja palveluita, lievittämään kasvukeskusten asuntopulaa, hidastamaan asuntojen hintojen nousua sekä tukemaan mahdollisuuksia saavuttaa mieluinen asuin- ja toimintaympäristö.

Maaseudun elinvoimaisuutta pyritään lisäämään tukemalla yrittäjyyttä, edistämällä monipuolista elinkeinorakennetta ja hyödyntämällä alueiden omia vahvuuksia sekä edistämällä niiden yhteisöllisyyttä ja paikallista kulttuuria. Yksi keskeinen lähtökohta maaseudun elinvoimaisuudelle on maa- ja metsätalouden toimintaedellytysten turvaaminen. Erityisesti bioenergiantuotannolla, luonnon ja kulttuurimaiseman suojelulla ja hoidolla sekä kotimaan matkailun monipuolisella edistämällä voi olla tulevaisuudessa entistä suurempi merkitys maaseudun kehittämiseksi. Suomi toimii aktiivisesti EU:ssa yhteisen maatalouspolitiikan kehittämiseksi vastaamaan nykyistä paremmin kestävä kehityksen asettamia tarpeita.

Julkisen sektorin vastuu alueellisen ja tasa-arvoisen hyvinvoinnin toteutumisen kannalta on keskeinen. **Julkisten palveluiden saatavuuden** turvaamiseksi luodaan kansallinen kuntapolitiikka, jossa huolehditaan kuntatalouden tasapainoisesta kehittämisestä ja tasataan kuntien keskinäisiä eroja tavoitteena julkisten palveluiden hyvä ja tasa-arvoinen saatavuus koko maassa. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö palvelujen tuottamisessa on jatkossakin välttämätöntä.

Toimiva liikennejärjestelmä on yhteiskunnan ja vuorovaikutuksen perusedellytys. Kuntien ja valtion välistä yhteistyötä tiivistetään ja alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo otetaan huomioon liikenne- ja tietoyhteiskuntapalveluja järjestettäessä. Joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn kilpailuasemaa suhteessa henkilöautoiluun parannetaan. Suomen kansallisen kilpailukykyyn kannalta on tärkeää koko logistisen järjestelmän kilpailukykyisyys. Tavoitteena on myös, että tavaraliikenne on turvallista, mahdollisimman tehokasta ja ympäristön kannalta haitatonta.

Suunnittelussa otetaan lähtökohdaksi liikennetarpeiden minimointi sekä liikenteestä aiheutuvien haittojen vähentäminen. Tavoitteena on nykyisen liikennejärjestelmän ekotehokkuuden kasvattaminen sekä raide- ja joukkoliikenteen

sekä tietoverkkojen kehittäminen. Liikenteen kasvun hillitseminen edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa liikenteen kysyntään vaikutetaan aktiivisesti perinteisten liikennepoliittisten keinojen lisäksi taloudellisella ja tiedollisella ohjauksella, maankäytön suunnittelulla sekä arvioimalla muiden yhteiskuntapoliittisten päätösten, erityisesti talous-, vero-, alue-, elinkeino- ja asuntopoliitiikan vaikutusta liikenteen kysyntään.

Hyvinvointia koko elämänkaareen

Yhteiskunta luo yhtäläiset mahdollisuudet **aktiivisten kansalaisten** oma-toimisuudelle, oman elämän hallinnalle ja vastuulliselle toiminnalle yhteiskunnassa ja paikallisyhteisöissä. Yhteiskunnalla on vastuu peruspalveluiden ja perusturvan järjestämisestä. **Sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmien** tulee jatkossakin kattaa kansalaisen koko elämänkaari, oltava sosiaalisesti oikeudenmukaisia ja taloudellisesti kestäviä. Sosiaaliturvajärjestelmien tulee kannustaa työntekoon ja mahdollistaa sopeutuminen muuttuviin olosuhteisiin sekä tukea yksilöllisiä ratkaisuja ja omaehtoista varautumista tuleviin tarpeisiin.

Korkea työllisyys on kestävä kehityksen keskeinen edellytys. **Työ** on yksilön hyvinvoinnin kannalta olennainen tekijä ja sen puute yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskitekijöistä. Työmarkkinoiden rakennetta kehitetään edelleen siten, että työnantajan kannattaa tarjota työtä ja työntekijän kannattaa ottaa sitä vastaan. Työelämää kehitettäessä otetaan tasapainoisesti huomioon työntekijöiden työhyvinvointi ja työssäjaksaminen sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen. Työn myönteisten piirteiden vahvistamisella, yksilön työssä kehittymisellä, urakehityksen ja innovatiivisuuden tukemisella sekä hyvällä johtamisella voidaan nykyisessä nopeasti muuttuvassa työelämässä paremmin turvata sekä yritysten menestys että työntekijöiden terveys ja hyvinvointi.

Sukupuolten välinen tasa-arvo ei vielä toteudu palkkojen, työsuhteiden pysyvyyden, vanhemmuuden kustannusten ja odotettavissa olevan eliniän osalta, joten näiden edistämiseksi ponnistellaan edelleen määrätietoisesti ja laaja-alaisesti. Sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa.

Kansallisena tavoitteena tulee olla jatkossakin tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä, jonka puitteissa huolehditaan eri ikäryhmien tarpeista **sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta** tukevasti. Tavoitteena on, että lasten ja nuorten hyvinvointi sekä kasvu ja kehitys tasapainoiseen aikuisuuteen sekä mahdollisuus tasa-arvoiselta pohjalta tapahtuviin koulutus- ja muihin vastaaviin valintoihin

on turvattu. Toimeentulo- ja palvelujärjestelmiä kehitetään niin, että lapset ja lapsiperheet eivät eriarvoistu. Aktiivinen ikääntyvä väestö on voimavara yhteiskunnan eri alueilla, kuten työelämässä, vapaaehtois- ja järjestötyössä, omaishoidossa, koulutuksessa ja kokemuksen siirrossa.

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy vakiinnutetaan normaalin toiminnan osaksi sosiaali-, terveys-, koulutus- ja työllisyyspolitiikoissa. Erityishuomiota kiinnitetään pitkäaikaistyöttömyyteen aktiivisen työvoimapolitiikan uudistamisen kautta. Viime kädessä tutkitaan vaikeasti vaajakuntoisten pitkäaikaistyöttömien osalta eläkeratkaisuja. Toimeentuloturvaa ja palveluita kehitetään aktivoivaan suuntaan, jotta järjestelmistä ei kehity syrjäytymisloukkuja.

Uusien ikäluokkien pienentyessä ja väestön ikääntyessä **palvelutuotanto** sopeutetaan muutokseen. Se edellyttää myös avointa keskustelua sosiaali-, koulutus- ja terveyspalvelujärjestelmän rajoista, eri toimijoiden roolista palvelujen tuottamisessa sekä ehkäisevien järjestelmien kehittämistä ja resurssien kohdentamista vaikuttavimpiin palveluihin. Palvelujärjestelmän kestävyys kannalta keskeistä on, että ikääntyvän väestön toimintakykyä vahvistetaan jatkossakin, ikääntyvien hoivan tarvetta myöhennetään ja palvelut kohdennetaan hoivatarpeen mukaisesti.

Julkisissa terveyspalveluissa panostetaan **ennaltaehkäisevään terveyspolitiikkaan**. Yhteiskunta luo mahdollisuudet terveyden omaehtoiseen ylläpitämiseen, ja tavoitteena on, että ihmisten oma vastuu ja kiinnostus terveytensä ylläpitämiseen kasvaa. Jatkossa tulisi selvittää laajasti, miten eri yhteiskuntapolitiikan keinoin voitaisiin toimeenpanna terveyttä edistäviä uudistuksia. Ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaan terveyteensä ja siihen vaikuttaviin tekijöihin parannetaan.

Tarttuvien tautien aiheuttamat **terveysuhkat** eivät noudata valtioiden rajoja. Ilmastomuutoksesta aiheutuvat terveysriskit liittyvät ilmastollisiin ääri-ilmiöihin, kuten myrskyihin, tulviin ja lämpöaaltoihin. Varautuminen näihin terveysuhkiin edellyttää mm. tutkijoiden ja useiden viranomaistahojen yhteistyötä.

Suomen omasta kulttuurisesta ominaislaadusta on pidettävä huolta. Yhteisötasolla vahva kansallinen perintö ja muiden kulttuurien tuntemus lisäävät vakautta ja suvaitsevaisuutta. Kulttuurisen monimuotoisuuden säilymistä Suomen alueiden sisällä tulee edistää ja ottaa huomioon kulttuurinen näkökulma kaikessa päätöksenteossa.

Suomi on tulevaisuudessa entistä **monikulttuurisempi maa**. Maahanmuuttajien nopeampi kotouttaminen ja kielen oppiminen on välttämätöntä maahanmuuttajien hyvinvoinnin, yhteiskunnan tasapainoisen kehittymisen ja talouden kannalta. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on pääsy työelämään ja saada tulijoiden osaaminen ja koulutus suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. Erityisesti on luotava edellytykset maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumiselle yhteiskuntaan.

Lähtökohtana hyvinvointiyhteiskunnan kehittämisessä ovat laajat demokraattisen yhteiskunnan oikeudet, yksilönvapaus, sananvapaus, uskonnonvapaus, poliittiset oikeudet ja näiden oikeuksien edelleen kehittäminen. Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua, kantaa vastuuta ja hyötyä kehityksen tuomien valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä. Ylläpitämällä yhteiskunnassa tietoisesti ja aktiivisesti **arvokeskustelua** mahdollistetaan kansalaisille osallisuus yhteisten asioiden tärkeysjärjestyksen määrittämiseen.

Talous kestävän kehityksen turvaajana

Suomen tavoitteena on jatkossakin säilyä pohjoismaisena **hyvinvointiyhteiskuntana**, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset. Hyvä työllisyys-, koulutus-, terveys- ja sosiaalipolitiikka sekä terve ympäristö luovat edellytyksiä yhteiskunnan vakaudelle ja ovat siten osaltaan vahvistamassa Suomen kilpailukykyä.

Tavoitteena on **mahdollisuuksiin tarttuva, dynaaminen tietoyhteiskunta**, jolla on ympäristön kannalta tehokas tuotanto. Suomen talouskasvu ja hyvinvointi perustuvat menestyviin yrityksiin, avoimeen talouteen, ihmisten vahvaan osaamiseen ja ympäristönsuojelun korkeaan tasoon. Suomen tavoitteena on tarjota sekä yrityksille että ihmisille sellainen toimintaympäristö, joka houkuttelee toimimaan Suomessa ja Suomesta jatkossakin. Tämä edellyttää toimivia työmarkkinoita, tehokasta innovaatiojärjestelmää, kunnossa olevia perusrakenteita ja toimivia peruspalveluja sekä hyvää sääntely-ympäristöä.

Menestyminen globaalissa kilpailussa edellyttää erikoistumista, muutosvalmiutta ja **omien vahvuuksien hyväksikäyttöä**. Suomi hyödyntää omia vahvuuksiaan, eli koulutusta, vakaita työmarkkinasuhteita, teknologiaa, ympäristönsuojelun korkea tasoa ja hyvää hallintoa, pääsyä hyvinvointipalveluihin sekä tasa-arvoa, ja panostaa niihin jatkossakin. Samalla Suomen on annettava mahdollisuus kehitykselle hyödyntää omia vahvuuksiaan.

Suomen taloudellinen menestys ja hyvinvointi perustuvat jatkossakin **korkeaan osaamiseen** ja koko väestön tasavertaisista koulutusmahdollisuuksista huolehtimiseen. Koulutuksen haasteena on siirtyminen tiedon opettamisesta yhä enemmän myös taitojen oppimiseen ja uuden tiedon ja innovaatioiden synnyttämiseen sekä ratkaisujen etsimiseen. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, että koulutuksen rakenne vastaa kysyntää tulevana vuosikymmeninä. Samalla on kehitettävä työssä olevien **elinikäistä oppimista**.

Elinkeinopoliitikalla kehitetään yritysten toimintaympäristön laatua, luodaan yrittäjyyttä suosivaa ilmapiiriä, varmistetaan yritysten markkinoille pääsy sekä edistetään etenkin aloitusvaiheessa olevien yritysten kasvua.

Korkean tulotason turvaaminen edellyttää **tuottavuuden** jatkuvaa parantamista. Hyvä tuottavuuskehitys niin tavara- kuin palvelutuotannossakin edellyttää, että työntekijöiden työhyvinvointi ja kannustimet inhimillisen pääoman kasvatamiseen sekä innovaatiotoimintaan ovat riittävät. Verotusta kehitetään siten, että se tukee työn tekemistä ja teettämistä Suomessa, edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä ja ulkomaisten investointien ja osaajien saamista Suomeen.

Julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri osa työikäisestä väestöstä käy työssä. Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta. Työikäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsillä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden rahoituksen pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa, joka täydentää työvoiman tarjontaa niiltä osin kuin syntyy puutetta kotimaisesta työvoimasta.

Suomi globaalina toimijana ja vastuunkantajana

Sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristöongelmat voivat kriisiytyessään ylittää valtioiden rajat, kytkeytyä toisiinsa, saada uusia muotoja ja levitä nopeasti muodostaen alueellisia tai maailmanlaajuisia turvallisuushkia. Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden riippuvuus kansainvälisestä tilanteesta on globalisaation myötä voimistunut. **Suomi toimii rakentavasti, aktiivisesti ja aloitteellisesti** sen puolesta, että kestävä kehitys, demokratia, sananvapaus, hyvä hallinto, ihmisoikeudet, tasa-arvo, oikeusvaltioperiaate ja toimiva markkinatalous toteutuvat laajasti maailmassa. Suomi pyrkii myös mahdollisimman tehokkaasti vaikuttamaan kansainvälisissä suhteissa ja prosesseissa tehtäviin ratkaisuihin, jotka heijastuvat Suomen ja suomalaisten turvallisuuteen ja hyvinvointiin.

Globalisaatioon vaikuttamiseksi tarvitaan **vahvoja kansainvälisiä organisaatioita ja sopimusjärjestelyjä**. Monenvälisen järjestelmän on perustettava vastuullisiin ja tilivelvollisiin instituutioihin sekä julkisten organisaatioiden, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden yhteistyöhön. Kehitysmaiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen erityisesti kansainvälisissä rahoituslaitoksissa on tarpeen. Demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen myös kansalaisjärjestöjen osalta tuo lisäarvoa kansainvälisen järjestelmän toimivuuteen ja hyväksyttävyyteen.

Suomi tukee **YK:n vahvistamista** keskeisenä monenkeskisenä yhteistyöjärjestönä, jonka päätösten vaikuttavuutta on parannettava ja jonka toiminnan johdonmukaisuutta on edistettävä. Osana YK:n uudistamista Suomi tukee YK:n ympäristöjärjestön perustamista. Suomi edistää myös sitä, että maailman maat sitoutuvat laajasti kansainvälisiin sopimuksiin.

Suomen kannalta on erityisen tärkeää, että kehitys **lähialueillamme** on vakaata. Yhteisiä ponnistuksia jatketaan ja tiivistetään erityisesti Itämeren ja arktisen alueen haavoittuvaan ympäristöön kohdistuvien uhkien torjumiseksi ja ympäristövastuullisuuden lisäämiseksi. Alueellisessa yhteistyössä on kiinnitettävä erityistä huomiota myös infrastruktuurin ja logistiikan kehittämiseen, energiayhteistyöhön, tarttuvien tautien torjuntaan sekä kaupan ja investointien esteiden poistamiseen.

Euroopan unioni on Suomen kannalta merkittävä kanava kestävän kehityksen päämäärien ajamiseen YK:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä. Jotta EU voisi vaikuttaa kansainvälisessä päätöksenteossa taloudellisen ja poliittisen painoarvonsa mukaisesti, sitä on vahvistettava sisäisesti. Sen on myös löydettävä paikkansa kiihtyvässä globalisaatiossa ja kansainvälisessä työnjaossa. Suomi edistää sitä, että Euroopan unionin mahdollisuus ja kyky toimia aloitteentekijänä ja aktiivisena toimijana kansainvälisessä kehitys-, ihmisoikeus- ja ympäristöpolitiikassa edelleen paranevat. Suomi edistää myös sitä, että kestävä kehityksen ja EU:n kilpailukyvyn turvaaminen tulevat nykyistä selkeämmin EU:n toiminnan painopisteiksi. Kestävä kehitys tulee nykyistä vahvemmin integroida kaikkiin EU:n politiikkalohkoihin.

Teollisuusmaiden ja kehitysmaiden keskinäisriippuvuus on vahvistunut globalisaation myötä. Suomi pyrkii vaikuttamaan **oikeudenmukaisemman globalisaatiokehityksen** puolesta, köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseksi. Suomi on sitoutunut YK:n vuosittuhattavoitteisiin, joihin sisältyy rauhan ja

turvallisuuden edistäminen sekä köyhyyden vähentäminen eri muodoissaan. Suomi on sitoutunut edistämään kehityspoliittisia tavoitteita johdonmukaisesti kaikilla niillä kansainvälisen yhteistyön ja kansallisen politiikan lohkoilla, joilla vaikutetaan kehitysmaiden asemaan. Suomi on myös sitoutunut nostamaan kehitysyhteistyövaransa YK:ssa sovittuun 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta.

Suomi edistää **uusien teknologioiden ja tietotekniikan** saatavuutta kehitysmaissa sekä etsii yhdessä yksityisen sektorin kanssa köyhimmille kehitykselle soveltuvia tieto- ja viestintäteknologisia ratkaisuja, jotka palvelevat vuosituhattulistuksen tavoitteiden saavuttamista.

Kestävällä pohjalla toimivan yksityisen elinkeinotoiminnan tuottama talouskasvu on tärkeää hyvinvoinnin ja työpaikkojen lisäämiseksi sekä köyhyyden vähentämiseksi kaikissa maissa. Taloudellisen kasvun tulee palvella **inhimillisen hyvinvoinnin** tavoitteita ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta vaarantamatta.

Kestävien valintojen tukeminen

Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaiset ja yritykset tekevät sitä tukevia valintoja. Valintoihin vaikuttavat ihmisten arvot ja valinnan mahdollisuudet. Tiukka sääntelykulttuuri ei välttämättä tuota haluttua tulosta, koska se ei anna riittävästi tilaa uusille luoville ratkaisuille. Vaikka lainsäädännöllinen ohjaus monissa tapauksissa on edelleen tehokasta ja tarpeellista, tarvitaan yhä enenevässä määrin uudenlaisia välineitä, mm. taloudellisia ohjausvälineitä, jotka **kannustavat kestävämpien valintojen tekemiseen** ja omaehtoiseen toimintaan. Kansainvälisesti sovittuja pelisääntöjä tulee kuitenkin noudattaa. Ohjausjärjestelmän on oltava kansalaisten silmissä myös hyväksyttävä.

Tulevaisuudessa koulutukseen lisätään arvojen ja asenteiden muodostumisen sekä kestävien valintojen kannalta merkityksellistä tietoa ja opetusta. Kestävän kehityksen painoarvoa vahvistetaan **koulutuspolitiikassa** ja opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Kestävä kehitys tulee saada painoalueeksi opetusalaan ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin ja tuki kasvatukselle ja koulutukselle muiden hallinnonalojen ja toimijoiden strategioihin. Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaoston strategiassa (2006) esitettyjä kehittämiskohtia toimeenpannaan toimintasuunnitelman mukaisesti.

Innovaatioiden synnyttämiseksi on tärkeää, että kehitetään osaamisyhteiskuntaa eli uuden tiedon luomista ja soveltamista tukevia toimintaympäristöjä

ja vahvoja osaamiskeskittymiä. Innovaatiojärjestelmän pullonkauloja liittyen riskirahoitukseen, liiketoimintaosaamiseen, kaupallistamiseen ja kansainvälistymiseen puretaan kehittämällä niitä edistäviä taitoja. Suomalaisten yritysten tulee oppia uutta erityisesti käytettävyydestä, muotoilusta ja palvelujen tuotteistamisesta. Kestävää kehitystä tukevien keksintöjen muuttamista markkinoilla menestyviksi tuotteiksi edistetään ja panostetaan edelleenkin vahvasti tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Kestävän kehityksen mukaisten innovaatioiden edistäminen edellyttää johdonmukaista politiikkaa eri sektoreilla, ja säätelyn kehittämistä niin, että se palkitsee kestävästä kehityksestä tukevaa innovaatiotoimintaa.

Suomi käyttää ohjauksessa talouden kannalta kuhunkin tilanteeseen kustannuksiltaan **tehokkainta ja vaikuttavinta ohjauskeinoa**. Valintojen ohjaamisen tulee pohjautua vankkaan tieteelliseen näyttöön ja todennäköisyyksiin perustuvaan varovaisuusperiaatteeseen. Ohjauskeinojärjestelmiä on kehitettävä järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti niin kansallisesti kuin EU:ssa. Yhteistyöllä ja yhteisillä ratkaisuilla Euroopan Unionissa on mahdollista lisätä ohjauskeinojärjestelmän vaikuttavuutta sekä pienentää uudesta ohjauksesta aiheutuvia sopeutumiskustannuksia. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että tehokkaiden ohjauskeinojen käytöstä voidaan sopia kansainvälisessä yhteistyössä globaaleihin ympäristöhaasteisiin vastattaessa.

Kehitetään ohjauskeinoja, joilla vähennetään uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä ja ympäristöhaittoja sekä edistetään kierrätystä ja tuotteiden, niiden kulutuksen ja energiankäytön energiatehokkuutta. Selvitetään mahdollisuuksia vähentää ympäristön ja kestävä kehityksen kannalta haitallisia tukia. **Taloudellisella ohjauksella** on mahdollista edistää kestäviä tuotantotapoja, kulutustottumuksia ja elämäntapoja, tehostaa ympäristöohjausta sekä lisätä ympäristöpolitiikan kustannustehokkuutta.

Strategian toimeenpano ja seuranta

Kestävän kehityksen toimikunta hyväksyy strategian. Strategia on voimassa toistaiseksi.

Päävastuu kestävä kehityksen linjauksista ja toimeenpanosta on valtioneuvostolla, joka hallitus- ja politiikkaohjelmien sekä valtioneuvoston periaatepäätösten kautta ohjaa työtä. Tavoitteena on, että **kestävän kehityksen politiikan jatkuvuus** taataan.

On tarkoituksenmukaista, että kansallista kestävän kehityksen strategiaa käsitellään kaikissa niissä eduskunnan valiokunnissa, joiden toimialaan strategian linjaukset liittyvät.

Tavoitteena on, että strategiassa esitetyt kestävän kehityksen linjaukset otetaan huomioon **eri hallinnonalojen sekä muiden kestävän kehityksen strategian toimijatahojen** omissa ohjelmissa ja strategioissa. Käynnistetään Suomen kestävän kehityksen toimikunnan puitteissa prosessi, jossa eri tahot yhteistyössä ja omilla tahoillaan vievät eteenpäin strategian ehdotuksia. Suomen kestävän kehityksen toimikunnan toiminta laajapohjaisena ja pääministerivetoisena turvataan myös jatkossa.

Suomen kestävän kehityksen politiikan tavoitteena on myös varmistaa **politiikan johdonmukaisuus** globaalin, alueellisen, kansallisen ja paikallisen ohjelmatyöhön välillä. Eri hallinnon tasojen yhteistyötä parannetaan ja lisätään niiden välistä vuoropuhelua. Kansallisia ratkaisuja tehtäessä otetaan huomioon vaikutukset alueiden ja kuntien edellytyksiin tehdä kestävää kehitystä tukevia päätöksiä.

Kansalaiset, kunnat, seudut, maakunnat, erilaiset yhteisöt ja yritykset ovat toimijoita, joiden valinnat ratkaisevat kestävän kehityksen toteutumisen. **Paikallistasolla** ja valtakunnan tasolla kestävä kehitys on edistynyt monin tavoin. Paikallisella tasolla haasteena on kytkeä kestävän kehityksen työ osaksi kunnan strategiatyötä ja suunnittelujärjestelmää sekä kytkeä **seutu- ja aluetaso** kiinteämmin mukaan kestävän kehityksen prosessiin.

Kestävän kehityksen politiikan innovatiivisuus on tärkeä varmistaa hallinnon, tiede- ja kansalaisyhteisön sekä talouselämän verkostoyhteistyöllä ja ohjelmilla. Kestävän kehityksen politiikan tuloksellisuutta seurataan mm. kansallisen indikaattorityön kautta. Kestävän kehityksen indikaattoreita kehitetään ja päivitetään eri hallinnonalojen välisessä kansallisessa indikaattoriverkossa.

Kansallista kestävän kehityksen **strategiaa arvioidaan** kahden vuoden välein, ja tämä tarkastelu kytketään EU:n kestävän kehityksen strategian arviointiprosessiin. Suomen kestävän kehityksen toimikunta raportoi arvioinnin tuloksista hallitukselle.

1 STRATEGIATYÖN TAUSTA

1.1 Kansallisia kestävän kehityksen linjauksia

Suomi oli ensimmäisten maiden joukossa, jotka laativat oman kestävän kehityksen ohjelmansa vuonna 1998. Ohjelma laadittiin Rion ympäristö- ja kehityskonferenssin vuonna 1992 hyväksymän Agenda 21 -toimintaohjelman kehotuksen mukaisesti. Hallituksen kestävän kehityksen ohjelmalla pyrittiin ekologiseen kestävyteen ja sitä edistävien taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen edellytysten luomiseen. Siinä esitettiin lisäksi tärkeimpiä kestävän kehityksen toiminta-alueita koskevat strategiset tavoitteet ja toimintalinjat. Ohjelmaa ovat toimeenpanneet ministeriöt ja muut julkiset hallintoyksiköt.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta pyysi yhteiskunnan eri toimijatahoja laatimaan omat kestävän kehityksen ohjelmansa vuoropuhelussa hallituksen kestävän kehityksen ohjelmatyön kanssa. Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto TT, Kaupan keskusliitto, Suomen Kuntaliitto, Saamelaiskäräjät, kansalaisjärjestöt yhdessä, edustajanaan Suomen luonnonsuojeluliitto, sekä Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK laativat ohjelmansa, jotka hyväksyttiin pääosin vuonna 1997.

Hallituksen kestävän kehityksen ohjelman arviointi suoritettiin laajana vuorovaikutteisena prosessina Suomen kestävän kehityksen toimikunnan johdolla vuosina 2000–2002. Arviointiprosessiin osallistui hallinnon lisäksi mm. oman ohjelmansa laatineet sidosryhmäorganisaatiot.

Kestävää kehitystä on edistetty Suomessa laajasti niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Kestävän kehityksen strategioita ja ohjelmia on laadittu ja toimia arvioitu useilla hallinnon aloilla, kunnissa, järjestöissä ja yrityksissä. Lisäksi Suomen kestävän kehityksen toimikunnan teemakokouksissa on syksystä 2003 lähtien käsitelty kestävän kehityksen politiikan kannalta keskeisiä kysymyksiä, jotka antavat hyvän pohjan laajempiin strategiaan linjauksiin³. Ohjelmaehdotus kestävän kulutuksen ja tuotannon edistämiseksi Suomessa (ns. KULTU-ohjelma) valmistui ensimmäisten joukossa maailmassa kesäkuus-

³ Suomen kestävän kehityksen toimikunnan kokousten teemoina ovat vuosina 2003–2006 olleet: Kauppa, köyhyys ja kestävä kehitys; Suomen ilmastopolitiikan pitkän aikavälin tavoitteet; Liikkuva Suomi; Yritysten yhteiskuntavastuu; Ekologinen verouudistus; Itämeren rehevöitymisen vähentäminen; Kestävää hyvinvointia monimuotoisista metsistä; Luonnon monimuotoisuus – luonnon puolesta, ihmisten hyväksi; Kestävä seutu-kehitys – maaseudun ja kaupunkien symbioosi; sekä Kestävää kehitystä edistävä kasvatusta ja koulutus.

sa 2005. Ohjelmaehdotuksessa laajapohjainen toimikunta luo pitkäkätähäimen vision ekotehokkaasta yhteiskunnasta ja esittää toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla hyvinvointia tuotetaan entistä vähemmällä ympäristökuormalla. Toimikunnan koulutusjaosto valmisteli Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategian ja sen toimeenpanosuunnitelman vuosille 2006-2014. Se hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa maaliskuussa 2006.

1.2 Kansainvälisiä kestävän kehityksen linjauksia

YK:n ympäristö- ja kehityskokouksessa Rio de Janeirossa vuonna 1992 kestävän kehityksen ajatus tunnustettiin ensimmäistä kertaa korkealla poliittisella tasolla, ja maailman hallitukset sitoutuivat edistämään kestävää kehitystä kansallisessa toiminnassaan ja kansainvälisessä yhteistyössä. Rion huippukokouksen myötä maailmalla alettiin tiedostaa, että hallitsemattomalla talouden kasvulla, köyhyydellä ja väestönkasvulla on merkittäviä haittavaikutuksia globaalille ympäristölle. Toinen merkittävä kokouksen lopputulos oli yhteisymmärrys siitä, että ympäristönsuojelu, taloudellinen kasvu ja sosiaaliset, ihmisten hyvinvointiin liittyvät kysymykset liittyvät olennaisesti toisiinsa.

Suomi sitoutui vuonna 2000 YK:n vuosituhajulistuksen ja sen yhteisten kehityspäämäärien saavuttamiseen viimeistään vuoteen 2015 mennessä. Suomen ja 188 muun maan hyväksymässä julistuksessa luvattiin toteuttaa kahdeksan vuosituhattavoitetta: puolittaa äärimmäinen köyhyys ja nälkä, ulottaa peruskoulutus kaikille, edistää sukupuolten tasa-arvoa, vähentää lapsikuolleisuutta, parantaa odottavien äitien terveyttä, taistella aidsia, malariaa ja muita tauteja vastaan, tukea ympäristön kestävää kehitystä, sekä tuoda globaali kumppanuus kehitykseen.

YK:n kestävän kehityksen huippukokous pidettiin syksyllä 2002 Johannesburgissa, missä hyväksyttiin poliittinen julistus sekä toimintaohjelma, joka käsittää sitoumuksia keskeisiltä kestävän kehityksen sektoreilta. Ohjelman painotukset ovat käytännön toimenpiteissä, joilla voidaan tukea YK:n köyhyyden poistamiseen tähtäviä tavoitteita, luonnonvarojen parempaa hallintaa ja käyttöä koskevia toimenpiteitä sekä tuotanto- ja kulutustapojen muuttamista koskevia sitoumuksia. Lisäksi toimintaohjelma käsittää sitoumuksia mm. terveyden, globalisaation hallinnan, kaupan ja rahoituksen sekä koulutuksen osalta.

Eurooppa-neuvosto hyväksyi Göteborgissa 2001 Kestävää kehitystä koskevan Euroopan unionin strategian, joka täydentää ja tukee EU:n ns. Lissabonin

kilpailukykystrategiaa. Kestävän kehityksen strategian tarkistus hyväksyttiin Eurooppa-neuvostossa kesäkuussa 2006. Painopistealueina ovat ilmastonmuutos ja puhdas energia, kansanterveys, sosiaalinen syrjäytyminen ja siirtolaisuus, luonnonvarojen suojelu ja hallinta, kestävä kulutus- ja tuotantotavat, kestävä liikenne sekä maailmanlaajuinen köyhyys ja kehityshaasteet.

Pohjoismaiden pääministereiden ja Pohjoismaiden neuvoston hyväksymä ensimmäinen Pohjolan kestävä kehitystä koskeva strategia tuli voimaan vuonna 2001, ja strategian tarkistus (Kestävä kehitys – Pohjolan uusi suunta) hyväksyttiin 2004. Strategiassa määritellään kestävä kehitys pitkän aikavälin suuntaviivat vuoteen 2020 sekä kuvataan toimenpiteitä, joihin Pohjoismaat pyrkivät panostamaan vuosina 2005–2008. Uusina teema-alueina tarkistetuissa strategiassa ovat kestävä kulutus- ja tuotantotavat sekä sosiaaliset kestävä kehityksen kysymykset.

1.3 Kestävän kehityksen tulkinta on muuttuva

Kestävä kehitys on prosessi, jonka määritelmä muuttuu ja saa eri tulkintoja eri toimijoiden välisessä vuoropuhelussa. Kestävä kehitys käsitteenä ja periaatteena nousi kansainvälisen kiinnostuksen kohteeksi noin 20 vuotta sitten ns. Brundtlandin toimikunnan julkaistua kuuluisan määritelmänsä vuonna 1987: *”Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tuleville sukupolville mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.”*

Suomen kestävä kehityksen toimikunta määritteli kestävä kehityksen joulukuussa 1994 seuraavasti: *”Kestävä kehitys on jatkuvaa, ohjattua yhteiskunnallista muutosta eri aluetasoilla, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet.”* Laajasti määriteltynä kestävä kehitys sisältää kolme toiminnallista ulottuvuutta: ympäristötaloudellisen eli ekologisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ulottuvuuden.

Kestävä kehityksen määritelmää on kehitelty eri puolilla. Muun muassa Maailmanpankissa sitä on tarkasteltu 1990-luvun lopulta lähtien pääomakäsitteiden kautta. Kestävä kehitys nähdään tällöin mahdollisuuksien luomisena, jossa *”jätämme tuleville sukupolville yhtä paljon mahdollisuuksia kuin meillä on ollut, ellei jopa enemmän.”* Mahdollisuudet voidaan tulkita varallisuudeksi, vauraudeksi, pääomaksi, jota voidaan konkretisoida ja mitata neljän pääomalajin avulla, jotka ovat inhimillinen pääoma (esim. osaaminen, tiede, tutkimus ja kehitys, patentit), fyysinen pääoma (esim. tuotantokoneistot, infrastruktuuri,

rakennettu ympäristö), sosiaalinen pääoma (esim. lainsäädäntö, hallinto, sosiaaliset verkostot, luottamus ja legitimitetti, kansalaislähtöinen toiminta), sekä luontopääoma (uusiutuvat ja uusiutumattomat luonnonvarat, luonnon monimuotoisuus). Kestävää kehitystä ja erityisesti sen sosiaalista ulottuvuutta on tulkittu pääomakäsitteiden kautta myös Suomen kestävän kehityksen toimikunnassa.

Viime vuosina kestävää kehitystä koskevassa yhteiskuntapoliittisessa tutkimuksessa ja keskustelussa on noussut esille mm. lähestymistapa, jonka mukaan siirtyminen kestävän kehityksen yhteiskuntaan edellyttää uusia innovatiivisia ratkaisuja samaan aikaan kun tarvitaan menettelytapa- ja käyttäytymismuutoksia. Kun esimerkiksi teknologiassa, taloudessa, instituutioissa, ekologiassa, kulttuurissa, kasvatuksessa ja koulutuksessa, elämäntavoissa ja uskomuksissa tapahtuu toisiaan vahvistavia, samansuuntaisia muutoksia, syntyy myönteinen toiminnan kehä. Siirtyminen kestävän kehityksen yhteiskuntaan edellyttää aina myös luotettavaa tietoa yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista ja pääsyä tällaisen tiedon lähteille.

1.4 Uusi strategia – Suomen malli

Suomen kestävän kehityksen toimikunta päätti joulukuussa 2004 pitämässään kokouksessa käynnistää uuteen kansalliseen kestävän kehityksen strategiaan tähtäävän prosessin. Valmistelutyö toimikunnan sihteeristössä aloitettiin alkuvuonna 2005. Strategiaa laatimaan perustettiin laajapohjainen strategiaryhmä, jonka mandaatti hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa maaliskuussa 2005. Strategiaryhmän tehtävänä on valmistella kestävän kehityksen toimikunnalle ehdotus Suomen kansalliseksi kestävän kehityksen strategiaksi 31.5.2006 mennessä.

Strategian valmisteluperiaatteet ja tavoitteet on toimikunnassa hyväksytyssä mandaatissa todettu seuraavasti:

- strategia noudattaa Euroopan unionin kestävän kehityksen ja Lissabonin strategian kokonaisnäkemyistä kestävästä kehityksestä;
- strategia ottaa huomioon maapallonlaajuisen ja Euroopan unionin kestävän kehityksen strategiaproessit sekä linjaa Suomen osallistumista näihin prosesseihin;
- strategia ottaa huomioon eri yhteyksissä laaditut kansalliset kestävän kehityksen sektorikohtaiset ja horisontaaliset strategiat ja toiminta-

ohjelmat sekä luo yleiset politiikkalinjaukset, joiden pohjalta näitä voidaan laatia ja päivittää, sekä ottaa huomioon valmisteltavana olevan Kestävää kulutusta ja tuotantoa edistävän ohjelman;

- strategia tukee myös paikallistason kestävän kehityksen työtä;
- strategian sisällön hahmottamisessa otetaan huomioon toimikunnan teemakokouksissa esille nousseet aloitteet ja johtopäätökset;
- strategia muodostaa perustan kestävän kehityksen toteuttamissuunnitelmille tulevia hallitusohjelmia linjattaessa.

Kestävän kehityksen strategian lähtökohtana on yhdistää luontopääoman kestävä käyttö, hoito ja suojele sekä kansalaisten hyvinvoinnin ja yhteiskunnan eheyden turvaaminen siten, että tuloksena on osaava ja vahvuutensa hyödyntävä kestävä kehitys Suomi.

Strategian toteuttamisen edellytyksenä on, että

1. muutoksessa huomioidaan tasapainoisesti kestävän kehityksen taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset;
2. yhteiskunnan eri toimijatahot ovat mukana strategian valmistelussa ja toteuttamisessa;
3. toteuttaminen varmistetaan institutionaalisin järjestelyin ja että
4. strategiasta johdettuihin politiikkaohjelmiin ja suunnitelmiin liitetään integroitu kestävä kehityksen vaikutusten arviointi.

2 KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA GLOBAALEJA HAASTEITA

YK:n väestöennusteen mukaan koko maailman väestö jatkaa edelleen kasvuaan tämän hetken 6,5 miljardista 9,1 miljardiin vuoteen 2050 mennessä. Maailman väkiluvun kasvu on kuitenkin hidastunut vuodesta 1990 alkaen, ja hidastumisen arvioidaan jatkuvan, kun elinolosuhteet kehitysmaissa paranevat. Samaan aikaan kaikkialla teollisuusmaissa syntyvyyden pienentyminen ja elinajan pidentyminen on johtamassa väestön ikärakenteen muutoksiin. Euroopassa väestö vähenee ja ikääntyy. Muutos on merkittävä myös Japanissa ja Kiinassa. Paineet kehitysmaiden väestön siirtymisestä korkeamman tulotason maihin ovat voimakkaita.

Teknologinen kehitys sekä kaupan ja pääoman liikkeen vapauttaminen muuttavat vahvasti maailmantalouden rakennetta. Yhä merkittävämpi osa teollisuustuotannosta syntyykin muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa. Maailmankauppa on kasvanut viimeisimpien vuosikymmenten aikana nopeammin kuin maailman bruttokansantuote, ja monet valtiot ovat kansainvälisen kaupan avulla kyenneet nostamaan elintasoaan. Globalisaatiokehitys on tuonut monia uusia ja suuria maita, kuten Kiinan, Intian ja Brasilian mukaan maailmantalouden merkittäviksi toimijoiksi. Venäjän kehitys on erityisesti Suomen kannalta tärkeä. Uusien maiden nousu maailmantalouden merkittäviksi toimijoiksi kiihdyttää kilpailua luonnonvaroista ja aiheuttaa nopeasti kehittyvissä maissa vakavia ympäristöongelmia. Energiankulutus kasvaa kehittyvissä kehitysmaissa nopeammin kuin kehittyneissä maissa. Toisaalta taloudellinen kasvu antaa uusia mahdollisuuksia vähentää ympäristöhaittoja.

Maailmantalouden voimakas kasvu on auttanut monia maita vähentämään köyhyyttä. Vaikka kasvu on nopeaa, kehitysmaat eivät tule saavuttamaan nykyisten korkean elintason maiden henkeä kohti laskettua kansantuotetta vielä useaan sukupolveen. Samaan aikaan luonnonvarojen riittävyys asettaa rajansa kasvulle. Talouskasvu lisää luonnonvarojen kysyntää ja niiden käytöstä aiheutuvia haittoja. Erityisen nopeaa kysynnän nousu on ollut Kiinassa. Nopean talouskasvun lisäksi luonnonvarojen kysyntää lisää kehittyvien maiden väestönkasvu. Energian tarve kehittyvissä maissa nousee huimasti seuraavan 30 vuoden kuluessa, sillä kulutuksen lasketaan kasvavan 250 prosenttia. Pahimmillaan kilpailu luonnonvaroista voi johtaa kansainvälisiin kriiseihin.

Kasvusta huolimatta monet maat ovat marginalisoitumassa kasvun ja maailmankaupan ulkopuolelle. Suuri osa maailman väestöstä elää äärimmäisessä köyhyydessä. Kehitysmaiden maaseudun köyhimmistä ihmisistä 60 prosenttia elää ekologisesti herkillä alueilla, kuten kuivilla seuduilla ja vuoristossa. Monissa kehitysmaissa ihmisten toimeentulo perustuu luonnonvaroista riippuvaisiin aloihin kuten maa- ja metsätalouteen, kalastukseen, metsästyksen, keräilyyn ja matkailuun. Luonnonvarojen suojelu ja kestävä käyttö ovat edellytyksenä näiden ihmisten toimeentulolle.

Ihminen on muuttanut toiminnallaan maapallon ekosysteemejä viimeisten 50 vuoden aikana nopeammin ja laajemmin kuin koskaan aikaisemmin. Viljelypinta-ala on kasvanut toisen maailmansodan jälkeen enemmän kuin 1700- ja 1800-luvuilla yhteensä. Lisääntynyt maanviljely ja lannoitteiden käyttö sekä muu ihmisen toiminta on kaventanut luonnon monimuotoisuutta. Jopa kolmasosa kaikista nisäkäs-, lintu- ja sammakolajeista on tällä hetkellä vaarassa kuolla sukupuuttoon. YK:n tukeman vuosituhaten globaalin ekosysteemi-arvion (Millennium Ecosystem Assessment) mukaan kaksi kolmasosaa ihmisille elintärkeistä ekosysteemipalveluista on vähenemässä. Myös mahdolliset edistysaskeleet nälänhädän, köyhyyden ja sairauksien poistamiseksi maapallolta tulevat jäämään lyhytaikaisiksi, mikäli ihmisten hyvinvoinnin kannalta keskeisten ekosysteemien pilaantuminen jatkuu.

Ilmastonmuutos ja makean veden riittävyys ovat ehkä merkittävimpiä uhkia ihmiskunnan ja ympäristön hyvinvoinnille. Fossiilisten energialähteiden käyttö ja maapallon metsien väheneminen ovat tärkeimpiä ilmastonmuutoksen aiheuttavia tekijöitä. Ilmastonmuutoksen arvioidaan lisäävän ja voimistavan äärimmäisiä sääilmiöitä, mm. myrskyjä, kuivuuskausia ja tulvia. Ilmastonmuutoksen eteneminen tulee todennäköisesti aiheuttamaan merkittäviä kustannuksia. Lisäksi fossiiliset polttoaineet, erityisesti öljy, ovat ehtyvä luonnonvara, eikä niiden käyttö ole pitkällä tähtäimellä sopusoinnussa kestävä kehityksen periaatteiden kanssa.

Köyhyys ja sosiaalinen eriarvoisuus sekä erilaiset yhteiskunnalliset kiistat luonnonvaroista, erityisesti makeasta vedestä ja energiasta sekä huono hallinto ovat suurimpia kestävä kehityksen esteitä, koska ne ovat kasvualustana konflikteille ja terrorismille. Monet ympäristöongelmat ovat seurausta siitä, että työhön ja toimeentuloon ei ole ollut kestäviä vaihtoehtoja ja siksi ajaudutaan ympäristön ja sosiaalisen kehityksen kannalta haitalliseen toimintaan. Globaali työllisyys, sosiaalinen eheys ja pääsy koulutukseen kuuluvat kestävä kehityksen edellytyksiin.

Yhä suurempi osa kehitysmaiden väestöstä asuu suurissa kaupungeissa, joissa väestö altistuu ilmansaasteiden vaikutuksille sekä erityisesti köyhimmät jätteiden ja jätevesien aiheuttamille ongelmille. Maailmalla HIV/Aids-epidemiat kasvavat edelleen. Aids-kuolleisuuden seurauksena odotettavissa oleva elinikä on laskenut 38 maassa. Tarttuvien tautien leviämisen uhka koskee myös Suomea.

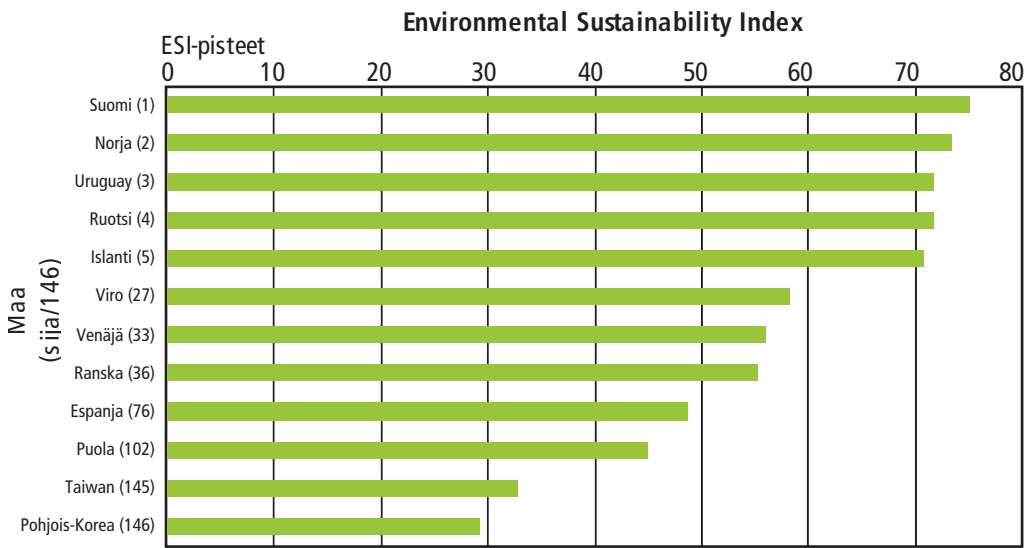
3 SUOMEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN VAHVUUKSIA JA HAASTEITA

Suomi on menestynyt hyvin useissa kansainvälisissä kestävästä kehitystä mittaavissa vertailututkimuksissa. Maailman talousfoorumin (World Economic Forum, WEF) ympäristön kestävyysindeksivertailussa (Environmental Sustainability Index; ESI) Suomi on sijoittunut kolme kertaa peräkkäin ensimmäiseksi, viimeksi vuonna 2005. Yalen ja Columbian yliopistot ovat vuosina 2001, 2002 ja 2005 tuottaneet Maailman talousfoorumille kansainvälisen vertailun maiden ympäristöllisestä kestävydestä, jota on mitattu erityisellä indeksillä. Tässä vertailussa kestävyys on jaettu viiteen komponenttiin: ympäristöjärjestelmät, ympäristökuormituksen vähentäminen, ihmisten ja yhteisöjen haavoittuvuus ympäristöuhkille, yhteiskunnallinen ja institutionaalinen kapasiteetti sekä osallistuminen maapallonlaajuisten ympäristö- ja kehitysongelmien ratkaisuun. Suomi on menestynyt hyvin useilla vertailun osa-alueilla, mutta ylsi ykkössijalle, kun mitattiin erityisesti yhteiskunnan kykyä vähentää ihmisten ja yhteisöjen haavoittuvuutta ympäristöuhkille sekä sosiaalisen ja inhimillisen pääoman kykyä vastata tehokkaasti ympäristöhaasteisiin. Suomen kansalaiset elävät tässä valossa varsin turvallisessa elinympäristössä, ja Suomen hallinto, lainsäädäntö, osaamistaso ja elinkeinoelämän vastuu ympäristönsuojelusta on korkeatasoista. Suomi on myös yksi vähiten korruptoituneista maista maailmassa. Parannettavaa Suomella on ESI-vertailun mukaan erityisesti globaalin ympäristövastuun kantamisessa sekä talouden ympäristökuormituksen vähentämisessä. Vertailun mukaan teollisuusmaiden ongelmat liittyvät yleensäkin kestävämmästä kulutus- ja tuotantotapoihin, jätteisiin ja päästöihin.

Suomi on ollut kärkimaita myös Maailman talousfoorumin kattavassa globaalissa kilpailukykytutkimuksessa (2004–2005) ja sukupuolten tasa-arvoa mittaavassa tutkimuksessa (2005) sekä OECD:n koulutuksen tasoa kartoittavassa Pisa-tutkimuksessa (2004). Vuonna 2006 Suomi sijoittui kolmanneksi ympäristönsuojelun suorituskykyarvioinnissa (Pilot 2006 Environmental Performance Index). Näiden ohella Suomi on ollut kärkimaita mm. yhteiskunnallista vakautta, elämän laatua, sosiaalista kehitystä, sukupuolten tasa-arvoa, yritysten sosiaalista vastuuta ja julkisen sektorin toimintakykyä mittaavissa indekseissä.

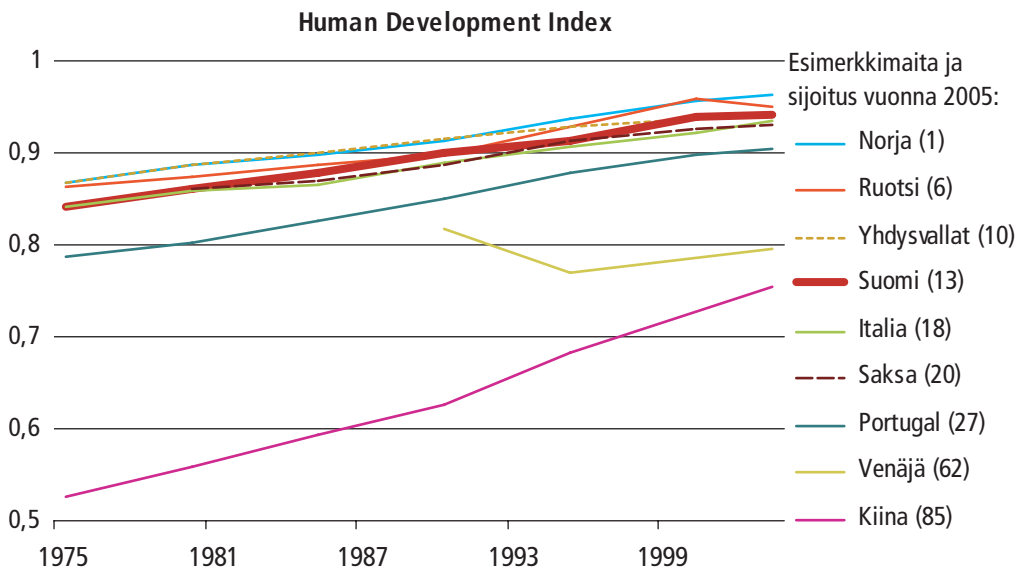
Suomella on lukuisia vahvuusalueita, joille kestävä kehityksen strategiaa voidaan rakentaa. Näitä ovat merkittävät panostukset tutkimus- ja kehittämistoimintaan, hyvin toimiva koulutusjärjestelmä ja kansalaisten korkea koulutustaso,

Kuvio 1

Lähde: Yalen ja Columbian yliopistot

Kuvio 2

Lähde: Human Development Report 2005

toimivat palvelujärjestelmät, vastuulliset yritykset, hyvä hallinto, toimiva kansalaisyhteiskunta sekä yhteistyön perinne. Puhdas, elinvoimainen ja monimuotoinen ympäristö on Suomen hyvinvoinnin yksi perustekijä. Suomi on myös edistynyt tietoyhteiskunta. Vahvoja, vienninkin kannalta keskeisiä osaamisalueita ovat mm. tehokkaat teollisuusprosessit, esimerkiksi elektroniikka- ja metsäteollisuus sekä terästeollisuus, ja monitorointi- ja ohjaujärjestelmät, mukaan lukien prosessien ohjaus. Suomi on panostanut myös ilmasto- ja energiateknologiaan, erityisesti yhdistettyyn sähkön ja lämmön tuotantoon, bioenergiaan ja tuulivoimateknologiaan, sekä infrastruktuuri-osaamiseen laajasti ymmärrettyinä.

Terveyden edistäminen ja sairauksien ehkäisy ovat ratkaisevasti vaikuttaneet väestön terveyden parantumiseen niin Suomessa kuin muuallakin. Esimerkiksi tartuntatautien torjunta rokotuksin ja hygienialla sekä sydän- ja verisuonitautien väheneminen elämäntapojen muutoksilla ovat viimeisten vuosikymmenten aikana suuresti parantaneet suomalaisten terveydentilaa. Ajankohtaisia haasteita ovat tupakan ja päihteiden aiheuttamat suuret terveysmenetykset, mielenterveyden ongelmien lisääntyminen, ylipainon lisääntyminen, sekä monien vanhenemiseen liittyvien sairauksien ja ongelmien määrän kasvu. Toimintakyvyn ylläpito ja edistäminen ja vanhuksilla itsenäisen suoriutumisen säilyttäminen ovat nousseet entistä tärkeämmiksi.

Hyvinvointivaltion perustana pidetyt yhteiskunnalliset rakenteet ovat olleet viime vuosikymmenenä voimakkaassa muutoksessa. Monella poliittikalohkolla 1990-luvun alun lama merkitsi jyrkkää muutosta. Lamalla on ollut pitkä varjo. Julkinen talous, joka perinteisesti on ollut ylijäämäinen, muuntui alijäämäiseksi 1990-luvun alussa. Talouden tasapaino saavutettiin vasta 1990-luvun loppupuolella, ja edelleenkin sen pitkän aikavälin tasapainon säilyttäminen on keskeinen yhteiskunnallinen haaste. Työttömyys ei ole laskenut 1990-luvun alun lamaa edeltäneelle tasolle. Erityisesti pitkäaikaistyöttömyys on jäänyt varsin syväksi ongelmaksi, joskin se on supistumassa. Työsuhteet ovat muuttuneet epätyypillisemmiksi. Työelämän muutos on luonut uudenlaiset työmarkkinat ja työsuhteet. Alueellisesti kasvu on keskittynyt. Kotitalouksien keskikoko on supistunut, ja yhä useammin lapset kasvavat yhden huoltajan talouksissa. Vanhukset asuvat etäällä omaisistaan. Näiden tekijöiden ohella väestön aikaisemmin poikkeuksellisen edullinen ikärakenne on muuntumassa väestön ikääntymisen ja syntyvyyden suhteellisen vähäisyyden seurauksena.

Väestön ikääntymisen myötä terveys- ja eläkemeno kasvat suhteessa bruttokansantuotteeseen niin Suomessa kuin muissakin OECD-maissa. OECD:n,

EU:n komission ja kansallisten laskelmien mukaan nykyisen kehityksen vallitessa julkisten palvelujen ja sosiaaliturvajärjestelmän kysyntä kasvavat. Vaikka Suomessa on varsin hyvin varauduttu ikääntymiseen mm. työeläkevaroja rahastoimalla ja palvelujärjestelmää tehostamalla, julkinen talous ei kuitenkaan näyttäisi olevan tulevaisuudessa kestävällä pohjalla Suomessa. Globalisaatio lisää verokilpailua, ja julkisen talouden rahoitus tiukkenee.

Yhä merkittävämpi osa teollisuustuotannosta syntyy muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa, jotka eivät pysty kilpailemaan teollistuvien maiden alhaisen palkkatason kanssa. Tämä muodostuu ongelmaksi, jollei uutta yritystoimintaa ja uusia työpaikkoja saada vanhojen tilalle ja jollei Suomen panostuksia kestäväen kehityksen mukaiseen innovaatiotoimintaan ja koulutukseen saada täysimääräisesti hyödynnettyä.

Myös maailmanlaajuisten ongelmien, kehityskriisien ja alueellisten konfliktien merkitys turvallisuudelle on lisääntynyt. Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden riippuvuus kansainvälisestä tilanteesta on globalisaation myötä voimistunut.

Kuva Sauli Rouhinen

4 VISIO JA TAVOITEKEHYS

Visio

Hyvinvoinnin turvaaminen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti ja globaalisti.

Tavoitteena on luoda kestävää hyvinvointia turvallisessa, osallisuutta edistävässä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki kantavat vastuuta ympäristöstä.

Suomen kannalta kestävän kehityksen merkittävimmät kehitystrendit ja haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, sopeutumiseen maailmantalouden nopeisiin muutoksiin ja väestörakenteen muutokseen. Globaalisti merkittävimmät haasteet liittyvät ilmastonmuutoksen lisäksi globaaliin köyhyyteen ja eriarvoisuuteen sekä väestön kasvuun. Globaalit haasteet heijastuvat myös Suomeen. Kansallisten ja globaalien haasteiden ratkaiseminen kestävästi edellyttää samanaikaisia ja toisiaan tukevia lyhyen ja pitkän tähtäimen politiikkatoimia kansallisesti, EU-tasolla ja globaalisti.

Yhteiskuntaa kehitetään aktiivisesti niin, että Suomi voi joustavasti sopeutua muuttuvaan globaaliin toimintaympäristöön ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Menestyminen muuttuvassa maailmassa vaatii Suomea kehittymään yhä enemmän tietämys- ja innovaatioyhteiskunnaksi, jossa hyödynnetään ja kehitetään kansallisia vahvuuksia: koulutusta ja osaamista, teknologiaa, hyvää hallintoa, korkeaa ympäristönsuojelun tasoa sekä omien luonnonvarojen kestävää käyttöä.

Kestävässä yhteiskunnassa yhteiskunnalla on vastuu peruspalveluiden ja perusturvan järjestämisestä samalla kun aktiiviset kansalaiset ottavat vastuuta omasta ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnista taloudellisesti ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Yhteiskunnan on luotava mahdollisuudet yksilön omatoimisuudelle, oman elämän hallinnalle ja toiminnalle paikallisyhteisöissä. Kansalaiset ovat sitoutuneet kestävään elämäntapaan ja osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen. He osaavat punnita käytännön tilanteissa valintojen ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia niin paikallisesti kuin maailmanlaajuisestikin.

Kestävään kehitykseen tähtäävässä strategiassa ja politiikassa vahvistetaan erityisesti yhteiskunnan ja kansalaisten innovaatio- ja muutoksenhallintakykyä. Uusiutuvia luonnonvaroja käytetään taloudelliseen toimintaan ja ihmisten hyvinvoinnin kasvattamiseen niin, että ne eivät vähene, vaan uusiutuvat sukupolvesta toiseen. Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. Näin toimien nykyinen sukupolvi ei vaaranna tulevien sukupolvien mahdollisuuksia hyvälle elämälle kestävässä yhteiskunnassa.

Suomen hyvinvoinnin ja turvallisuuden kannalta on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan myös oikeudenmukaisemman globalisaatiokehityksen toteutumiseen.

Visio ohjaa sekä lähitulevaisuuden että pidemmän aikavälin toimintaa joka auttaa eri toimijoita tekemään kestävänsä kehityksen mukaisia ratkaisuja. Lähtökohtana on, että strategian keskeiset linjaukset antavat pohjaa hallitus- ja politiikkaohjelmien laadinnalle. Käynnistetään Suomen kestävänsä kehityksen toimikunnan puitteissa prosessi, jossa eri tahot yhteistyössä ja omilla tahoillaan vievät eteenpäin strategian ehdotuksia.

Tavoitteiden aikajänne on ylisukupolvinen, eli noin vuoteen 2030 ulottuva.

Strategiaa ohjaavat seuraavat kaikkia kestävänsä kehityksen ulottuvuuksia koskevat periaatteet:

- Kestävänsä kehityksen taloudellisen, ekologisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden keskinäisriippuvuus;
- Ylisukupolvisuus ja politiikan pitkäjänteisyys;
- Johdonmukaisuus eri politiikkalohkojen kesken niin globaalisti, kansallisesti kuin paikallisesti;
- Vankka tieteellinen pohja sekä riskien ja todennäköisyyksien arviointiin perustuva lähestymistapa;
- Inhimillisten voimavarojen vahvistaminen tarjoamalla parempia edellytyksiä kestäviin valintoihin sekä yhdenvertaisia mahdollisuuksia yksilöiden itsensä toteuttamiseen ja vaikuttamiseen yhteiskunnassa.

Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaiset ja yritykset tekevät sitä tukevia valintoja.

5 HYVÄ ELÄMÄ KESTÄVÄSSÄ YHTEISKUNNASSA

5.1 Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä

Keskeiset haasteet

- Miten teollisuusmaiden ja teollistuvien maiden ympäristöä kuormittava kulutus suhteutetaan koko maapallon ja tulevien sukupolvien perusedinehtojen turvaamiseen?
- Miten Suomi käyttää uusiutuvaa luonnonvaravarantoaan niin, että sen avulla ylläpidetään ja lisätään kansakunnan hyvinvointia ja käytetään luonnonvaroja kestävästi niin kansallisella kuin globaalillakin tasolla?
- Miten Suomi käyttää uusiutumattomia luonnonvaroja kestävästi niin kansallisella kuin globaalillakin tasolla? Miten Suomi varautuu fossiilisten polttoaineiden vähenemiseen?
- Miten Suomi toimii ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja varautuu siihen?

Ihmiskunta käyttää maapallon luonnonvaravarantoa liikaa. Mittavan vuosituhaten globaalien ekosysteemi-arvion (Millennium Ecosystem Assessment, 2005) päätuloksia oli se, että maailman ekosysteemi-palvelut, eli ekosysteemien ihmisille tarjoamat hyödyt ja hyödykkeet, ovat vakavasti heikentyneet. Raportissa tutkittiin 24 ekosysteemi-palvelua, joista 15 on ympäristön muutosten vuoksi heikentynyt tai vakavassa vaarassa. Erityisen heikossa tilassa ovat maailman juomavesivarat ja kalakannat, mutta myös polttopuu ja geneettiset varannot ovat vähentyneet huolestuttavasti. Raportissa on tarkasteltu materiaalistien hyödykkeiden lisäksi myös ekosysteemien tarjoamia kulttuuripalveluja. Esimerkiksi kauniit maisemat ja eri uskonnoissa pyhinä pidetyt eläimet ja kasvit ovat vähentyneet.

Vuosituhaten globaalissa ekosysteemi-arviossa todetaan, että ilman voimakkaita toimia luonnonjärjestelmien kantokyky heikentyy väestönkasvun ja erityisesti henkeä kohti lasketun materiaalsen kulutuksen kasvun myötä. Suomen ja muiden teollistuneiden ja teollistuvien maiden aineellisen hyvinvoinnin aiheuttama luonnonvaravarannon kulutus on moninkertainen maapallon suuren enemmistön kulutustasoon verrattuna. YK:n pääsihteerin Kofi Annanin aloitteesta käynnistettyä ekosysteemi-arviointia on ollut laatimassa yli 1300 eri alojen asiantuntijaa 95 eri maasta.

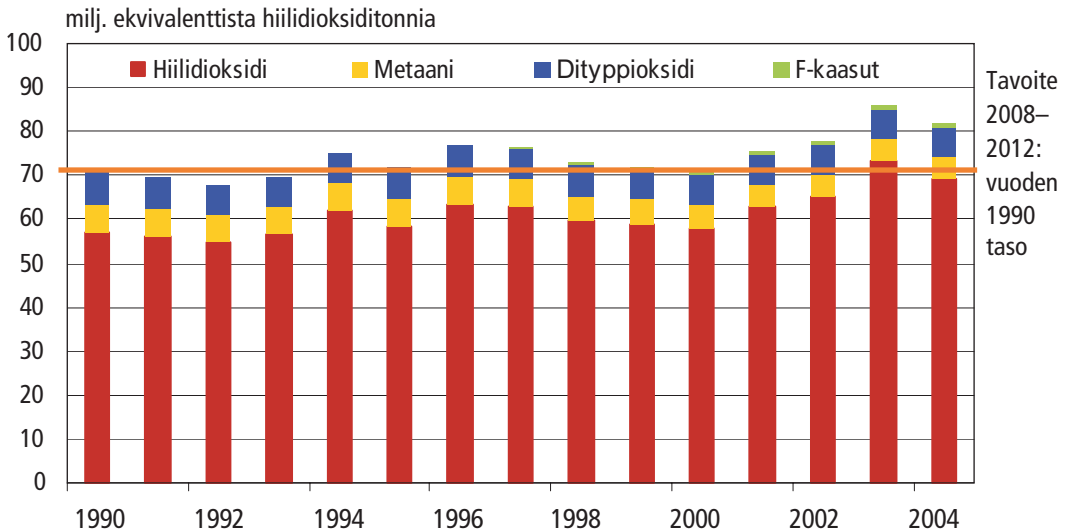
Euroopan unionin vuonna 2006 tarkistetussa kestävä kehityksen strategiassa ympäristönsuojelun keskeisenä tavoitteena on ”suojata maapallon kykyä pitää yllä elämää sen kaikissa muodoissa, kunnioittaa maapallon luonnonvarojen rajallisuutta sekä edistää kestävä tuotantoa ja kulutusta tavoitteena katkaista yhteys taloudellisen kasvun ja ympäristön tilan heikkenemisen välillä”.

5.1.1 Kasvihuonekaasupäästöjen rajoittaminen

Ilmastonmuutoksen hillitseminen tulee pitkään säilymään Suomen tärkeimpänä ympäristöpoliittisena painopisteenä. YK:n ilmastonmuutoksen puitesopimuksen (UNFCCC, 1992) tavoitteita täsmentävän Kioton pöytäkirjan (1997) asettamien velvoitteiden mukaan teollisuusmaiden yhteisenä tavoitteena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjään keskimäärin 5,2 prosenttia vuoden 1990 tasoon verrattuna vuosina 2008–2012. EU:n sisäisen taakanjaon mukaan Suomi sitoutuu vakiinnuttamaan päästönsä vuoden 1990 tasolle.

Kuvio 3

Kasvihuonekaasupäästöt

Lähde: Ympäristö ja luonnonvarat, Tilastokeskus

Kioton pöytäkirja on tärkeä askel. Jatkotoimia kuitenkin tarvitaan. Montrealissa 2005 pidetyssä ilmasopimuksen 11. osapuolikokouksessa ja Kioton pöytäkirjan ensimmäisessä osapuolikokouksessa käynnistettiin keskustelut Kioton jälkeisestä ilmastopolitiikasta. Kioton pöytäkirjan osapuolet, joita on tällä het-

kellä 162 maata, alkavat tarkastella kehittyneiden, Kioton pöytäkirjassa mukana olevien maiden sitoumuksia vuoden 2012 jälkeen. Koko pöytäkirjan kokonaisarvio käynnistyy syksyllä 2006. Ilmastosopimuksen osapuolet (189 maata) käynnistävät vuoropuhelun pitkän aikavälin yhteistyöstä ilmastomuutokseen vastaamiseksi. Osapuolikokousten asialistoilla on myös muita jatkoon kannalta tärkeitä asiakohtia, kuten kehitysmaiden metsäkatoa koskeva aloite ja ilmastomuutokseen sopeutumista koskeva viisivuotinen työohjelma.

Euroopan unioni on asettanut tavoitteeksi, että maapallon keskilämpötila ei saisi kohota pitkällä aikavälillä yli 2°C esiteolliseen aikaan verrattuna. Kansainvälisen ilmastopaneelin IPCC:n arvion mukaan tämä edellyttää, että maailman kasvihuonekaasupäästöt kääntyvät laskuun kahden vuosikymmenen kuluessa, mikä jälkeen vaaditaan merkittäviä vähennyksiä, suuruusluokaltaan vähintään 15 prosenttia ja mahdollisesti jopa 50 prosenttia vuoteen 2050 mennessä vuoden 1990 määrästä. Eurooppa-neuvosto onkin tähdentänyt EU:n valmiutta tarkastella muiden osapuolien kanssa tarvittavia päästövähennyksiä ja strategioita, joilla tarvittavat vähennykset voidaan saavuttaa. EU:n ympäristöneuvosto on ehdottanut, että tässä yhteydessä harkittaisiin teollisuusmaiden osalta 15–30 prosentin suuruusluokkaa olevia päästövähennyspolkuja vuoteen 2020 mennessä ja 60–80 päästövähennyspolkuja vuoteen 2050 mennessä.

Suomen energia- ja ilmastopoliittinen strategia valmistui marraskuussa 2005, ja siinä linjataan suunnitelmat Suomea koskevien kansainvälisten velvoitteiden toimeenpanemiseksi kasvihuonekaasujen rajoittamiseksi Kioton sitoumuskaudella vuosina 2008–2012. Selonteon muodossa hyväksytyssä strategiassa panostetaan uusiutuvien energialähteiden käyttöönottoon, energiansäästöön ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen. Tämän lisäksi valtio hankkii Kioton pöytäkirjan sallimia päästöyksiköitä ns. joustomekanismeilla. Strategiassa linjatuilla toimenpiteillä sekä joustomekanismeilla, mukaan lukien EU:n päästökauppa, Suomi täyttää sille asetetut ja hyväksytyt velvoitteet. Muutoin Suomen kasvihuonekaasupäästöt ylittäisivät Kioton pöytäkirjan veloitteen noin 15 prosentilla.

- Myös Suomessa arvioidaan toteutusvaihtoehtoja ja luodaan strategia päästöjen vähentämiseksi keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä osana maailmanlaajuisia ponnisteluja.
- Kehitetään uutta teknologiaa samalla kun tehostetaan jo olemassa olevan teknologian käyttöä. Lisäksi kehitetään markkinaehtoisia instrumentteja, jotka perustuvat ympäristölliseen vaikuttavuuteen ja kustan-

nustehokkuuteen, kuten esim. aidosti maailmanlaajuiset, yhtenäisin periaattein toimivat markkinat päästökaupalle.

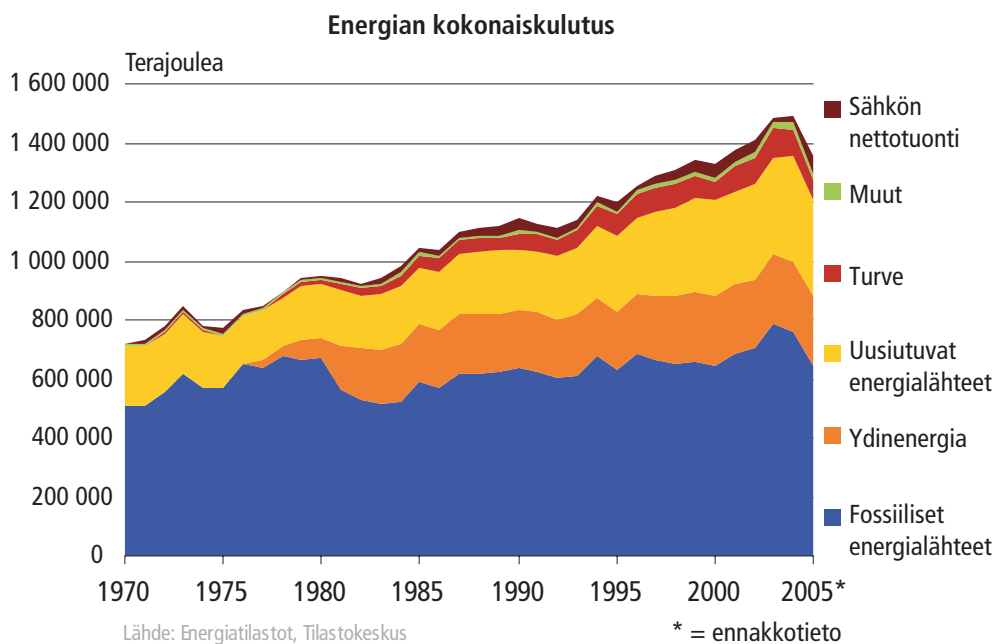
- Lisätään kansalaisten tietoisuutta kasvihuonekaasupäästöistä, valmiuksia niiden torjuntaan sekä lisätään vaihtoehtoja, jotka mahdollistavat ympäristöystävällisten valintojen tekemisen.
- Suomi toimii aktiivisesti Euroopan Unionissa ja kansainvälisesti maailmanlaajuisen yhteistyön aikaansaamiseksi siten, että ihmisen toiminnoista aiheutuvaa ilmastonmuutosta voidaan hillitä ja varautua luonnonjärjestelmien väistämättömiin muutoksiin. Kansainvälisissä ilmasto-sopimusneuvotteluissa Suomi tukee osana EU:ta sitä, että Kioton pöytäkirjan sitoumuskauden jälkeistä aikaa koskeva sopimusjärjestely kattaa kaikki ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta keskeiset valtiot, jotta voidaan varmistaa kansainvälisen ilmastopolitiikan vaikuttavuus.
- Suomi pyrkii huolehtimaan siitä, että Suomen rahoituksella kehitysmaissa toteutetut päästövähennyshankkeet vähentävät köyhyyttä ja edistävät kestävästä kehitystä. Ilmastopolitiikka pyritään niveltämään kaikkeen kestävästä kehityksestä politiikkaan ja globaalin köyhyyden vähentämiseen. Kehitysmaiden kannalta tulee tasapainoisesti kiinnittää huomiota sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan ja siihen sopeutumiseen että energian saatavuuteen. Suomen sitoutuu auttamaan kehitysmaita ilmastonmuutokseen varautumisessa aiempien sopimusten peruseriaatteiden ja päätösten mukaisesti.

5.1.2 Energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käytön lisääminen

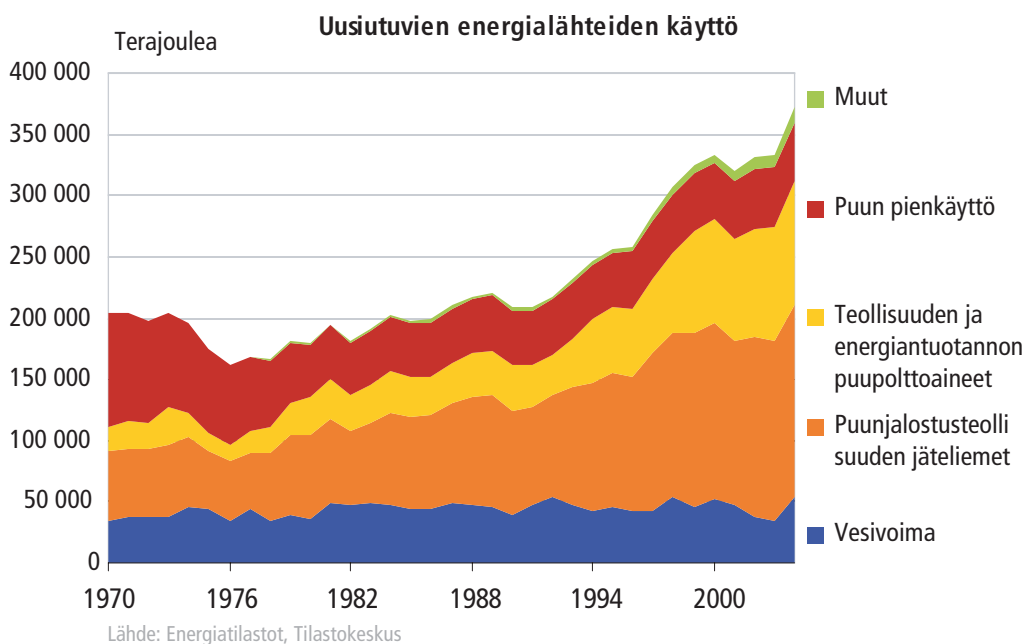
Mitä tehokkaammin tuotantoprosesseissa hyödynnetään energiaa, sitä vähemmän sitä kulutetaan ja sitä pienemmät ovat päästöt ympäristöön. Energiatehokkuus lisää taloudellisuutta ja parantaa omavaraisuutta sekä vaikuttaa myönteisesti kasvihuonekaasujen ja muiden kaasujen vähentämiseen. Energian tuotannon ja käytön tehokkuus ovat keskeisiä kilpailukykytekijöitä myös Euroopan unionin ns. Lissabonin strategiassa.

EU:n päästökauppajärjestelmän käyttöönotto tehostaa energian käyttöä. Päästökaupasta aiheutuva sähkön markkinahinnan ja päästöjä aiheuttaviin polttoaineisiin liittyvä kustannusten nousu parantavat energiansäästön talou-

Kuvio 4

Kuvio 5

dellisuutta huomattavasti ja edesauttavat näin energiansäästö tavoitteen saavuttamista sekä päästökauppasektorilla (mm. massa- ja paperintuotanto, raudan ja teräksen tuotanto, suuret energiantuotantolaitokset) että ei-päästökauppasektorilla (lähinnä liikenne, maatalouden päästöt, talokohtaiset lämmityksen päästöt).

Kansallisen energia- ja ilmastostrategian (2005) tavoitteen mukaisesti uusiutuvan energian kokonaiskäyttö kasvaa ainakin neljänneksellä vuoteen 2015 mennessä ja vähintään 40 prosentilla vuoteen 2025 mennessä. Uusiutuvan energian osuus voisi tällöin nousta lähes kolmannekseen primäärienergiasta, kun vuonna 2005 osuus oli 25 prosenttia. Uusiutuvalla energialla tuotetun sähkön osuus, keskivesivuoden tilanteessa, on ollut noin 27 prosenttia sähkön kokonaiskulutuksesta.

Kotimaisilla energialähteillä on merkittävä asema energiahuollon toimitusvarmuudessa. Uusiutuvien energialähteiden ja biopolttoaineiden osuus primäärienergian kokonaiskulutuksesta oli vuonna 2005 noin 24 prosenttia, josta puunenergian osuus oli 20 prosenttia ja vesivoiman neljä prosenttia. Turpeen osuus oli kuusi prosenttia. Tuulivoiman osuus on pieni, mutta sen hyödyntämisessä on runsaasti potentiaalia rannikoilla, tunturialueilla ja erityisesti merialueilla. Liikenteen biopolttoaineiden käyttöön oton osalta EU:n viitearvoksi on asetettu 5,75 prosentin osuus vuoteen 2010 mennessä.

Eryityisesti bioenergiatuotannolla voi olla tulevaisuudessa entistä suurempi merkitys alkutuotannolle, maaseudulle ja koko kansantaloudelle. Pitkällä aikavälillä uusiutuvat ja päästöttömät energialähteet ja energiatehokkuuden parantaminen tulevat olemaan entistä keskeisempiä maailman energiahuollossa. Bioenergian käyttöönotossa on huomioitava, miten ja missä muodossa sen hyödyttää eniten. Bioenergian käytössä on kuitenkin otettava huomioon sen tuottamisen aiheuttamat vaikutukset. Suomen olosuhteissa biopolttoaineiden käyttö kiinteässä muodossa lämmöntuotannossa tai yhdistetyssä lämmön ja sähkön tuotannossa on kehitetty koko tuotantoketjultaan tehokkaaksi siten, että tuotantoketju kuluttaa vain vähäisen osan biomassan sisältämästä energiasta. Sen sijaan nestemäisten biopolttoaineiden tuotantoketju viljeltävistä kasveista vaatii oleellisesti enemmän energiaa. Tällä osa-alueella on sijaa tuntuvaan kehitystyöhön.

- Suomen energiapolitiikan yhtenä lähtökohtana on öljyriippuvuuden vähentäminen ja energiaomavaraisuuden nostaminen.

- Nykyisten energiansäästötoimien tehostamisella ja uusilla energiansäästötoimilla tavoitellaan viiden prosentin lisäsäästöä energian kuluksessa vuoteen 2015 mennessä verrattuna tilanteeseen ilman uusia toimia. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on pysäyttää primäärienergian kokonaiskulutuksen kasvu ja kääntää se laskuun.
- Uusiutuvien energialähteiden ja biopolttoaineiden osuutta pyritään lisäämään merkittävästi tulevien 10–15 vuoden aikana. Bioenergia-ala edellyttää merkittäviä panostuksia tutkimus- ja kehittämistoimintaan, erityisesti peltobiomassan sekä biopolttonesteiden ja -kaasun tuotanto- ja käyttömahdollisuuksien edistämiseksi. Panostamalla nyt alan tutkimukseen, tuotteisiin ja vientiin luodaan mahdollisuuksia tulevaisuuden markkinajohtajuuteen. Bioenergian tuotannolle luodaan kansainväliset kestävä kehityksen kriteerit.
- Suomi pitää kiinni uusiutuvista energialähteistä tuotetun sähkön edistämisestä annetun direktiivin yhteydessä asetetusta tavoitteesta, jonka mukaan uusiutuvilla energialähteillä tuotetun sähkön osuuden tulisi Suomessa olla lähes kolmannes sähkön kokonaiskulutuksesta vuonna 2010.
- Tavoitteena on, että metsätähteestä tehdyn hakkeen, peltobiomassojen, kierrätyspolttoaineiden ja biokaasun käytön osuus primäärienergiasta ainakin kolminkertaistuu vuoden 2004 noin kahdesta prosentista yli kuuteen prosenttiin 15–20 vuoden aikana.
- Edistetään energiatehokasta ja matalaenergiarakentamista rakennusten uudistuotannossa sekä turvataan teknologian korkea taso ja luotettavuus.
- Lisätään kansalaisten tietoisuutta energiatehokkuudesta ja uusiutuvista energialähteistä sekä helpotetaan kansalaisten valintamahdollisuuksia energiatehokkuudesta kertovilla merkinnöillä ja ekotehokkaita vaihtoehtoja tarjoavilla markkinoilla.

5.1.3 Ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin sopeutuminen

Kasvihuonekaasujen pitoisuuden kasvu ilmakehässä lämmittää maapalloa ja johtaa muutoksiin maapallon ilmastossa. Muutokset ovat lähivuosisikymmeninä

suuria ja voivat aiheuttaa maapallolla merkittäviä seurauksia luonnolle ja yhteiskunnille. Ilmasto lämpenee voimakkaimmin pohjoisilla ja arktisilla alueilla. Ilmatieteenlaitoksen arvion mukaan keskilämpötila nousee Suomessa vuoteen 2080 mennessä enimmillään jopa 4–6°C, ja keskimääräinen sademäärä kasvaa 15–25 prosenttia. Samalla arvioidaan sääilmiöiden äärimuotojen kuten myrskyjen, kuivuusjaksojen ja rankkasateiden runsastuvan.

Suomen ilmastomuutoksen kansallisessa sopeutumisstrategiassa (2003–2004) esitetään arviot Suomen nykyisestä kyvystä sopeutua ilmastomuutokseen ja hahmotetaan toimenpiteitä, joilla sopeutumista voidaan parantaa. Näin pyritään vähentämään kielteisiä seurauksia ja käyttämään hyväksi ilmastomuutoksen suotuisten vaikutusten tarjoamia mahdollisuuksia. Ilmastomuutoksen kansallisen sopeutumisstrategian mukaan nykyiset tiedot siitä, miten ilmasto muuttuu, mitä vaikutuksia ilmastomuutoksella on ja millä toimilla ilmastomuutoksesta aiheutuvia haittoja voidaan pienentää, ovat kuitenkin riittämättömät sopeutumistoimien suunnitteluun.

Suomen pohjoinen sijainti vaikuttaa siihen, että ilmastomuutoksesta johtuva ilmaston lämpeneminen pidentää satokautta ja vaikuttaa positiivisesti maatalouteen. Se myös siirtää metsärajan pohjoisemmaksi ja hyödyttää todennäköisesti metsätaloutta. Toisaalta metsärajan siirtymiseen liittyy merkittäviä epävarmuuksia, koska ei ole selvää, kuinka nopeasti puulajisto pystyy sopeutumaan ilmaston lämpenemiseen ja siirtymään pohjoisemmaksi. Myös lämmitystarve jää vähäisemmäksi, mutta toisaalta lisääntyvä sateisuus ja myrskyisyys sekä niistä aiheutuvat tulvat asettavat rakentamiselle ja muulle maankäytölle sekä niiden ohjaukselle uusia vaatimuksia. Pohjoiset ekosysteemit ovat herkkiä luonnonilmiöiden epäsäännöllisille vaihteluille ja eliölajiston muutoksille. Vaarana on, että ilmastomuutos vaikuttaa haitallisesti niihin moniin ekologisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin hyötyihin, joita luonnon monimuotoisuus tuottaa ihmiskunnalle. Ilmastomuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden välinen suhde asettaa monimuotoisuuden turvaamiselle ja kestäväälle käytölle uusia haasteita.

- Päästövähennykset vaikuttavat hitaasti, mutta ovat välttämättömiä, jottei vuosisadan loppupuolella tilanne muutu kestävämmäksi. Samalla on tärkeää, että yhteiskunnan eri osa-alueilla haetaan keinoja, joilla voidaan ennakoida muutoksia, sopeutua ilmastomuutokseen ja vähentää sään ääri-ilmiöiden riskiä. Riskitekijät, kuten tulvat, on syytä nykyistä tehokkaammin ottaa huomioon rakentamisen ja muun maankäytön ohjauksessa.

- Vuosina 2006–2010 toteutetaan ilmastonmuutoksen sopeutumistutkimusohjelma, jonka tavoitteena on lisätä Suomen valmiuksia sopeutua ilmastonmuutokseen tuottamalla käytännön sopeutumistoimien suunnittelun edellyttämää puuttuvaa tietoa. Tutkimus kohdistetaan sopeutumisen kannalta kiireellisimpiin aiheisiin, kuten yleistyviin äärisääilmiöihin. Huolehditaan kansalaisille tiedottamisesta.
- Suomen luonnon monimuotoisuuden kannalta tavoitteena on ennakoida mahdollisimman aikaisin tarvittavia toimia haitallisten vaikutusten vähentämiseksi tai niihin sopeutumiseksi. Tavoitteeseen pääsemiseksi kehitetään menetelmiä ilmastonmuutoksen herkkyysoanalyysien laatimiseksi, esimerkiksi suojelualueiden toimivuuden sekä luonnonsuojelualueverkoston yhtenäisyyden osalta. Maankäytön riskien, erityisesti tulvariskien arviointiin ja hallintaan kehitetään ns. sopeutuvan suunnittelun menetelmiä, jotka ottavat huomioon myös ilmastonmuutokseen varautumisen ja sopeutumisen. Lisäksi on tärkeää varautua säilyttämään ilmastonmuutoksen vakavimmin uhkaamia lajeja luonnonympäristöjen ulkopuolella.
- Ilmastonmuutokseen varautumisessa on huomioitava, että ilmastonmuutos on maatalous- ja puutarhatuotannolle vakava haaste. Ilmastonmuutoksen positiiviset ja negatiiviset vaikutukset edellyttävät uutta osaamista, joka tulee lisäksi mukauttaa kestävä kehityksen mukaiseksi. Tämä koskee mm. viljelymenetelmiä, tuotantopanoksia, tuotantoeläimiä ja kasvinsuojelua. Suomalainen hyvä kasvin- ja eläin-terveyden tila on pystyttävä säilyttämään.
- Suomi seuraa ilmastonmuutoksen aiheuttamia mahdollisia sosiaalisia ja terveydellisiä vaikutuksia ja varautuu niihin.
- Suomi varautuu myös sellaisiin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin, jotka tapahtuvat Suomen rajojen ulkopuolella. Ilmastonmuutoksen tarkastelu globaalista näkökulmasta korostaa, että ilmastonmuutos tulee ottaa vahvemmin huomioon kaikilla eri politiikan aloilla, myös kehityspolitiikassa ja muussa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.
- Kansallista sopeutumisstrategiaa päivitettäessä kartoitetaan mahdollisimman laajasti näiden globaalien vaikutusten merkityksiä Suomen kannalta. Arvioitu kahden asteen lämpötilan nousu maapallon keskilämpötilassa merkitsee kaikkialla maailmassa huomattavia alueellisia ja

globaaleja muutoksia. Niiden vaikutukset heijastuvat Suomeen maantieteellisestä etäisyydestä huolimatta esim. muuttoliikkeiden muodossa.

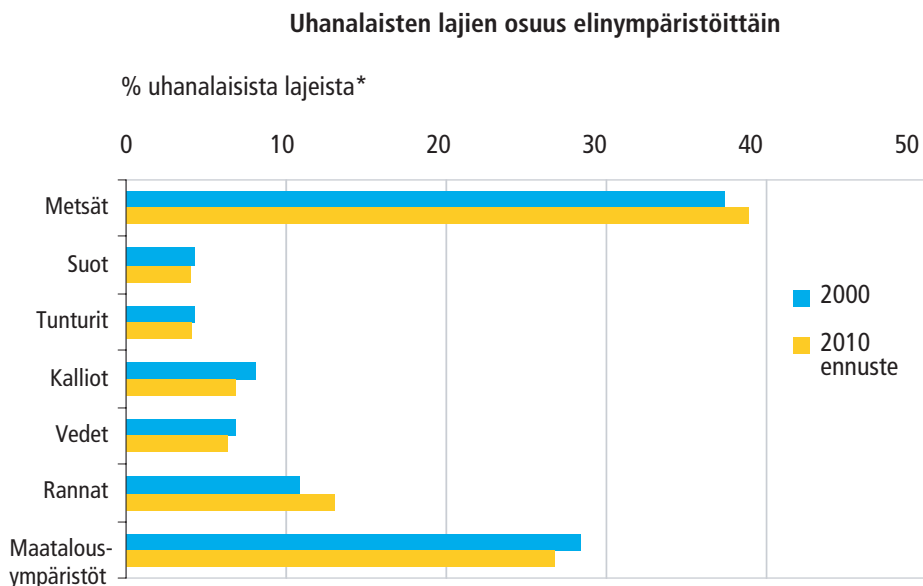
- Suomi tekee kattavan arvioinnin kehitysyhteistyöstään ilmastonmuutoksen kannalta. Arvioinnin pohjalta laaditaan suunnitelma siitä, miten yhtäältä ilmastonmuutoksen torjunta ja toisaalta kehitysyhteistyön mahdollisuudet tukea kehitysmaita niiden sopeutumisessa ilmastonmuutoksen aiheuttamiin olosuhteisiin otetaan huomioon kehitysyhteistyössä ja -politiikassa.

5.1.4 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Suomi sitoutui Johannesburgin kestävän kehityksen konferenssissa (2002) hidastamaan merkittävästi biologisen monimuotoisuuden köyhtymistä vuoteen 2010 mennessä. Euroopan unioni on ottanut tavoitteekseen pysäyttää luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen vuoteen 2010 mennessä. Suomessa suurin ihmisen toiminnan vaikutus biologiseen monimuotoisuuteen on tehokkaalla metsänhoidolla ja maataloudella: uhanalaisista lajeista 37 prosenttia on metsälajeja ja 28 prosenttia maaseudun perinneympäristöjen lajeja. Myös rantarakentaminen ja liikenne vaikuttavat luontoon ja sen monimuotoisuuteen mm. pirstomalla luonnonalueita sekä muuttamalla lajien ja luontotyyppien elinolosuhteita. Viimeisimmän Suomen lajien uhanalaisuus -arvioinnin (2000) mukaan kaikkiaan noin 10 prosenttia Suomen eliölajeista on uhattuna.

- Toimeenpannaan kansallista luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiaa ja toimintaohjelmaa vuosille 2006–2016.
- Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen pysäytetään vuoteen 2010 mennessä, ja Suomen luonnontilan suotuisa kehitys vakiinnutetaan vuosien 2010–2016 kuluessa. Suomella on tällöin myös valmiudet pitkällä tähtäyksellä saavuttaa tasapainotila luonnon käytön ja luonnon monimuotoisuuden tilan välillä. Suomi varautuu ilmastonmuutoksen luonnolle aiheuttamiin muutoksiin pitkän aikavälin sopeutusohjelmilla.
- Eliölajien ja elinympäristöjen suojelun lisäksi kehitetään ja otetaan käyttöön myös innovatiivisia ja kokonaisvaltaisia suunnittelun lähestymistapoja. Alueiden ja maankäytön suunnittelun kautta on mahdollista lieventää yhteiskunnan ja talouden haitallisia vaikutuksia luontoon, mutta samalla turvata luonnosta elantonsa saavien ihmisten toimeentulo.

Kuvio 6

*Kaikki eliöryhmät, myös aiemmin heikosti tunnetut.

Lähde: Suomen biologista monimuotoisuutta koskevan kansallisen toimintaohjelman arviointi, 2005

- Taloudellisia kannustimia kehitetään siten, että luontoon liittyviä uusia elinkeinoja, kuten luontomatkailua ja luonnontuotteita jalostavia yrityksiä sekä luonnon- ja maisemanhoitoyrityksiä voidaan kehittää.
- Biologisen monimuotoisuuden suojelun, hoidon ja kestävän käytön tarjoamien taloudellisten ja työllistämiseen liittyvien mahdollisuuksien löytäminen on olennaisen tärkeää monimuotoisuuden suojelun yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kannalta. Panostetaan kansalaisten tietoisuuden lisäämiseen biologisen monimuotoisuuden merkityksestä ja keinoista suojella sitä. Biodiversiteettiin liittyvien innovaatioiden ja elinkeinojen sekä työllisyyden kehittämiseksi edistetään erityisesti monitieteistä tutkimusta.
- Vahvistetaan Suomen vaikuttavuutta luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä maailmanlaajuisesti kansainvälisen yhteistyön keinoin.

5.1.5 Kestävien tuotantotapojen edistäminen

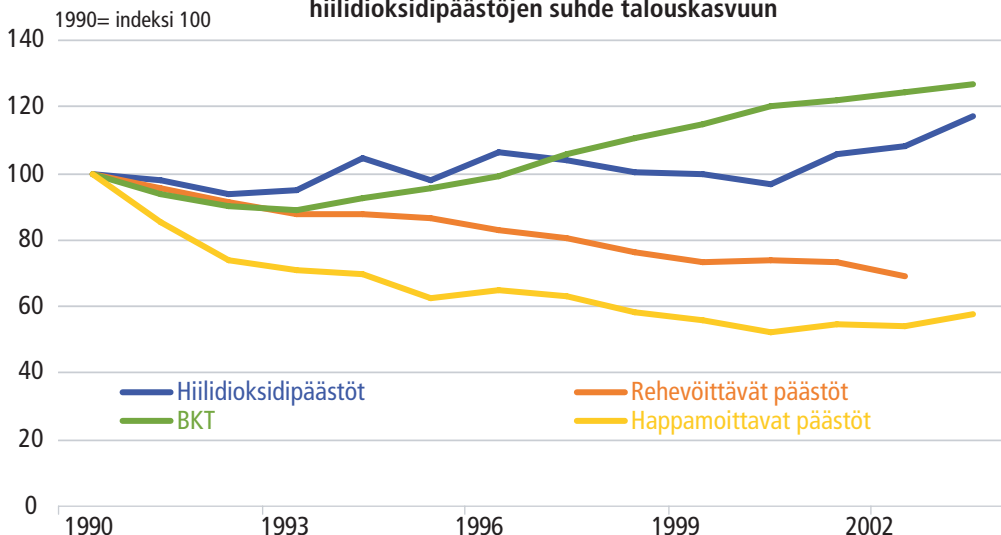
Suomessa luonnonvarojen kulutus, päästöt ja jätteet kasvavat hitaammin kuin bruttokansantuote (suhteellinen irtikykentä). Hiilidioksidipäästöjä lukuun ottamatta koko maan päästöt eivät ole kasvaneet enää viimeisen kymmenen vuoden aikana, vaikka tuotanto ja kulutus ovat samanaikaisesti lisääntyneet merkittävästi. Vuonna 2005 myös hiilidioksidipäästöt laskivat vuoden 1990 tasolle. Sama trendi on tapahtunut yhdyskuntajätteen suhteen. Myös Suomen teollisuuden jätemäärät, jotka ovat eurooppalaisittain suuret ovat kokonaisuudessaan laskeneet. Tämä myönteinen kehitys jatkui koko 1990-luvun, mutta tultaessa 2000 luvulle monien päästöjen vähentyminen pysähtyi tai tasaantui. Lisääntynyt tuotanto on myös merkinnyt lisääntyvää raaka-aineiden käyttöä.

Irtikykentä

Suhteellinen irtikykentä tarkoittaa, että luonnonvarojen kulutus, päästöt ja jätteet kasvavat hitaammin kuin bruttokansantuote. *Absoluuttisella irtikykennällä* tarkoitetaan sitä, että aiheutetut ympäristövaikutukset vähenevät tai eivät ainakaan kasva. Kansantalouden tasolla ympäristöhaittojen irtikykennässä tulee ottaa huomioon sekä tuotannon että kulutuksen ympäristövaikutukset.

Kuvio 7

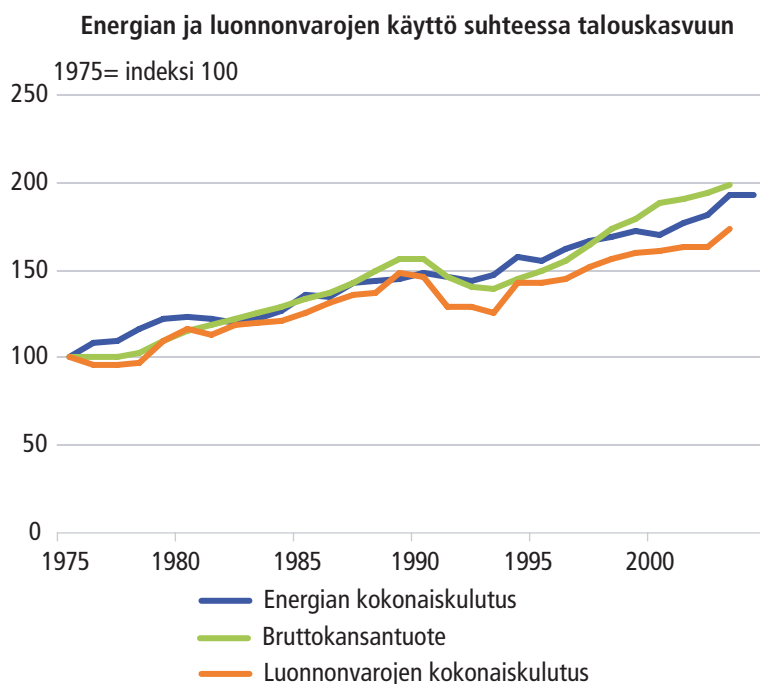
Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen sekä hiilidioksidipäästöjen suhde talouskasvuun

Lähde: Tilastokeskus

Suomen kansantalouden suora materiaalinkulutus kasvoi 13 prosentilla ja kokonaisenergiankulutus 23 prosentilla vuosina 1995–2003, minkä jälkeen energiankulutus on kuitenkin laskenut. Verrattaessa vuosien 2005 ja 1995 kulutuksia, fossiilisista polttoaineista öljyn käyttö on kasvanut seitsemän prosenttia ja maakaasun 27 prosenttia. Hiilen kulutus on tuolla ajanjaksolla laskenut 22 prosenttia ja turpeen 14 prosenttia. Hiilen käyttö tosin vaihtelee vuosittain riippuen mm. sääoloista ja markkinatilanteista.

Kuvio 8

Lähde: Tilastokeskus, Oulun yliopiston Thule-instituutti

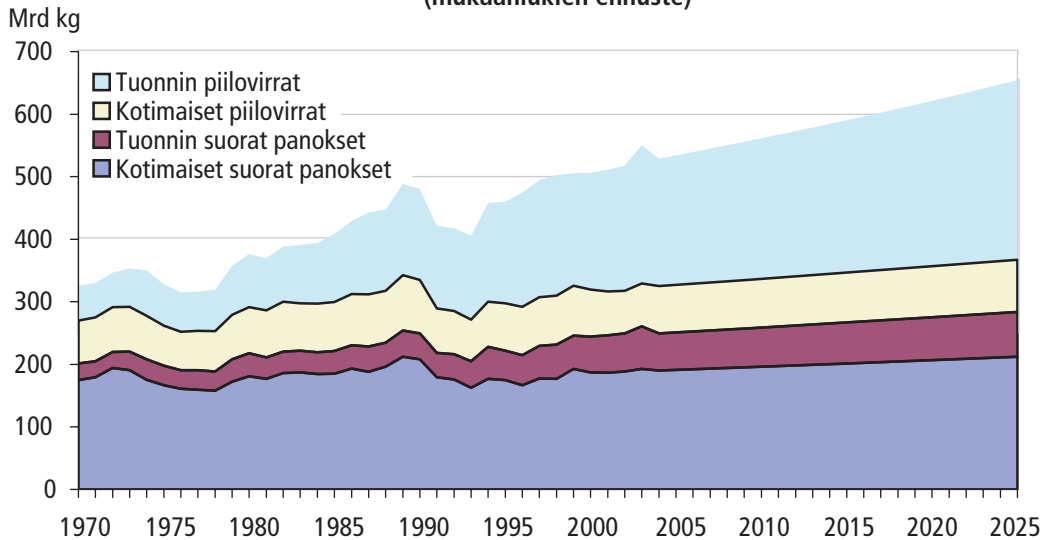
Uusiutuvista raaka-aineista puun käytön osuus on ollut merkittävin: 25 prosenttia. Tuontipuun osuus siitä on noin 20 prosenttia. Malmin, teollisuusmineraalien ja kalkkikiven louhinta Suomessa on kasvanut lähes viidenneksellä ollen kolmikertainen metallien tuontiin nähden. Kotimaasta otettu sora ja kaliomurske muodostavat suurimman osuuden koko materiaalinkulutuksesta.

Erilaisten raaka-aineiden käytön yhteydessä vain osa materiaaleista tulee hyötykäyttöön. Loppu on hyödytöntä materiaalia, joka muodostaa yhdessä suorien

luonnonvarapanosten (DMI) kanssa ns. kokonaismateriaalikulutuksen (TMR). Näiden ns. piilovirtojen ympäristövaikutukset eroavat kuitenkin merkittävästi raaka-aineesta riippuen.

Kuvio 9

**Suomen luonnonvarojen käytön kehitys 1970–2025
(mukaanlukien ennuste)**

Lähde: Mäenpää, Thule-Instituutti, 2005

Tuonti muodostaa suuren osan talouden ainevirroista. Koska taloudet erikoistuvat maailmankaupassa, ne eivät tuota enää kaikkea mitä tarvitsevat, vaan tuovat osan tuotteista ja raaka-aineista muualta. Tässä prosessissa usein tuontituotteen ns. piilovirrat, eli raaka-aineen käyttöönottoon liittyvät ei-kaupalliset ainevirrat, kuten maa- ja metsätalouden eroosio sekä kaivostoiminnan sivukivet jäävät tuotteen tuottajamaahan. Lisäksi tuonnin piilovirrat sisältävät elinkaariajattelun mukaisesti luonnonvaran käyttöönoton, jalostuksen ja kuljetuksen, energian kulutuksen sekä muun tuotteisiin sitoutumattoman materiaalikäytön. Myös Suomessa teollisuuden käyttämät raaka-aineet ja Suomessa käytetyt kulutustavarat tuodaan enenevässä määrin muista maista.

Vuonna 2000 luonnonvarojen kokonaiskäytöstä kulutuksen osuus oli neljäsosa ja investointien osuus noin viidennes. Vientituotteiden tuottaminen kulutti hie- man yli puolet talouden luonnonvarojen käytöstä. Viennin osuus luonnonvaro-

jen kokonaiskäytöstä onkin kasvanut merkittävästi viime vuosina. Myös viennin volyyymi on kasvanut Suomessa uudelleen tuntuvasti 1990-luvun alun laman jälkeen, mikä kasvattaa luonnonvarojen käyttöä. Toimialaryhmittäin Suomen vienti koostuu tyypillisesti toisaalta raskaasta perusteollisuudesta, toisaalta huipputeknologiasta. Eteenkin vienti palvelutoimialalla on kansainvälisessä verrannossa hyvin alhainen. Perusteollisuuden tuotteiden osuus viennistä säilynee korkealla tasolla myös jatkossa.

Taloukasvu, joka painottaa siirtymistä luontoresurssien käytön lisäämisestä osaamiseen ja laatuun, merkitsee mahdollisuutta ekotehokkuuden nostamiseen ja korostaa samalla inhimillisten voimavarojen roolia kasvussa. Palvelu- ja tietoyhteiskunnan edistämisellä on edellytykset vähentää luonnonvarojen käyttöä. Niiden yhteiskunnallisia kokonaisvaikutuksia ei kuitenkaan vielä tunneta riittävästi. Uuden teknologian käyttöönotolla on mahdollista nopeuttaa tätä prosessia. Luonnonvarojen säästävä käyttö ja ympäristöasioiden hyvä hoito luovat kestäväää pohjaa myös yritysten ekokilpailukyvyille ja -innovaatioille.

- Suomen talous kasvaa samalla kun ympäristöhaitat vähenevät. Päästöjen rajoittamisessa erityistä huomiota kiinnitetään pienhiukkasiin ja vaarallisiin aineisiin sekä kasvavaan meluongelmaan. Päästöjen rajoittamisen ohella kasvavaa huomiota kiinnitetään yhteiskunnan läpi kulkevien ainevirtojen synnyttämiin ympäristöhaittoihin ja kehitetään materiaalitehokkuutta niin tuotannossa kuin kulutuksessa. Globaali ympäristövastuu korostuu, sillä Suomen teollisuuden käyttämät raaka-aineet ja Suomessa käytetyt kulutustavarat tuodaan enenevässä määrin muista maista, ja tuotteitamme kulutetaan muissa maissa.
- Koska fossiilisten polttoaineiden ainevirrat rasittavat ympäristöä eniten, Suomi vähentää johdonmukaisesti ja määrätietoisesti hiili-intensiiteettiä ja selvittää, miten pitkällä aikavälillä päästään eroon fossiilisten polttoaineiden ympäristöä kuormittavasta käytöstä. Öljyn riittävyys ja taloudellisesti kestävä hyödynnettävyys ovat merkittäviä haasteita jo tämän sukupolven aikana. Suunnitelmallisella varautumisella tulevaan tilanteeseen on mahdollista saavuttaa monia hyötyjä.
- Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. Raaka-aineiden kotimaisen käytön lisääntyminen on perusteltua, jos niiden jalostus vähentää globaalisti ympäristökuormitusta suhteessa kysyntään koko elinkaari huomioon ottaen. Myös viennin osalta pyritään

mahdollisimman korkeaan globaaliin ekokilpailukykyyn, jolloin jokaisen vientiteollisuuden tuotantolaitoksen ekotehokkuus verrattuna saman tuotteen tuotantolaitoksiin muissa maissa on mahdollisimman hyvä.

- Erityisesti uusiutumattomien luonnonvarojen piilovirtoihin kiinnitetään huomiota. Piilovirtojen ympäristövaikutuksia ei ole toistaiseksi tutkittu tarpeeksi, ja niitä tuleekin selvittää jatkossa. Ekotehokkaiden materiaalien kehitykseen panostetaan.
- Uusiutuvien luonnonvarojen osalta keskeiseksi valinnaksi nousee lähi-vuosina, miten luonnonvarojen käyttö sovitetaan yhteen eri käyttötarkoitusten, kuten ravinnon, bioenergian, metsäteollisuuden tuotteiden ja hiilinielujen sekä luonnonsuojelun tavoitteiden kanssa. Kasvavat paineet uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön johtuvat bioenergian lisääntyneestä kysynnästä ja ilmastonmuutoksesta. Uusiutuvia luonnonvaroja suositetaan suhteessa uusiutumattomiin, mutta niitä käytetään vain luonnonjärjestelmien kantokyvyyn sallimissa rajoissa.
- Julkisia tutkimus- ja kehitysvaroja suunnataan eri tieteitä ja teknologioita yhdistelevään, käyttäjälähtöiseen, kestäviä ratkaisuja tarjoavaan uuden sukupolven ympäristöpolitiikkaan niin EU-tasolla kuin Suomessakin. Huolehditaan myös siitä, että teknologiamarkkinoiden kasvaessa voimakkaasti suunnitelmallinen ja pitkäjänteiden kansallinen politiikka luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja vientituotteita, jotka parantavat osaltaan Suomen mahdollisuuksia työllistää ja turvata hyvinvointia. Ympäristöpolitiikka tukee näin enenevässä määrin elinkeino- ja työllisyyspoliittisia tavoitteita.
- Elinkaariajattelun pohjalta luodaan myös alakohtaisia indikaattorijärjestelmiä, joilla pystytään kansainvälisesti vertailemaan toiminnan ekotehostumista. Näiden indikaattoreiden tulisi olla helposti ymmärrettäviä ja kansainvälisesti vertailukelpoisia, jotta niitä voidaan käyttää jatkossa myös julkisessa ympäristökeskustelussa sekä kuluttajille suunnatussa viestinnässä.
- Laaja sitoutuminen kansainvälisiin sopimuksiin ja yhteisiin pelisääntöihin luo myös kysyntää kestävästä kehityksestä edistävälle palveluille ja tuotteille. Suomi edistääkin aktiivisesti sitä, että maailman valtiot sitoutuvat kansainvälisiin ympäristö- ja ihmisoikeussopimuksiin ja toimeenpanevat niitä.

5.1.6 Kulutustottumusten muuttaminen

Syyskuussa 2002 Johannesburgissa pidetyssä YK:n kestävän kehityksen huipukokouksessa päätettiin rakentaa kestävien tuotanto- ja kulutustapojen edistämiseen tähtäävä alueellisista ja paikallisista ohjelmista ja hankkeista koostuva 10-vuotinen ohjelmakehikko. Aloite oli Suomen ja EU:n yksi tärkeimmistä neuvottelutuloksista. Teollisuusmaat sitoutuivat ottamaan työssä johtavan roolin. Suomen kansallinen kestävä kulutuksen ja tuotannon ohjelma valmistui kesäkuussa 2005.

Ympäristöhaittojen taustalla ovat yhä enenevässä määrin kestäättömät kulutustottumukset: monilla alueilla lisääntyvä kulutus näyttää syövän ympäristöteknologian avulla saavutetut parannukset ympäristössä. Väestön ympäristötietoisuus lisääntyy kuitenkin jatkuvasti, ja kansalaisten hyvälle elinympäristölle asettamat vaatimukset kasvavat niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Samalla tutkimuksissa on kuitenkin huomattu, ettei ympäristömyönteinen asenneilmapiiri välttämättä siirry suoraan ihmisten toimintaan, eivätkä ihmiset helposti muuta kulutustottumuksiaan.

Kuvio 10

Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus

Kulutuksen suurimmat ympäristöongelmat syntyvät ravinnon osalta vesien rehevöitymisestä ja asumisen osalta energian kulutuksesta. Vapaa-ajan toimintojen osalta liikenteen aiheuttamat ympäristöhaitat ovat selvästi suurimmat. Yhdyskuntarakenteella ja -suunnittelulla on suuri merkitys valintoihin. Kulutuksen laatuun ja määrään puuttuminen on vaikeaa ilman taloudellisia kannustimia. Kulutuksen suuntaaminen vähemmän ympäristöä rasittavaan suuntaan taloudellisilla kannustimilla, rajoituksilla ja verotuksen keinoin onkin lähitulevaisuuden haasteita.

- Toimeenpannaan kansallisen kestäväen kulutuksen- ja tuotannon ohjelman (ns. KULTU-ohjelma, 2005) esityksiä.
- Kuluttajille annetaan riittävästi tietoa kestävien ostopäätösten tueksi. Kestävien kulutusvalintojen tekeminen edellyttää, että kestäviä vaihtoehtoja todella on tarjolla, että kuluttaja mieltää valinnan tärkeäksi ja haluaa käytännössä suosia kestäväää vaihtoehtoa. Ilman kokonaisvaltaista suunnittelua ja integroitua lähestymistapaa, jossa ratkaisujen kehittelyyn osallistuvat niin tuottajat, kuluttajat kuin muut asianosaiset, ei synny malleja, jotka mahdollistavat kestäväen kulutuksen.
- Kulutuksen muuttamiseksi kestäväälle pohjalle tarvitaan taloudellisia ohjauskeinoja, kuten veroja, energiainvestointeihin liittyviä tukia ja pantteja, sekä havainnollisia työkaluja, kuten ympäristömerkintöjä, mittatikkuja sekä kansainvälisiä mittareita, kuten ekologinen jalanjälki. Käytetään talouden kannalta kuhunkin tilanteeseen kustannuksiltaan tehokkainta ohjauskeinoa.
- Ihmisten kestävämpien ostopäätösten tueksi tarvitaan myös nykyistä enemmän tutkittua tietoa tuotteiden elinkaariaikaisesta vaikutuksista. Tarvitaan myös erilaisia verkostoja ja yhteistyön muotoja, jotka hyötyjä yhdistelemällä ja tietoa vaihtamalla tuovat tarjolle kestävämpiä vaihtoehtoja.
- Mahdollisuuksien mukaan edistetään lähituotannon, luomutuotannon ja reilun kaupan tuotteiden tuotantoa ja markkinointia.
- Mainonnalla ja medialla on keskeinen rooli kulutustarpeiden ja tottumusten synnyttäjänä ja suuntaajana ja kouluilla medialukutaidon kehittäjänä. Korkealuokkaista ja uskottavaa yhteiskunnallista mainontaa

ja tiedonvälitystä kestävien kulutustapojen edistämiseksi kehitetään yhdessä median kanssa. Yhteistyötä tiedotusvälineiden ja koulujen välillä edistetään.

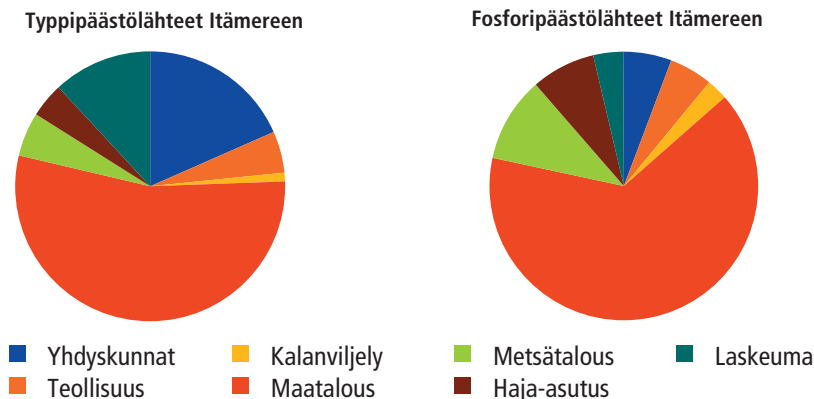
- Harjaantuminen kestävien arkikäytäntöjen ja kulutustottumusten kehittämiseen päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa luo hyvän perustan elinikäiselle kulutustottumusten arvioinnille. Arkitoimintojen kestävyyttä edistetään määrätietoisesti kestävä kehityksen ohjelmilla ja laatu järjestelmillä.
- Materiaali-intensiivisestä kulutuksesta siirrytään kohti palvelujen käyttöä, esimerkiksi korjaamista, huoltoa, vuokraamista ja kulttuuripalveluja. Etsitään uusia keinoja, joiden avulla yritykset ja kuluttajat voisivat yhdessä kehittää uusia ympäristöä säästäviä palveluja ja vaikuttaa tuotteiden ympäristöominaisuuksiin.
- Julkisen sektorin hankinnat muodostavat tällä hetkellä noin 15 prosenttia Suomen BKT:stä. Julkisen sektorin tuleekin toimia esimerkkinä edistämällä ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä valintoja käytännössään ja hankintamenettelyissä. Valmistellaan toimintasuunnitelma julkisten hankintojen viherryttämiseksi.

5.1.7 Itämeren tilan parantaminen

Itämeri on nuori ja ekologisesti hyvin herkkä meri. Viimeksi kuluneet vuosikymmenet ovat osoittaneet, että muutokset Itämeressä ovat olleet voimakkaita ja että ne ovat huonontaneet sekä ulappavesien että rannikon vesi- ja rantaluonnon tilaa. Vesiluonto on muuttunut joko suoraan vesialueilla tai valuma-alueilla tehtyjen toimenpiteiden seurauksena.

Itämeren valuma-alueella elää noin 85 miljoonaa ihmistä 14 eri maassa. Merta ympäröivät maat muodostavat heterogeenisen yhteisön, jossa jokaisella maalla on hyvin erilainen suhde Itämereen. Erilaisilla Itämerta suojelevilla sopimuksilla on maiden suhtautumista ja toimintaa pyritty yhdenmukaistamaan, tavoitteena Itämeren tilan parantaminen. Itämerta rasittavat erityisesti ravintekuormat ja niistä aiheutuva rehevöityminen, ilman kautta tulevat päästöt, lukemattomat haitalliset aineet, jotka kertyvät ja rikastuvat meren ekosysteemeissä, lisääntynyt laivaliikenne ja etenkin öljykuljetukset sekä Itämereen kuluvat vieraat eliöt.

Kuvio 11 Ravinnekuormitus Itämereen

Lähde: Suomen ympäristökeskus

Itämeri on Suomen ja lähialueen taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen kannalta erittäin tärkeä. Itämeren merellisen ympäristön huonontunut tila on jo vaikuttanut haitallisesti kalastukseen ja virkistyskäyttöön. Koska Itämeren alueeseen kohdistuu kasvavia käyttöpaineita, lisääntyvät myös turvallisuus- ja ympäristöriskit.

Valtioneuvosto teki vuonna 2002 periaatepäätöksen toimista Itämeren suojelemiseksi eli Suomen Itämeren suojeluohjelman. Suojeluohjelman tavoitteena on muun muassa vähentää Itämeren rehevöitymistä sekä parantaa Itämeren luonnon ja vesialueiden tilaa. Ohjelmassa nimetään yli 30 keinoa tavoitteiden saavuttamiseksi. Päätös edellyttää toimia seuraavien 10–15 vuoden aikana sekä Suomessa että sen lähialueilla.

- Olemassa olevia Itämeren suojeluohjelmia ja strategioita konkretisoidaan ja toimeenpannaan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti haitallisen kehityksen kääntämiseksi myönteiseen suuntaan. Kautta 2007–2013 koskevassa maatalouden ympäristötukiohjelmassa etsitään entistä tehokkaampia keinoja maatalouden ravinnekuormituksen hillitsemiseksi.
- Suomi toimii edelleen aloitteellisesti muiden Itämeren alueen maiden ja Euroopan unionin kanssa ravinnepäästöjen ja merikuljetusten riskien vähentämiseksi.
- Suomi toimii aktiivisesti ympäristötietoisuuden lisäämiseksi Itämeren alueella.

5.1.8 Luonnonvarojen kulttuurinen merkitys

Suomalaisten luontosuhteen kulttuurisena erityispiirteenä on luonnon jokamiehen oikeuteen perustuva nautinta ja luonnon tuotteiden keräily sekä vahva metsästys- ja kalastusperinne. Mökkeily, saunakulttuuri ja luonnossa liikuminen sekä veneilyharrastus puhtaiden reittivesistöjen varrella, järvillä ja Itämeren saaristossa ovat suomalaisen elämäntavan ominaispiirteitä.

Saamelaiset asuvat Pohjois-Suomessa omalla kotiseutualueellaan jakautuneena kolmeen kieliryhmään. Saamelaisen kulttuurin perustana ovat alkuperäiskansan perinteiset elinkeinot poronhoito, metsästys ja kalastus. Vapaaseen laiduntamiseen perustuva porotalous, jota saamelaisten lisäksi harjoittavat muutkin poronhoitoalueen asukkaat, on pyritty sovittamaan yhteen muiden maankäyttömuotojen, kuten metsätalouden ja matkailun kanssa. Saamelaiskäräjien hyväksymässä uudessa kestävän kehityksen ohjelmassa (2006) esitetään linjauksia mm. saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikasta ja maankäytön suunnittelusta.

- Turvataan kansalaisten mahdollisuudet jokamiehenoikeuksien ja muuten luonnossa tapahtuvaan virkistytymiseen, ulkoiluun, metsästyseen, kalastukseen ja keräilyyn. Luonnontuotteiden monipuolisempi käyttö voisi hyödyttää myös vientiteollisuutta ja edistää maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämistä.
- Kaupunkiluonnon merkitystä hyvän elinympäristön keskeisenä tekijänä vahvistetaan yhdyskuntasuunnittelussa. Turvataan kansalaisten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa elinympäristön suunnitteluun.
- Kulttuurisen kestävyuden näkökulma ja Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategiaa (Luonnonvarastrategia – uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö, 2002) päivitettäessä.
- Luodaan menettely, jolla Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.

5.2 Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa

Keskeiset haasteet

- Miten voidaan edistää kestäväää aluerakennetta?
- Miten voidaan edistää kansalaislähtöistä yhdyskuntasuunnittelua ja toteuttaa ihmisten asumistarpeita ja -toiveita siten, että samalla ehkäistään yhdyskuntarakenteen hajautumista sekä siitä aiheutuvia ekologisia ja taloudellisia ongelmia?
- Miten palvelut turvataan niin väestöään menettävillä alueilla kuin kasvukeskuksissakin ottaen samalla huomioon ikärakenteessa tapahtuvat muutokset?
- Miten harvaanasutun maan liikenneratkaisut voidaan järjestää taloudellisesti ja ekotehokkaasti?
- Miten kansalaiset ja paikallisyhteisöt saadaan osallistumaan aktiivisesti itseään, asumistaan ja elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon ja vaikuttamiseen?
- Miten saadaan alueelliset ja paikalliset voimavarat suunnatuksi tukemaan kestäväää kehitystä?

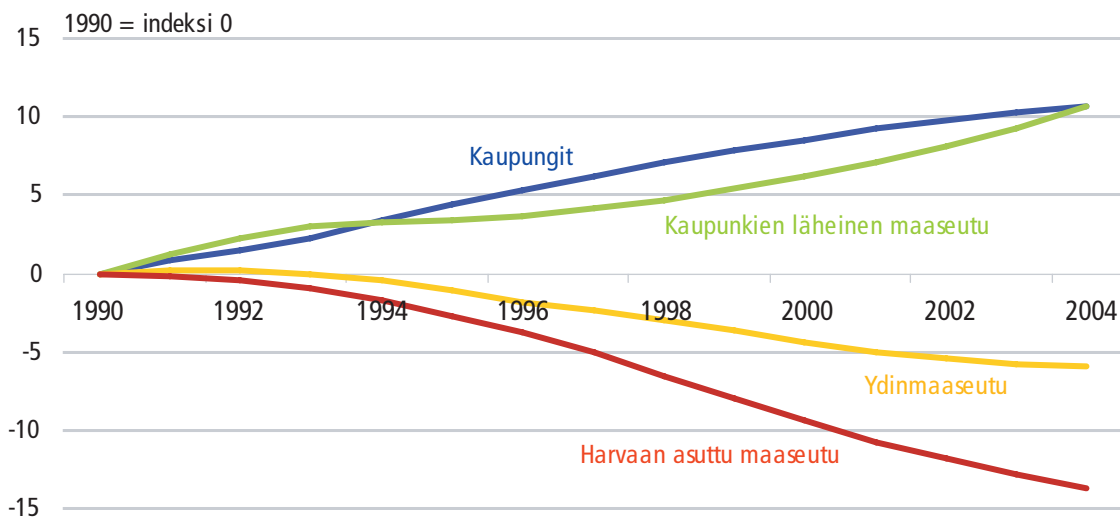
5.2.1 Monikeskuksinen ja verkottuva aluerakenne

Aluerakenne ja alueiden käyttö muuttuvat hitaasti. Suomen aluerakenne on muotoutunut pääosin taloudellisen toiminnan kautta. Siinä on yhä piirteitä hajanaisesta maatalousyhteiskunnasta ja teollisuuden ympärille rakentuneista työpaikkakeskuksista ja palvelujen luomasta kaupunkien hierarkiasta. Jatkossa talous siirtyy investointivetoisesta kasvusta entistä vahvemmin innovaatiovetoiseen kehitykseen ja Suomen aluerakenne kytkeytyy entistä vahvemmin osaksi lähialueita: Itämeren aluetta, Luoteis-Venäjää, Skandinaviaa ja Pohjois-Kalotin aluetta.

Vaikka Suomessa on pyritty sosiaaliseen ja alueelliseen tasapainoon ja turvaamaan yhtäläiset elinolot ja palvelut, alueelliset erot ovat viime vuosikymmeninä kasvaneet. Samalla kun väestö on keskittynyt kaupunkeihin ja niiden työssäkäyntialueille, maaseudulla väestö on vähentynyt. Lähes puolet suomalaisista asuu kymmenellä suurimmalla kaupunkiseudulla. Kasvualueilla nuorten osuus väestöstä on keskimääräistä suurempi, kun taas muuttotappioalueilla väestö vanhenee. Myös kasvualueilla vanhenevan väestön määrä kasvaa koko ajan.

Kuvio 12

Manner-Suomen asukasluvun suhteellinen muutos erityyppisillä alueilla

Lähde: Maa- ja metsätalousministeriö, Tilastokeskus

Tuotanto ja työllisyys ovat vahvasti keskittyneet. Lähivuosikymmeninä kilpailu yrityksistä ja osaajista kiristyy paitsi globaalisti myös Suomen sisällä. Yritykset hakevat taloudellisen toiminnan mittakaavaetuja, hyvää saavutettavuutta ja osaamisintensiivisyyttä, joita varsinkin suurimmat kaupunkiseudut pystyvät tarjoamaan. Toisaalta osaamisperusteisessa kasvussa alueiden tulee tarjota luovuutta tukevia elinympäristöjä osaajille, joita yritykset seuraavat. On luultavaa, että kasvun uusi logiikka suosii Helsingin seutua ja eräitä muita suurimpia kaupunkiseutuja, mutta se voi ohjata myös tasapainoisempaan kehitykseen suosimalla myös alueita, jotka pystyvät kehityksessään erikoistumaan ja hyödyntämään osaamisverkostoja ja alueellista yhteistyötä. Keskittyminen näkyy paitsi kunnallistaloudessa myös alueellisten tuotantoerojen kasvuna. Liian suuret kehityserot Suomen sisällä ovat ongelmallisia tasavertaisten elämisen edellytysten ja kansantalouden kannalta. Voimakas keskittymiskehitys aiheuttaa hyvinvointiin ja ekologiseen kestäväyteen liittyviä ongelmia sekä supistuville että kasvaville alueille. Ellei ongelmiin puututa, ne heikentävät ennen pitkää myös kilpailukykyä.

- Aluerakenteen kehittämisessä lähtökohtana ovat Suomen alue-, seutu- ja yhdyskuntakehityksen voimavarojen tasapainoinen kehittäminen. Suomen tavoitteena on monikeskuisuus, eli vahvan, yhtenäisen ja työnjaossa toimivan kaupunkiverkoston vahvistaminen siten, että eri keskuksat ja alueet tukevat toinen toisiaan. Monikeskuisen ja verkottuvan aluerakenteen avulla luodaan taloudellisia mittakaavaetuja ja turvataan kaupunkimaisten palvelujen ja toimintojen saatavuutta maan eri osissa sekä ennen kaikkea hyödynnetään jo olevia rakenteita ja eri alueiden potentiaalia. Suomen vetovoimaisuuden lisäämiseksi luodaan niin vahvoja innovaatiotoiminnan ja huippuosaamisen keskittymiä, että ne houkuttelevat kasvuyrityksiä ja osajia myös ulkomailta ja pystyvät toimimaan monikeskuisen aluerakenteen solmukohtina. Se edellyttää mm. valtion ja kuntien välistä infrastruktuuria koskevaa yhteistyötä.
- Kehitetään kuntien välistä yhteistyötä työpaikkojen ja monipuolisen palvelurakenteen säilyttämiseksi ja synnyttämiseksi.
- Alueellista kehitystä tasapainotetaan kansallisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan keinoin. Kehityspanoksia suunnataan alueiden omista vahvuuksista ja lähtökohdista käsin tapahtuvaan kehittämiseen. Erityisesti panostetaan alueiden globaalin kilpailukykyyn parantamiseen, osaamisperustan vahvistamiseen ja yritysten toimintaedellytysten parantamiseen. EU:n rakennerahasto-ohjelmia hyödynnetään tehokkaasti. Kehitykseltään heikoimpia alueita tuetaan vahvistamalla niiden osaamisperustaa ja parantamalla etenkin pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytyksiä porrastetuilla aluepoliittisilla tuilla.
- Maan eri osien verkottumista niille toiminnallisesti tärkeiden maan rajat ylittävien alueiden kanssa edistetään. Etelä-Suomea kehitetään osana Itämeren toiminnallista yhteistyöaluetta. Helsingin seudusta ja sitä ympäröivistä alueista hyviin raideyhteyksiin pohjautuen kehitetään eurooppalaisittain vahva metropolialue, joka palvelee koko maata. Itä-Suomi hyödyntää Venäjän ja varsinkin Pietarin läheisyyttä, mikä antaa mahdollisuuksia rajat ylittävään yhteistoimintaan. Suomen länsirannikolla, erityisesti Merenkurkun ja Perämeren alueilla tiivistetään yhteistyötä Ruotsiin ja laajemmin Skandinaviaan. Barentsin alueen yhteistyössä korostuu erityisesti luonnonvarojen merkitys.

5.2.2 Toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö

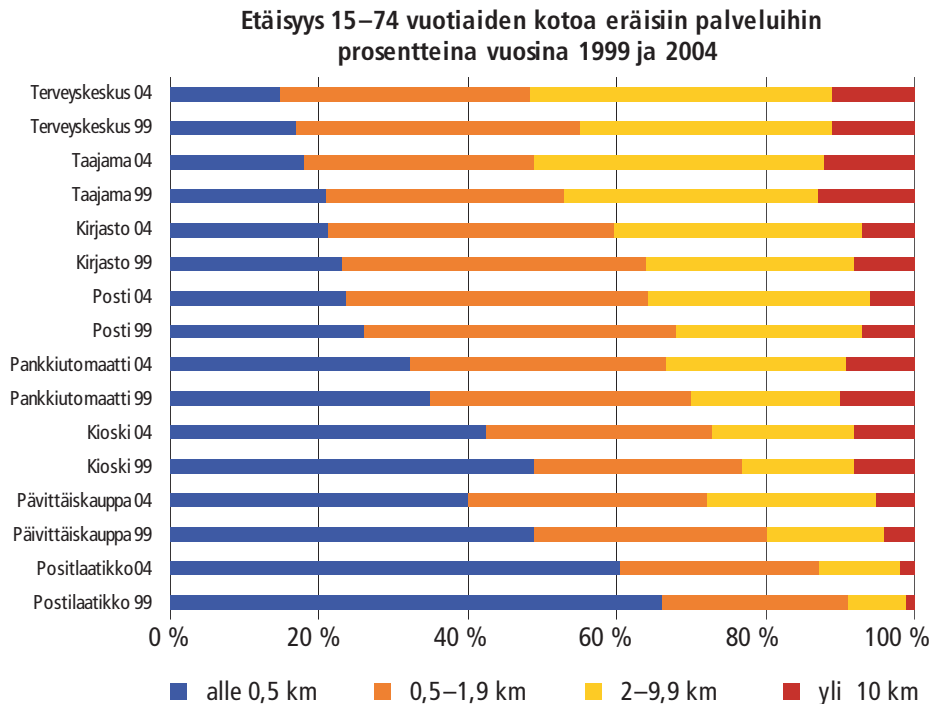
Keskeisiä laatutekijöitä suomalaisten asuinympäristössä ovat rauhallisuus, luonto, turvallisuus, sosiaalinen eheys, palvelut sekä harrastusmahdollisuudet, toimiva liikenne ja yhteisöllisyys. Ympäristön ominaislaadulla on huomattava taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja terveydellinen merkitys. Asukkaat arvostavat viihtyisää, turvallista ja terveellistä sekä toimivaa elinympäristöä. Asumistoiveet vaihtelevat myös elämänvaiheen mukaan. Asuinalueen valintaan vaikuttavat myös asuntojen hinta, palvelujen saatavuus ja liikenneyhteyksien toimivuus. Elinympäristön laadulla on merkitystä ihmisten hyvinvoinnille, työvoiman saatavuudelle ja kansainväliselle kilpailukyvyille.

Kasvavien kaupunkiseutujen keskuksissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla asuntojen kysynnän ja tarjonnan epäsuhta on aiheuttanut asuntojen hinnan voimakasta nousua. Asuntojen tarjontaan vaikuttavat sekä olemassa oleva asuntokanta että uudisrakentaminen, joka puolestaan on riippuvainen paitsi tonttien myös rakentamisen resurssien saatavuudesta ja rakentamisen kannattavuudesta. Asuntojen hintakehitys ja sopivien asuntojen puute keskuksissa ovat osasyynä siihen, että ihmiset hakeutuvat asumaan kaupunkien reuna-alueille. Maaseutumaisille asuinalueille hakeudutaan myös sen vuoksi, että ne koetaan väljiksi, luonnonläheisiksi ja turvallisiksi.

Parantuneiden liikkumismahdollisuuksien vuoksi asuminen, työpaikat ja palvelut voivat sijoittua yhä kauemmas toisistaan, mikä johtaa yhdyskuntarakenteen hajautumiseen ja liikenteen lisääntymiseen. Elinkeino- ja asuntopolitiikalla tai kaavoituksella ei ole pystytty riittävästi vaikuttamaan tähän kehitykseen. Yhdyskuntarakenteen hajautuminen, palvelujen keskittyminen ja liikkumistarpeen lisääntyminen aiheuttavat ongelmia sekä keskuksissa että niiden ympärillä. Harvaan rakennettu asutus lisää infrastruktuurin rakentamistarvetta ja kustannuksia. Samalla yhtenäiset luonto- ja maisema-alueet voivat pirstoutua, mikä heikentää luonnon ja kulttuuriympäristön arvoja.

Suomen alueellinen keskittymiskehitys heijastuu myös maankäytön suunnitteluun. Muuttotappioalueilla on kuntia, joissa rakennuskantaa ja infrastruktuuria jää käyttämättä. Toisaalta on kuntia, joiden asukasmäärän kasvua on jouduttu maapolitiikan keinoin hidastamaan, koska palveluita ei kyetä tarjoamaan siinä määrin kuin kasvava asukasmäärä edellyttää. Kuntien välinen kilpailu asukkaista ja veronmaksajista vaikuttaa edelleen maankäytön suunnitteluun, vaikka

Kuvio 13

Lähde: Haastattelu- ja tutkimuspalvelut, Tilastokeskus

kuntien välistä seudullista yhteistyötä onkin pyritty edistämään. Myös kuntien ja valtion välinen yhteistyö kaipaa kehittämistä maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä, kuten infrastruktuurin suunnittelussa ja toteutuksessa sekä valtion maiden käytössä. Kokonaisuuden kannalta epätarkoituksenmukainen rakentaminen tulee pitkällä tähtäimellä kalliiksi sekä kunnan ja valtion että yksityisten kansalaisten taloudelle.

Rakennettu ympäristö muodostaa noin kaksi kolmasosaa Suomen kansallisvallisuudesta. Olemassa olevaa rakennuskantaa korjaamalla ja täydentämällä säästetään luonnonvaroja ja tuetaan elinympäristön historiallista kerroksellisuutta. Elinkeino- ja tuotantorakenteen muutosten johdosta esimerkiksi teollisuudelta ja liikenteeltä vapautuu rakennuksia ja alueita uuteen käyttöön. Hyödyntämällä näitä, usein keskusta-alueiden tuntumassa tai muuten yhdyskuntarakenteen kannalta edullisessa paikassa sijaitsevia alueita esimerkiksi asumiseen voidaan vähentää paineita yhdyskuntarakennetta hajauttavaan, kaupunkiseutujen reunoille hakeutuvaan rakentamiseen.

- Toimiva infrastruktuuri eli hyvin toimivat perusrakenteet ovat välttämättömiä koko yhteiskunnan toimivuudelle. Perusrakenteisiin kuuluvat energia-, liikenne- ja tietoliikennejärjestelmät sekä vesi-, jätevesi- ja jätehuoltojärjestelmät. Myös sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut ovat osa yhteiskunnan perusinfrastruktuuria ja toimivaa elinympäristöä.
- Infrastruktuuria kehitetään ennakoiden tulevia tarpeita ja kehitystä. Huolehditaan olemassa olevan infrastruktuurin pitkäjänteisestä kunnossapidosta. Infrastruktuurin taloudellista tehokkuutta lisätään niitä tukevalla maankäytön suunnittelulla sekä mm. markkinoita avaamalla tai edistämällä tietoteknologian käyttöä.
- Valtion ja kuntien välistä sekä kuntien keskinäistä, seudullista maankäytön yhteistyötä parannetaan siten, että hyödynnetään parhaimmalla mahdollisella tavalla olemassa olevaa rakennuskantaa, infrastruktuuria ja palveluita, pyritään lievittämään kasvukeskusten asutuspulaa, hidastamaan asuntojen hintojen nousua sekä tuetaan mahdollisuuksia saavuttaa mieluinen asuin- ja toimintaympäristö.
- Tavoitteena ovat toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö. Erityisesti kasvukeskuksissa ja niiden ympärillä tarvitaan sellaista asunto-, työpaikka- ja muuta rakentamista, jossa toteutuvat ihmisten asumisniveet ja kestävä yhdyskuntarakenteen tavoitteet. Yhdyskuntarakenteen hajautumisen ja liikennetarpeiden minimointi sekä liikenteestä aiheutuvien haittojen vähentäminen ovat tarpeen mm. ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Liikenteen määrää ja päästöjä vähentävät toimenpiteet parantavat ympäristön terveellisyyttä ja vähentävät pitkällä aikavälillä myös kustannuksia.
- Maankäytön suunnittelussa turvataan myös luonnonjärjestelmien eheys ja jätetään tilaa luonnonvaraisille alueille ja luonnon monimuotoisuudelle. Kaavoituksella ja infrastruktuurin suunnittelulla voidaan myös nykyistä tehokkaammin vaikuttaa rakentamisesta aiheutuvaan luonnonvarojen kulutukseen ja niiden käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseen. Liikunta, luontomatkailu, luonnossa virkistäytyminen sekä mökkeily ja vapaa-ajan tarpeet otetaan huomioon maankäytön suunnittelussa.

- Olemassa olevaa rakennettua ympäristöä hyödynnetään maankäytön suunnittelun ja rakentamisen lähtökohtana. Käyttökelpoisten rakennusten säilyttämistä ja korjaamista edistetään siten, että samalla otetaan huomioon niiden kulttuurihistoriallinen arvo.
- Asumistarpeiden muuttuessa ja vaatimustason noustessa on pystyttävä tarjoamaan mahdollisuuksia erilaistuviin henkilökohtaisiin valintoihin ja varmistettava, että houkuttelevimmat vaihtoehdot ovat kestävän kehityksen mukaisia. Pientalotonttien kaavoitusta on syytä tehostaa, mutta yhtä tärkeää on lisätä nykyistä suurempien, perheille soveltuvien asuntojen tuotantoa työssäkäyntialueiden keskuskunnissa. Keskustojen aseman säilyttäminen ja vahvistaminen on terveen yhdyskuntarakenteen kannalta välttämätöntä. Hyvillä joukkoliikenneyhteyksillä, ilmanlaadun parantamisella ja meluntorjunnalla parannetaan sekä asumisen että keskustatoimintojen edellytyksiä.

5.2.3 Elinvoimainen maaseutu ja sen palveluiden turvaaminen

Maaseudun tuotantorakenne muuttuu maatalouden työpaikkojen edelleen vähentyessä ja keskittyessä muutamille alueille. Maaseudun mahdollisuudet liittyvät yhä enemmän erikoistumiseen ja maatalouden ohella harjoitettavaan muuhun elinkeinotoimintaan. Parhaiten menestyy aluekeskusten läheinen maaseutu, jossa asuu aluekeskuksissa työssäkäyviä ja joissa löytyy kysyntää erilaisille palveluille. Useat alueet ovat riippuvaisia julkisen sektorin toiminnasta.

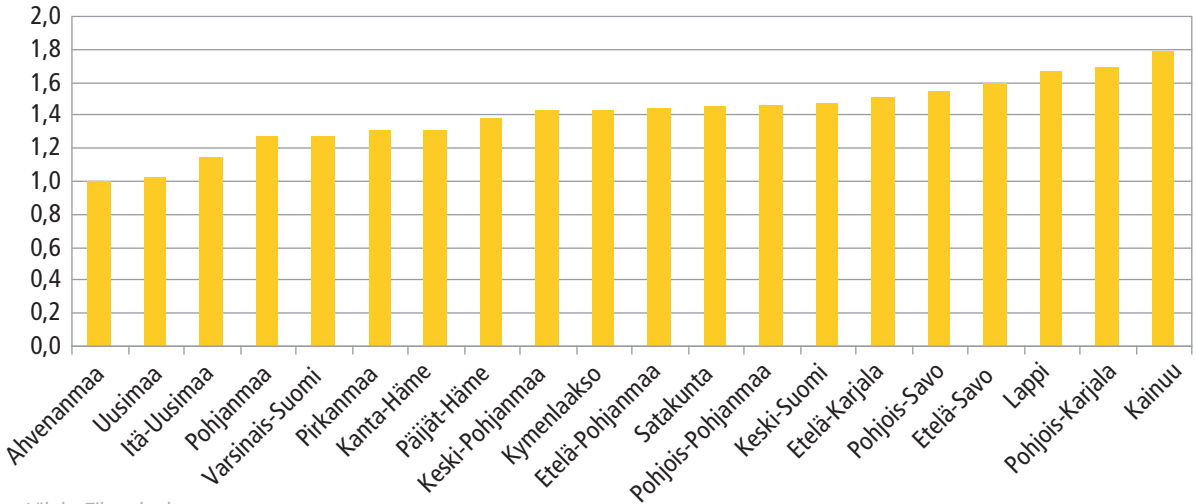
Maaseudun kehitys kiinnittyy siten yhä enemmän kaupunkien kehitykseen. Maaseudun kehittämisen kannalta on ongelmallista, että Suomessa kaupunkien muodostama verkosto ei riitä kattamaan koko maata riittävän tiheänä, vaan kaupunkiseutujen väliin jää siten varsin syrjäisiä alueita, joiden kehitysnäkymät ovat kaikkein heikoimmat elinkeinorakenteen yksipuolisuuden, työnsaanti-mahdollisuuksien vähäisyyden ja paikallismarkkinoiden pienuuden vuoksi.

Sekä maaseudulla että kaupungissa voidaan elää kestävän kehityksen mukaisesti. Edistämällä asumista maaseudulla voidaan tukea kylien kehittämistä, säilyttää olemassa olevaa rakennuskantaa käytössä ja ottaa käyttöön jo tyhjentyneitä kiinteistöjä. Vapaa-ajan asuminen ja työssäkäynti vapaa-ajan asunolta käsin luo osaltaan vireyttä ja elinvoimaa monelle kunnalle ja kylälle sekä ylläpitää palveluita.

Kuvio 14

Huoltosuhte maakunnittain 2003

Työvoiman ulkopuolella olevaa (lasta, opiskelijaa, eläkeläistä) ja työtöntä yhtä työllistä kohden

Lähde: Tilastokeskus

- Lisäämällä maaseudun elinvoimaisuutta voidaan lieventää väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttamia haittoja ja asutuksen keskittävää suuntausta. Kansantalouden voimavarojen käytön ja alueellisen tasapainon kannalta elinkeinojen monipuolistaminen maaseudulla on tarpeellista. Maaseudun elinvoimaisuutta pyritään lisäämään tukemalla yrittäjyyttä, edistämällä monipuolista elinkeinorakennetta ja hyödyntämällä alueiden omia vahvuuksia sekä edistämällä niiden yhteisöllisyyttä, paikallista kulttuuria ja kylien omaehtoista kehittämistä.
- Turvataan toimintaedellytykset maa- ja metsätalouden harjoittamiselle. Erityisesti bioenergiantuotannolla, luonnon ja kulttuurimaiseman suojelulla ja hoidolla sekä kotimaan matkailun monipuolisella edistämällä voi olla tulevaisuudessa entistä suurempi merkitys maaseudun kehittämiselle.
- Energia-alalla olemassa olevien ja uusien alueellisten tuotantoketjujen ja toimialakeskittymien avulla voidaan luoda uusia työ- ja toimeentulomahdollisuuksia maaseudulle. Maatalouden tuotannolle on näin löydettävissä uusia vaihtoehtoja, joiden kannattavuutta myös käyttöön otettava tilatukijärjestelmä parantaa. Maa- ja metsätilojen uusista tuotantosuunnista bioenergian tuotanto tulee olemaan keskeinen

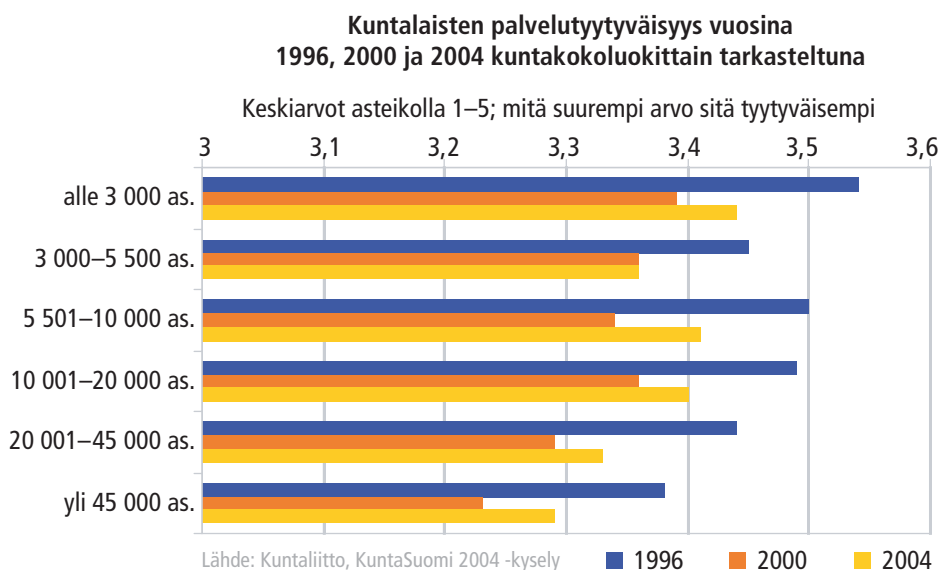
kehitystyön kohde. Energiapuun käytön lisääminen edistää samalla myös metsien hoitoa.

- Suomi toimii aktiivisesti EU:ssa yhteisen maatalouspolitiikan kehittämiseksi vastaamaan nykyistä paremmin kestävä kehityksen asettamia tarpeita.
- Myös etätöiden lisäämiseksi tarvitaan pitkäjänteisiä toimia. Tämä edellyttää mm. toimivia ja hyvin suojattuja tietotekniikkayhteistyä ja joustavia työaikajärjestelyjä.

5.2.4 Palvelujen saatavuuden turvaaminen

Muuttotappioalueilla on suhteellisesti vähemmän nuoria ja enemmän ikääntyneitä peruspalvelujen tarvitsijoita. Väestön ikääntyminen lisää lähipalveluiden, terveydenhoidon ja julkisten liikennepalvelujen tarvetta. Nuorten tarpeet ovat usein kaupallisesti ja kulttuurisesti painottuneita, mikä osaltaan lisää muuttopaineita keskuksiin. Epäsuotuisan väestökehityksen vuoksi muuttotappioalueiden verotulot vähenevät, ja kuntien riippuvuus valtionosuuksista lisääntyy. Joillekin syrjäisille ja pienille kunnille vinoutunut ikärakenne alkaa tuottaa lähes ylivoimaisen ongelman palvelujen järjestämisessä. Toisaalta kasvukeskuksissa on ongelmia erityisesti päivähoito- ja koulupalvelujen järjestämisessä.

Kuvio 15

Kaupalliset palvelut ovat pitkän aikaa voimakkaasti keskittyneet yhä suurempiin ja harvempiin yksikköihin. Viime aikoina ruokakauppojen väheneminen on kuitenkin hidastunut ja monilla kaupunkiseuduilla pienet myymälät, yleensä lähimyymälät ovat lisänneet lukumäärää ja myyntiä. Tämä on yhteiskunnallisen sääntelyn, kuten kaupan sijainnohjauksen ja aukiololainsäädännön seurausta. Samalla kuitenkin alueet ovat eriytyneet niin, että isoissa kaupungeissa, keskustoissa sekä eräissä lähiöissä palvelut ovat parantuneet ja pienissä kunnissa ja pientaloalueilla palvelut ovat merkittävästi huonontuneet. Auton käyttö kauppamatkoilla on lisääntynyt. Tulevaisuudessa aineettomat palvelut lisääntyvät, ja palveluiden konkreettisen sijainnin merkitys saattaa vähentyä verkkopalveluiden parantuessa.

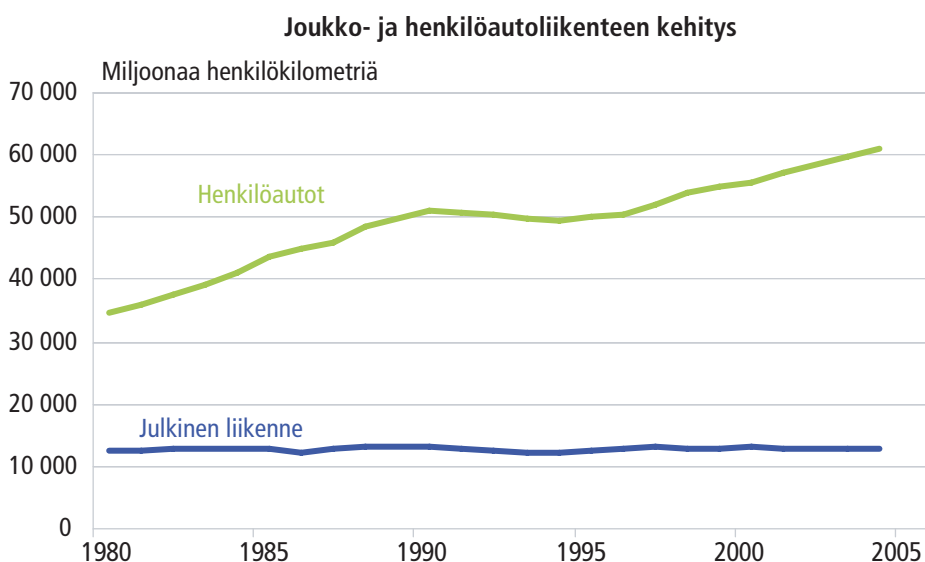
- Julkisen sektorin vastuu alueellisen ja tasa-arvoisen hyvinvoinnin toteutumisen kannalta on keskeinen. Julkisten palveluiden saatavuuden turvaamiseksi luodaan kansallinen kuntapolitiikka, jossa huolehditaan kuntatalouden tasapainoisesta kehittämisestä ja tasataan kuntien keskinäisiä eroja tavoitteena julkisten palveluiden hyvä ja tasa-arvoinen saatavuus koko maassa. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö palvelujen tuottamisessa on jatkossakin välttämätöntä.
- Kansallisella yhdyskuntapolitiikalla ehkäistään kaupunkiseutujen sosiaalista eriytymistä. Maaseudulla paikallisten olosuhteiden ja ratkaisumallien merkitys hyvinvointipalvelujen tuottamisessa korostuu. Palvelujen sijoittamisella lähelle asukkaita voidaan mm. edistää vanhusten asumista kotonaan, vähentää tarvetta liikennepalvelujen järjestämiseen ja lisätä kylien elinvoimaisuutta sekä ennen kaikkea houkuttelevuutta asuinalueena. Lähipalveluita ovat mm. koti-, terveys- ja neuvolapalvelut, koulut, päivähoito, posti sekä kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalvelut sekä kauppa.
- Päivittäistavaroiden saatavuus pyritään turvaamaan kaupunkien ja maaseudun eri alueilla siten, että samalla pyritään vähentämään autoriippuvuutta. Tähän tarjoavat mahdollisuuden mm. nettikaupan ja kuljetuspalveluiden yleistymisen, mikä edellyttää palvelutuotannon logistista kehittämistä ja esimerkiksi organisoitujen kuljetusten ja liikkuvien palvelupisteiden toteuttamista.

5.2.5 Liikennejärjestelmä- ja tietoyhteiskuntapalvelut toimivan yhteiskunnan ja vuorovaikutuksen perusedellytyksenä

Aluerakenteen keskittyminen ja etenkin kasvavien kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen hajautuminen vaikeuttavat myös liikennejärjestelmän ja peruspalvelujen ylläpitoa ja kehittämistä. Muuttotappiosta kärsivillä alueilla on vaikea ylläpitää kustannustehokkaasti toimivia joukkoliikenteen peruspalveluja sekä rakentaa ja ylläpitää korkealaatuisia liikenne- ja viestintäverkkoja. Jos joukkoliikennepalveluja karsitaan, muuttoliike uhkaa kiihtyä entisestään. Muuttotappioalueilla liikenneverkot rapistuvat eikä uusinta viestintätekniikkaa pystytä tarjoamaan. Väestöä menettävilläkin alueilla ylläpidettävän tiestön määrä ei olennaisesti vähene, sillä liikkumis- ja kuljetustarpeet on kyettävä tyydyttämään, vaikka liikennemäärät tie- ja rautatieverkolla vähenisivätkin.

Väestön keskittyminen kasvaviin kaupunkikeskuksiin taas aiheuttaa paineita myös liikenne- ja viestintäpalvelujen järjestämiselle ja ylläpidolle. Liikennemuutokset ovat viime vuosien aikana kasvaneet huomattavasti erityisesti pääkaupunkiseudulla rakenteen hajautumisen ja autoistumisen johdosta. Pääkaupunkiseudun reuna-alueilla asuvat liikkuvat sekä kilometreissä että ajassa mitaten enemmän kuin muut suomalaiset. Liikenteen kasvaessa myös liikenteen aiheuttamat liikenneturvallisuus-, terveys- ja ympäristöhaitat kasvavat.

Kuvio 16

Lähde: Tilastokeskus, Tiehallinto, VR-yhtymä Oy, Merenkululaitos, Ilmailulaitos, Helsingin kaupungin liikennelaitos

Bioenergian tuotanto nähdään tulevaisuudessa merkittävänä tekijänä koko kansantaloudelle. Siirtyminen öljystä biopolttoaineisiin ei kuitenkaan vähennä liikennettä, liikenteen infrastruktuurin rakentamiseen käytettävien uusiutumattomien luonnonvarojen kulutusta ja muita liikenteen aiheuttamia ongelmia, kuten meluongelmia. Biopolttoaineiden käytön hyödyt saattavat myös mitätöityä, jos liikenne kasvaa jatkuvasti.

- Toimiva liikennejärjestelmä on yhteiskunnan ja vuorovaikutuksen perusedellytys. Alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo sekä ympäristövaikutukset otetaan huomioon liikenne- ja tietoyhteiskuntapalveluja järjestettäessä. Liikennejärjestelmän suunnittelun ja tietoyhteiskuntapalvelujen lähtökohtina ovat turvallisuus, esteettömyys, kansalaisten tasa-arvo, palvelujen saavutettavuus sekä ekotehokkuus. Toimivat tietoyhteiskuntapalvelut tarjoavat mahdollisuuden myös vähentää fyysistä liikennettä esimerkiksi etätyön kautta.
- Liikenteen kasvun hillitseminen edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa liikenteen kysyntään vaikutetaan aktiivisesti perinteisten liikennepoliittisten keinojen lisäksi taloudellisella ja tiedollisella ohjauksella, maankäytön suunnittelulla sekä arvioimalla muiden yhteiskuntapoliittisten päätösten, erityisesti talous-, vero-, alue-, elinkeino- ja asuntopoliitiikan vaikutusta liikenteen kysyntään. Kuntien ja valtion välistä yhteistyötä tiivistetään liikennejärjestelmän suunnittelussa.
- Suunnittelussa otetaan lähtökohdaksi liikennetarpeiden minimointi sekä liikenteestä aiheutuvien haittojen vähentäminen. Autoriippuvuuden ehkäisy ja henkilöautoilun kasvun pysäyttäminen nostetaan liikennesuunnittelun tavoitteeksi.
- Joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn kilpailuasemaa suhteessa henkilöautoiluun parannetaan. Valtio ja kunnat tukevat joukkoliikennettä ja joukkoliikenneinvestointeja julkisen varoin erityisesti siellä, missä matkustajamäärät ovat suuria. Kestävien kulkumuotojen edellytyksiä parannetaan ja tarjotaan mahdollisuuksia yhdistää joukkoliikennettä, kävelyä ja pyöräilyä toimiviksi matkaketjuiksi. Sekä maaseudulla että kaupunkialueilla kehitetään ja otetaan käyttöön uusia kustannustehokkaita julkisen liikenteen muotoja.

- Vanhojen väylien ylläpito kuluttaa huomattavasti vähemmän luonnonvaroja kuin kokonaan uusien väylien rakentaminen, joten väylien lisärakentamisen määrä on liikennejärjestelmän aiheuttaman luonnonvarojen kulutuksen kannalta ratkaiseva tekijä. Tavoitteena on nykyisen liikennejärjestelmän ekotehokkuuden kasvattaminen sekä raide- ja joukkoliikenteen sekä tietoverkkojen kehittäminen. Ekotehokkuuden lisäksi onkin tavoiteltava luonnonvarojen käytön vähentämistä. Tällöin sekä kokonaiskulutus että päästöt vähenevät.
- Logistisen järjestelmän toimivuus on tärkeää koko Suomen kilpailukyvyn kannalta. Tavoitteena on, että tavaraliikenne on turvallista, mahdollisimman tehokasta sekä ympäristön kannalta haitatonta.
- Lisätään kansalaisten tietoisuutta siitä, miten liikenne kuormittaa ympäristöä ja miten voidaan valita ympäristön kannalta kestävämpiä tapoja liikkua.

5.3 Kansalaiset – hyvinvointia koko elämänkaareen

Keskeiset haasteet

- Miten löydetään tasapaino yksilön ja yhteiskunnan vastuun välillä? Miten edistetään aktiivista kansalaisuutta?
- Miten sovitetaan kestäväällä tavalla yhteen työelämän sekä perheen ja vapaa-ajan tarpeet?
- Miten säilytetään eri sukupolvien välinen tasa-arvo ja yhteenkuuluvuus?
- Miten edistetään väestön terveellisiä elintapoja ja toimintakykyä sekä torjutaan ympäristön aiheuttamia terveysuhkia?
- Miten syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaaran alaisten osallisuutta voidaan lisätä?
- Miten turvataan kansallinen kulttuurinen monimuotoisuus yhtenäis-kulttuurin paineissa ja estäen kulttuurien yhteentörmäykset?

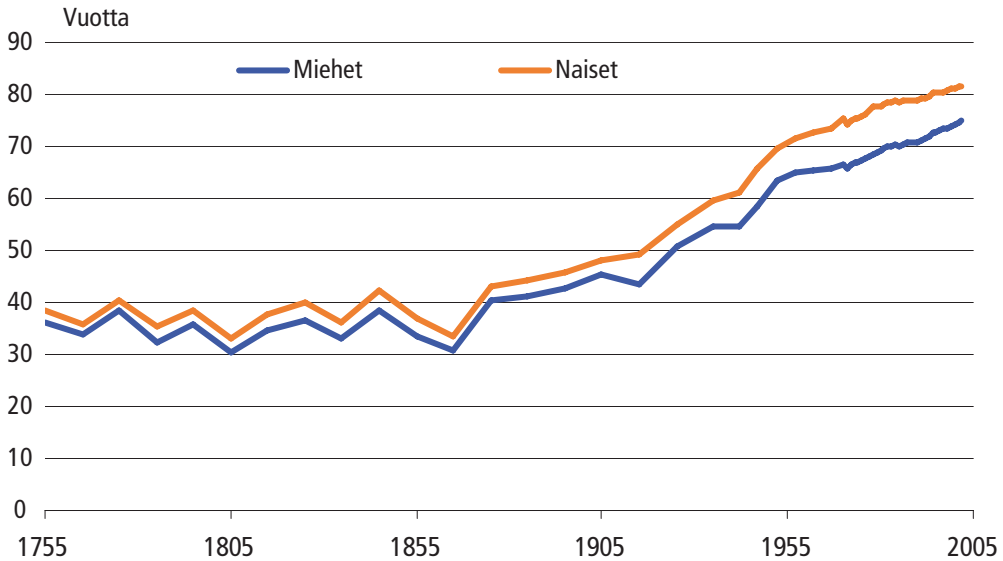
Suomalaiset ovat keskimäärin aikaisempaa hyvinvoivempia, terveempiä ja varakkaampia. Hyvinvointi on kohentunut valtaosalla aikuisväestöä. Väestön koulutustaso on noussut, asumisen laatu on parempi kuin aikaisemmin ja taloudellinen hyvinvointi on lisääntynyt keskimääräisellä tulo- ja varallisuustasolla mitattuna. Myös työikäisten terveys ja ikääntyneiden toimintakyky on useimpien osoittimien mukaan kohentunut. Työolot ovat viime vuosina kehittyneet myönteisesti. Samanaikaisesti näyttää kuitenkin siltä, että elinehdot ovat koventuneet osalla lapsiperheitä. Toisaalta työttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyttä on huomattavan paljon, stressin koetaan lisääntyneen, ja alkoholi- ja huumeiden käyttö on yleistynyt. Tulonerot ovat kasvaneet, joskin tulonerot ovat edelleen OECD-maiden pienimmät. Pyrittäessä yleiseen hyvinvointiin on kestävässä yhteiskunnassa huolehdittava, että heikoimpien väestöryhmien suhteellinen tilanne paranee. Se on edellytys myös yhteiskunnan eheydelle.

5.3.1 Tasapaino yksilön ja yhteiskunnan vastuun välillä

Perustuslain mukaan julkisen vallan tulee turvata kansalaisille sosiaali- ja terveyspalvelut tasavertaisesti asuinpaikasta riippumatta. Sosiaali- ja terveyspalvelujen perustan muodostavat kuntien järjestämät verorahoitteiset toiminnot, jotka ovat kaikkien saatavilla sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta riippumatta. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen

Kuvio 17

Elinajanodote syntymähetkellä

Lähde: Tilastokeskus, henkilötalastot, väestö

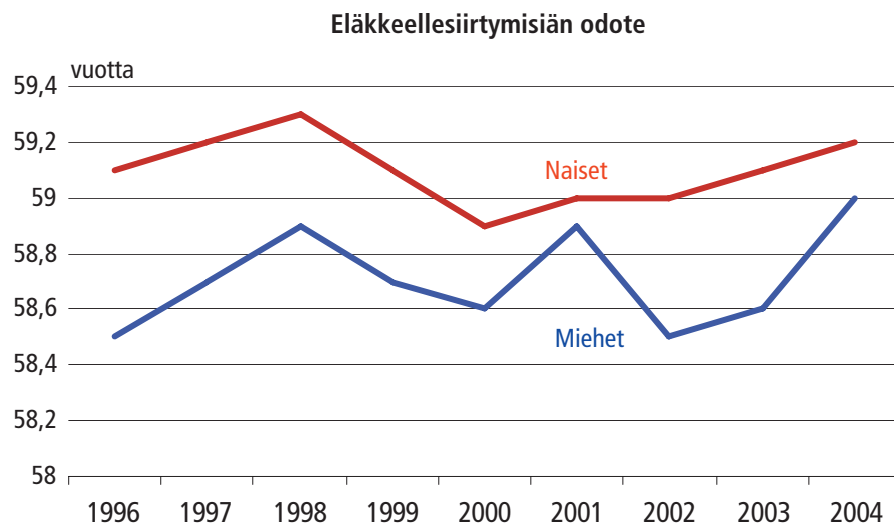
kasvu. Ns. ikäsidonnaisten menojen kuten eläkkeiden, terveydenhoidon, pitkäaikaishoidon ja koulutuksen arvioidaan kasvavan suhteessa bruttokansantuotteen lähes kuudella prosenttiyksiköllä vuoteen 2030 mennessä. Suomessa on aloitettu varautuminen ikääntymisestä aiheutuvien menojen kasvuun.

Suomalaisten elämänlaadun ja onnellisuuden keskeisimpiä määrittäjiä ovat hyvä perhe-elämä ja ihmissuhteet, terveys, mielekäs työ sekä turvattu toimeentulo. Myös luonnosta nauttiminen koetaan hyvinvointia lisäävänä. Taiteen ja kulttuurin harrastamisella on todettu olevan suora myönteinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin. Elämän hallinta ja tarkoituksellisuuden kokeminen on todettu tärkeäksi elämänhalun säilyttäjäksi ja masennuksen ja muiden mielenterveysongelmien ehkäisijäksi. Vapaaehtoinen kansalaisjärjestöissä toimiminen, kansalaisyhteisön sisäinen luottamus sekä kulttuuriset ja sosiaaliset siteet vaikuttavat myönteisesti terveyteen ja elinikään.

- Turvallisuus, oikeudenmukaisuus, terveys, tiede, taide ja muut inhimillisen elämän osatekijät ovat arvoja sinällään, ja niitä pitää vaalia.

Kuvio 18

Lähde: Eläketurvakeskus

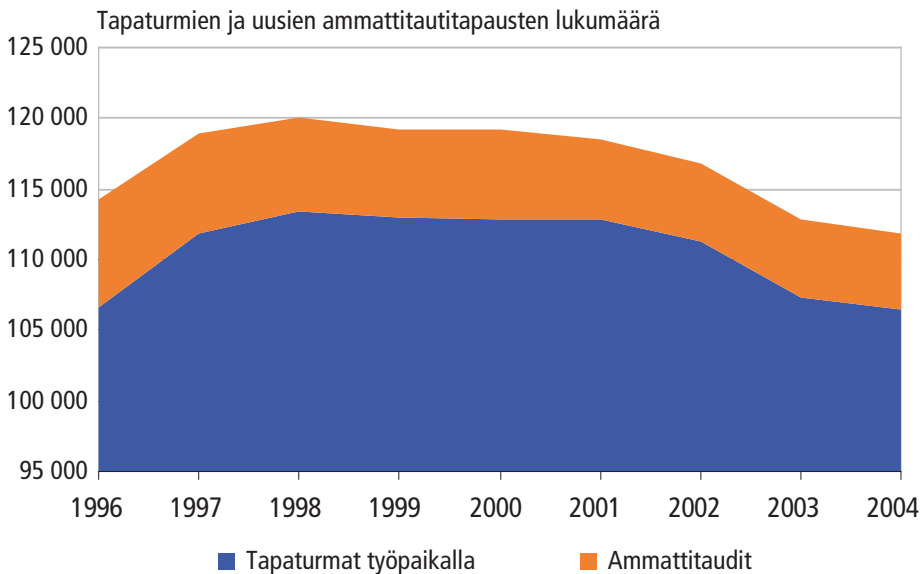
- Yhteiskunta luo yhtäläiset mahdollisuudet aktiivisten kansalaisten omatoimisuudelle, oman elämän hallinnalle ja vastuulliselle toiminnalle yhteiskunnassa ja paikallisyhteisöissä. Aktiivinen kansalainen kantaa vastuuta myös globaalista hyvinvoinnista ja ympäristöstä.
- Yhteiskunnalla on vastuu peruspalveluiden ja perusturvan järjestämisestä. Sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmien tulee jatkossakin kattaa kansalaisen koko elämänkaari, oltava sosiaalisesti oikeudenmukaisia ja taloudellisesti kestäviä. Sosiaaliturvajärjestelmät kannustavat työntekoon ja mahdollistavat sopeutumisen muuttuviin olosuhteisiin sekä tukevat yksilöllisiä ratkaisuja ja omaehtoista varautumista tuleviin tarpeisiin.
- Uusien ikäluokkien pienentyessä ja väestön ikääntyessä palvelutuotanto on sopeutettava muutokseen. Se edellyttää avointa keskustelua sosiaali-, koulutus- ja terveyspalvelujärjestelmän rajoista, eri toimijoiden roolista palvelujen tuottamisessa sekä ehkäisevien järjestelmien kehittämistä ja resurssien kohdentamista vaikuttavimpiin palveluihin. Palvelujärjestelmän kestävyys kannalta keskeistä on, että ikääntyvän väestön toimintakykyä vahvistetaan, ikääntyvien hoivan tarvetta myöhennetään ja palvelut kohdennetaan hoivatarpeen mukaisesti.

5.3.2 Työelämän laatu

Suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle uhkaa selkeä työvoimapula. Työelämästä siirrytään kuitenkin edelleen pois melko varhain, vaikka tilanne onkin parantumassa. Työolot ovat viime vuosina kehittyneet pääosin myönteisesti. Samalla kuitenkin globalisaation aiheuttamat muutokset aiheuttavat työsuhteisiin epävarmuutta. Työelämän vaatimustaso on koko ajan noussut, ja työntekijöille on tullut monia uusia osaamisvaatimuksia mm. tietoteknologian kehittymisen myötä. Työnteon tahti on kiihtynyt. Rungas ylitöiden tekeminen on ollut myös kiireen lisääntymiseen liittynyt ilmiö. Määräaikaiset työsuhteet ovat erityisesti nuorten naisten ongelma.

Kuvio 19

Ammattitaudit ja tapaturmat

Lähde: Tilastokeskus, Tapaturmavakuutuslaitostenliitto, Maatalousryttäjien eläkelaitos

- Työ on yksilön hyvinvoinnin kannalta keskeinen tekijä ja sen puute yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskitekijöistä. Työmarkkinoiden rakennetta kehitetään edelleen siten, että työnantajan kannattaa tarjota työtä ja työntekijän kannattaa ottaa sitä vastaan.

- Työelämää kehitettäessä eri elämänalueet otetaan huomioon tasapainoisesti. Tavoitteena on parantaa työntekijöiden työhyvinvointia ja työssä jaksamista sekä helpottaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työn myönteisten piirteiden vahvistamisella, yksilön työssä kehittyemisellä, urakehityksen ja innovatiivisuuden tukemisella sekä hyvällä johtamisella voidaan nykyisessä nopeasti muuttuvassa työelämässä paremmin turvata sekä yritysten menestys että työntekijöiden terveys ja hyvinvointi. Tärkeiksi muodostuvat työelämän oppimisverkostot, joita vahvistetaan. Innovatiivisten ratkaisujen kehittäminen vaatii toimivia vuorovaikutussuhteita, luovuutta ja osaamista.
- Sukupuolten välinen tasa-arvo ei vielä toteudu samapalkkaisuuden, työsuhteiden pysyvyyden, vanhemmuuden kustannusten ja odotetavissa olevan eliniän osalta, joten näiden edistämiseksi ponnistellaan edelleen määrätietoisesti ja laaja-alaisesti. Sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa.
- Työelämän joustot, kuten työaikapankkiratkaisujen edistäminen ja vuorotteluvapaat, antavat mahdollisuuden uudistaa ammattitaitoa ja saada katkoja voimavarojen vahvistamiseksi ja työkuormituksen säätelemiseksi sekä vaikuttavat myös työuraan pidentävästi. Tieto- ja viestintäteknologian käyttöä etätöskentelyn mahdollistajana edistetään ja pelisääntöjä kehitetään. Etätöön merkittävä yleistymisen edellyttää sen integrointia työantajien strategioihin. Organisaatioiden tulisi mahdollisuuksien mukaan omaksua etätö osaksi toimintatapojaan. Kehitettävät ratkaisut tulee sovittaa yhteen työllistämistavoitteiden kanssa.
- Talouden ja myös sosiaaliturvan rahoituksen kannalta on tärkeää, että ihmiset pystyvät elämään terveinä ja toimintakykyisinä ja pysyvät työelämässä nykyistä pidempään. Koulutuspolitiikka on siten rakennettava elinikäisen oppimisen ja aktiivisena ikääntymisen periaatteelle.

5.3.3 Eri sukupolvien yhteenkuuluvuus

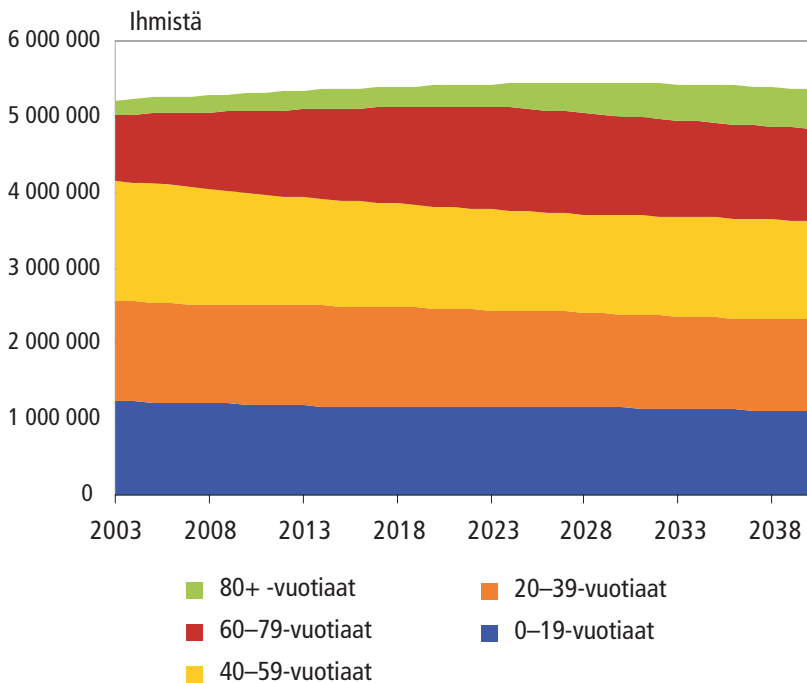
Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta perustuu sopimukseen, jossa kaikki rahoittavat ja saavat palveluita ja sosiaaliturvaa ajallaan elämänkaarensa eri vaiheissa. Sukupolvien välinen yhteenkuuluvuus on tulosta sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta, jota pitää edistää. Hyvä huolenpito lapsista on myös edellytys sille, että nykyisille ja tuleville vanhussukupolville on huolehtijoita.

Suomen väestön ikärakenne muuttuu seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana siten, että 65 vuotta täyttäneiden, ei vielä hoitoa ja hoivaa tarvitsevien määrä kasvaa absoluuttisesti. Tämä väestöryhmä on edeltäjiään koulutetumpi, vauraampi ja terveempi, jolloin ikääntyminen voidaan nähdä myös voimavarana eri tavoin ja eri yhteiskunnan lohkoilla.

Syntyneiden lasten määrä on viime vuosina alentunut, koska synnyttävät ikäluokat ovat edeltäjiään pienempiä. Kokonaishedelmällisyys on kuitenkin pysynyt suhteellisen tasaisena. Lasten määrä väestöstä pienenee tulevaisuudessa edelleen synnyttävien ikäluokkien pienentyessä.

Kuvio 20

Väestönkehitys ikäryhmittäin (Ennuste 2003–2040)

Lähde: Tilastokeskus

Lapsiperheiden taloudellisen aseman ja toimeentulon hankkimisen edellytykset ovat muuttuneet. Lapsiperheiden asema tulonjaossa on heikentynyt, mutta

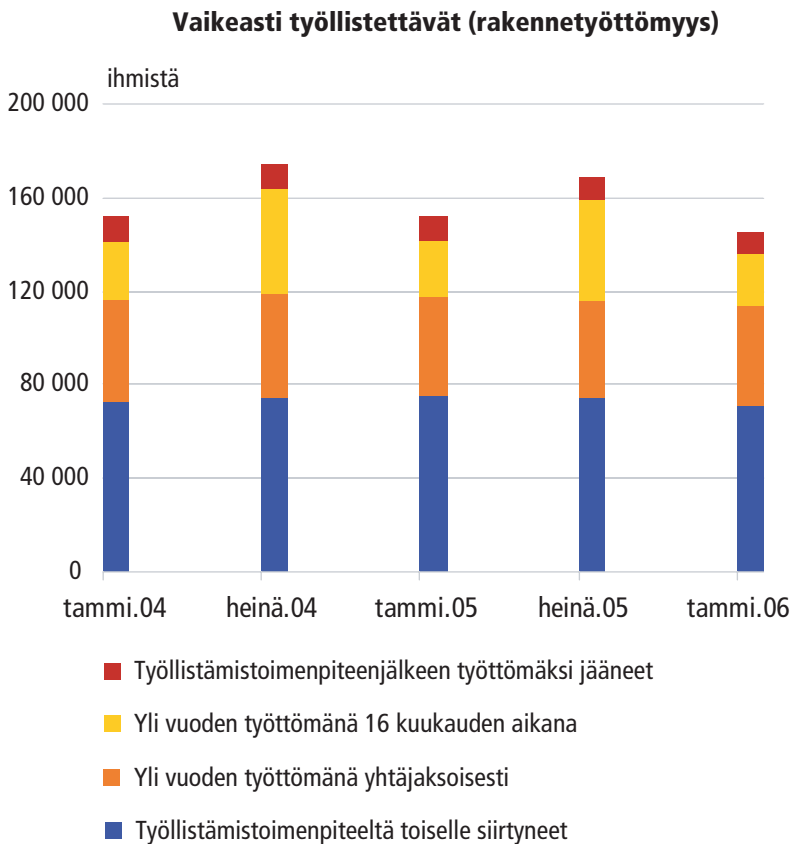
tulokehitys on ollut hyvin erilaista lapsiperheiden välillä. Lapsuudenkodin köyhyys ennustaa kaksinkertaista köyhyysriskiä aikuisiällä. Perheiden hajoamisen lisääntymisellä ja yksinhuoltajuuden yleistymisellä sekä työttömyydellä on sekä välittömiä että pitkälle ulottuvia seurauksia lapsiperheiden toimeentuloon. Yhden ansaitsijan taloudet ovat haavoittuvaisempia ulkopuolisille taloudellisille riskeille, kuten työttömyydelle, kuin useamman ansaitsijan kotitaloudet.

- Kansallisena tavoitteena tulee olla jatkossakin tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä, jonka puitteissa huolehditaan eri ikäryhmien tarpeista sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta tukevasti.
- Aktiivisen ikääntyvän väestön toimintamahdollisuuksia yhteiskunnan eri alueilla, kuten työelämässä, vapaaehtois- ja järjestötyössä, omishoidossa, koulutuksessa ja kokemuksen siirrossa tuetaan. Asuntojen ja elinympäristön esteettömyydellä mahdollistetaan kotona asuminen kunnon heiketessäkin. Toimivat julkiset ja yksityiset palvelut ehkäisevät osaltaan ongelmia ja tukevat toimintakykyä ja omatoimisuutta.
- Tavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvointi sekä kasvu ja kehitys tasapainoiseen aikuisuuteen. Toimeentuloturva- ja palvelujärjestelmiä kehitetään niin, että lapset ja lapsiperheet eivät eriarvoistu. Turvataan mahdollisuus tasa-arvoiselta pohjalta tapahtuviin koulutus- ym. valintoihin. Ehkäistään mahdollista syrjäytymiskehitystä lasta ja nuorta tukevalla koulutuksella ja varhaisella puuttumisella ongelmiin. Kehitetään uusia toimintamalleja lasten, nuorten ja heidän perheidensä monipuoliseksi tukemiseksi oppilaitoksissa sekä lasten ja nuorten terveyspalveluissa.
- Lapsuus ja nuoruus ovat arvokkaita elämänvaiheita sinällään. Nuorilla on oikeus ja vastuu oman tulevaisuutensa rakentamiseen. Osallisuutta ja mahdollisuuksia kasvaa vastuuta kantaviksi aktiivikansalaisiksi edistetään tukemalla sosiaalista vahvistumista.
- Lasten ja nuorten tasapainoisen kasvun ja kehityksen yhtenä edellytyksenä on lasten ja heidän vanhempiansa terveydestä huolehtiminen. Neuvola- ja kouluterveydenhuollon sekä terveydenedistämishelmien kehittämiseksi ja tukemiseksi tarvitaan tietoa lasten ja nuorten terveydentilasta ja elintavoista sekä niiden muutoksesta. Tavoitteena on kehittää valtakunnallinen seurantajärjestelmä lasten ja nuorten fyysisen ja henkisen kehityksen sekä terveyden seuraamiseksi.

5.3.4 Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy

Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasautuvaa huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät mm. toimeentulo-ongelmat, pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytymiseen liittyy monia terveyttä heikentäviä ja väestöryhmien välisiä terveyseroja lisääviä elintapoja kuten tupakointi sekä alkoholin tai huumeiden käyttö. Suomi on sitoutunut EU:n sosiaalisen suojelun ja osallisuuden edistämisen ohjelman mukaisesti laatimaan oman kansallisten toimintasuunnitelman.

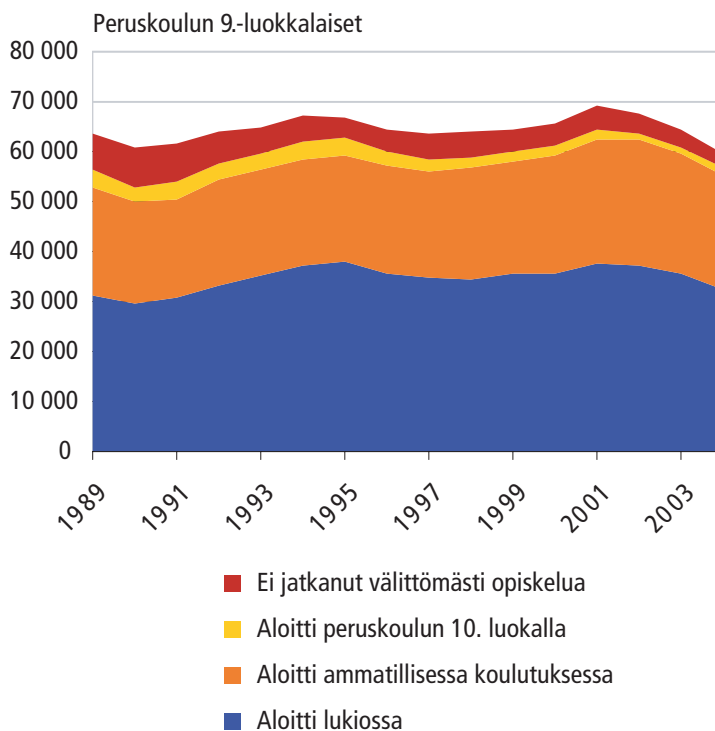
Kuvio 21

Lähde: Työministeriö, työnvälitystilasto

Kuvio 22

Peruskoulun 9.-luokkalaisten välitön sijoittuminen jatko-opintoihin

Lähde: Tilastokeskus

- Keskeistä on edistää syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osallisuutta. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy vakiinnutetaan normaalin toiminnan osaksi. Erityisen tärkeää on sosiaalisten ja terveydellisten vaikutusten arviointi eri politiikkaloikoilla, esimerkiksi koulutus- ja työllisyyspolitiikoissa. Toimeentuloturva ja palveluita kehitetään aktivoivaan suuntaan, jotta järjestelmistä ei kehity syrjäytymisloukkuja.
- Erityishuomiota kiinnitetään pitkäaikaistyöttömyyteen aktiivisen työvoimapolitiikan uudistamisen kautta. Viime kädessä tutkitaan vaikeasti vaajakuntoisten pitkäaikaistyöttömien osalta eläkeratkaisuja.
- Koulujen osaamista syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja perheiden tunnistamisessa lisätään ja yksilön erityistarpeet huomioivaa kasvatus- ja työllisyyspolitiikkaa kehitetään. Erityistä huomiota kiinnitetään koulutuksen ja työelämän

väliseen siirtymävaiheeseen. Tavoitteena on, että kaikki saavat peruskoulun jälkeen ammatillisen tai korkeakoulutuksen.

- Osallisuuden edistäminen voi tapahtua myös vertaistukeen perustuvien tukiverkkojen avulla siten, että niiden kautta luodaan mahdollisuuksia sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen ja osallistumiseen. Työttömien toimintakeskukset, mielenterveyskuntoutujien klubitalot sekä kumppanuus- ja kansalaistalot ovat toimivia esimerkkejä työelämän ulkopuolelle joutuneiden arkipäivän osallistumisen areenoista.

5.3.5 Terveellisten elämäntapojen ja toimintakyvyn edistäminen sekä terveysuhkien torjuminen

Menestyksellinen kansanterveystyö on tuonut suomalaisille runsaasti lisävuosia elämään sekä vuosiin lisää terveyttä ja toimintakykyä. Kehitys ei kuitenkaan ole ollut positiivista kaikissa sairaus- tai sosioekonomisissa ryhmissä, sillä erot ovat säilyneet suurina. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota terveyserojen kaventamiseen sekä kansalaisten yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin elää terveellemmin ja turvallisemmin.

Sydän- ja verisuonitaudit ovat edelleen merkittävin kuolinsyy, ja yhdessä tuki- ja liikuntaelinsairauksien sekä mielenterveysongelmien kanssa ne aiheuttavat eniten ennen aikaista eläkkeelle siirtymistä ja pitkäaikaista työkyvyttömyyttä. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä psykiatriset häiriöt aiheuttavat eniten terveyteen liittyvän elämänlaadun menetystä väestössä. Depressio on sairauksista yleisin toimintakyvyttömyyden syy. Kansanterveyden edistämisen ja sairauksien ehkäisyn haasteena on päihteiden ja ravitsemuksen ohella liikunnan puute, joka johtuu mm. arkiliikunnan vähenemisestä. Terveytensä kannalta riittävästi liikkuu puolet 19–65-vuotiaista suomalaisista. Ikääntyvän aikuisväestön terveyden edistämisessä liikunta on yksi tärkeimmistä ja edullisimmista välineistä. Lapsen kehitykselle liikunnalla on suuri merkitys, sillä lapsena aloitettu liikuntaharrastus luo pohjan liikkuvalla elämäntavalla.

Hyvä terveys nojautuu turvalliseen ja terveyttä edistävään yhteiskuntarakenteeseen ja elinympäristöön, jonka olennaisimpia osia ovat turvalliset työpaikat ja asuinalueet, puhdas ulko- ja sisäilma sekä vesi ja muu ympäristö, toimiva jäte- ja vesihuolto sekä terveyspalvelujärjestelmät. Terveyspalveluihin ja sairautensa turvaan sekä sairauksia ehkäiseviin toimenpiteisiin kohdistuvalla ter-

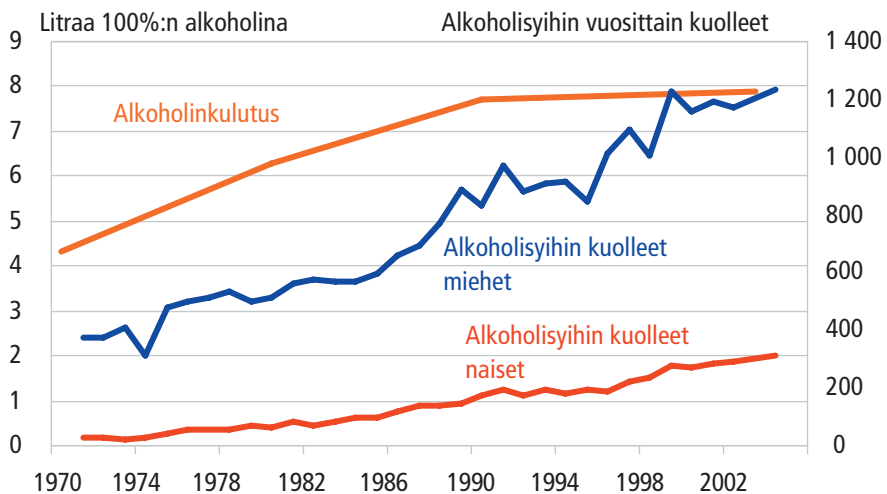
veyspolitiikalla on keskeinen rooli terveyden ylläpitämisessä, parantamisessa ja palauttamisessa sekä kipujen ja kärsimyksen lievittämisessä. Terveystuotajärjestelmän pitkän aikavälin kestävyys on kytköksissä yhteiskuntarakenteen ja terveyspolitiikan toimivuuteen.

Merkittävä osa terveydestä tuotetaan terveyssektorin ulkopuolella. Terveystuotajärjestelmän kannalta on keskeistä, miten yhteiskunnan eri sektoreilla tehtävät päätökset tukevat terveellisen elämän mahdollisuuksia ja miten mahdolliset terveyttä edistävät tai vaarantavat tekijät otetaan huomioon yhteiskunnallisissa päätöksenteossa niin kansallisesti ja paikallisesti kuin EU-tasolla ja globaalisti. Erityisesti tulisi kantaa huolta suurista sosioekonomisista terveyseroista. Fyysistä ja psyykkistä terveyttä voidaan merkittävästi edistää työvoima- ja sosiaalipolitiikalla, joka ehkäisee paitsi syrjäytymistä, huomioi myös ihmisten turvallisuuden tarpeen, perhetilanteet ja inhimilliset resurssit.

Terveystuotajärjestelmän edistämisen avulla voidaan saavuttaa pitkällä tähtäyksellä merkittäviä kustannussäästöjä esim. vähentyneinä sairauspoissaoloina sekä yleensä erikoissairaanhoidon ja terveydenhuollon toimintakuluissa.

Kuvio 23

Alkoholijuomien kulutus henkeä kohti ja alkoholisiin kuolleet sukupuolittain

Lähde: Tilastokeskus, Stakes

Suomalainen kattava koulutusjärjestelmä on ollut myös terveyden kannalta tärkeä. Ravitsemuspolitiikka, joka mm. mahdollistaa ravitsevan ja terveellisen koulu- ja työpaikkaruonan, edistää terveyttä ja terveiden elintapojen omaksumista. Alkoholi- ja tupakkapolitiikka, joka suojaa alaikäisiä näiden aineiden vaikutukselta ja mainonnalta, tuo vuosien mittaan terveystuottoja. Itsenäistä ja turvallista liikkumista edistävä kaavoitus- ja liikennepolitiikka edistää myös terveyttä.

- Julkisissa terveyspalveluissa panostetaan ennaltaehkäisevään terveyspolitiikkaan. Yhteiskunta luo mahdollisuudet terveyden omaehtoiseen ylläpitämiseen, ja tavoitteena on, että ihmisten oma vastuu ja kiinnostus terveytensä ylläpitämiseen kasvaa. Terveellisten elintapojen edistämistä tukee niiden valinnan helppous. Jatkossa tulisikin selvittää laajasti, miten eri yhteiskuntapolitiikan keinoin voitaisiin toimeenpanna terveyttä edistäviä uudistuksia. Elintapamuutoksiin vaikutetaan laajalajaisesti myös valistuksen, terveydenhuollon sekä monitahoisen yhteistyön muodossa. Terveydenhuoltohenkilökunnan sekä monien kansalaisjärjestöjen, koululaitoksen, elinkeinoelämän ja tiedotusvälineiden roolia luotettavan terveystiedon välittäjinä tuetaan.
- Terveyden edistäminen, ehkäisevät palvelut, terveyttä edistävät rakenteet ja liikunnan mahdollistavat ympäristöt sekä sairauksien ennaltaehkäisy ovat ensisijaisia tapoja lisätä väestön terveyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta, parantaa työkykyä, mahdollistaa aktiivisena ikääntyminen sekä lisätä vanhenevan väestön toimintakykyä. Päihteiden vastaisella politiikalla ja terveydenedistämishjelmilla suunnataan lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa valintoja terveellisten elintapojen suuntaan.
- Terveys- ja päihdepalvelujärjestelmää kehitetään integroituun suuntaan niin, että käytettävissä olevia resursseja voidaan edelleen suunnata korkeassa sairastumisriskissä ja syrjäytymisuhan alla olevien tunnistamiseen ja hoitoon.
- Rakenteellisilla muutoksilla, kuten yhdyskuntien ja rakennusten suunnittelulla sekä yhteistyöllä teollisuuden ja muun elinkeinoelämän kanssa suojellaan ihmisten terveyttä sekä kehitetään ja edistetään terveellistä elämää tukevaa ympäristöä.

- Haasteena on toimintakyvyltään rajallisten kansalaisten toimintakykyä, suoriutumista ja osallistumista tukevien uusien tietoliikennetkaisu-kehittämisen ja soveltamisen. Tuetaan sellaisten helppokäyttöisten sovellusten ja apuvälineiden kehittämistä, joilla voidaan tukea kaikkien ihmisten itsenäisen toiminnan laatua eri elämänvaiheissa.
- Terveellisten elintarvikkeiden kehittäminen, tarjonnan lisääminen ja hintapolitiikka sekä joukkoruokailun kaltaiset toimet vaikuttavat omalta osaltaan kansalaisten valintoihin. Tuetaan toimia, joiden avulla siirretään painopistettä runsaasti tyydyttynyttä rasvaa sisältävien elintarvikkeiden tuotannon tukemisesta terveellisempien elintarvikkeiden kuten kalan, kasviöljyjen, kasvien ja hedelmien tuotannon tukemiseen, erityisesti päiväkodeissa ja kouluissa. Tavoitteena on, että kuluttajat voivat valita terveellisiä, turvallisia ja ekologisesti tuotettuja raaka-aineita ja elintarvikkeita.
- Kansalaisten on saatava riittävästi tietoa ympäristöterveyteen vaikuttavista tekijöistä, jotta he voivat tehdä oikeita valintoja. Elinympäristönsuunnittelussa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia tulee parantaa asuinympäristön terveellisyyden, turvallisuuden ja viihtyisyyden turvaamiseksi. Terveysvaikutusten selvittämistä osana ympäristövaikutusten arviointia tulee vahvistaa. Tarvitaan lisää tietoa ympäristön ja terveyden syy-seuraussuhteista, haitallisten aineiden yhteisvaikutuksista, terveysriskeistä ja vaikutusmekanismeista sekä rakennetun ympäristön terveyttä edistävästä tekijöistä.
- Tarttuvien tautien aiheuttamat terveysuhkat eivät noudata valtiovallan rajoja. Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat terveysriskit liittyvät ilmastollisiin ääri-ilmiöihin, kuten myrskyihin, tulviin ja lämpöaaltoihin. Varautuminen näihin terveysuhkiin edellyttää useiden toimijatahojen, mm. tutkijoiden ja useiden viranomaistahojen yhteistyötä.

5.3.6 Kansallinen identiteetti ja monikulttuurinen Suomi

Jokainen kansakunta ylläpitää omalla kulttuurillaan maailmayhteisön kulttuurien moninaisuutta, jota pidetään yhtenä inhimillisen edistyksen olennaisena tunnusmerkkinä. Monien kansainvälisten tutkimusten mukaan taide ja kulttuurielämä kartuttavat sosiaalista pääomaa ja lisäävät koettua terveyttä.

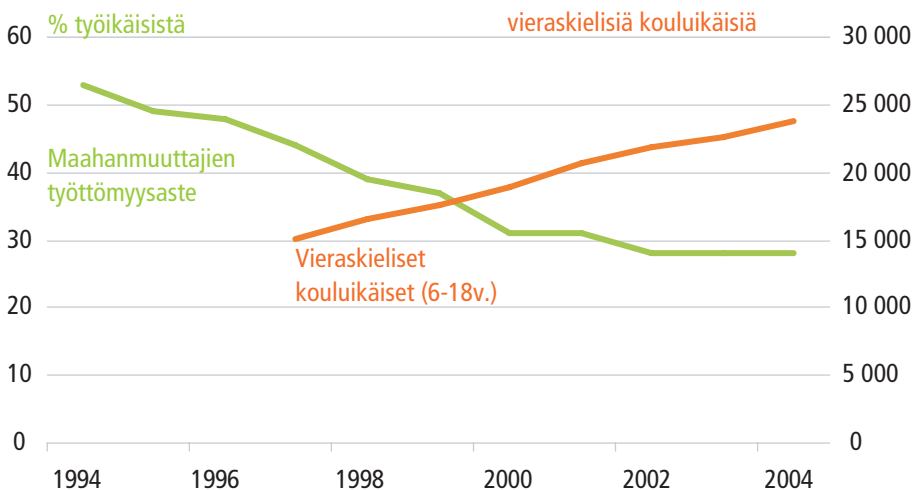
Yhteisötasolla vahva kansallinen perintö ja muiden kulttuurien tuntemus lisäävät vakautta ja suvaitsevaisuutta.

Euroopan neuvoston mukaan kulttuurinen näkökulma pitäisi ottaa huomioon kaikessa päätöksenteossa. Tämä koskee erityisesti kunnallista päätöksentekoa, joka tapahtuu lähellä paikallisia ihmisiä. Kansalaisten aktiivisuus, toimiva demokratia ja todelliset osallistumisen mahdollisuudet ovat keskeisiä kulttuurisen kestävyuden kannalta. Kestävässä yhteiskunnassa ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan kulttuuriseen aineelliseen ja aineettomaan ympäristöönsä ja olla mukana rakentamassa sitä. Keskeinen osallistumisen mahdollistava tekijä on koulutus. Koulutus on myös suvaitsevaisuuden, monikulttuurisuuden ja kulttuuriperinnön ymmärtämyksen kasvattamisen lähde.

Tulevaisuuden Suomi on nykyistä monikulttuurisempi maa. Erilaisuus on nähtävä myös mahdollisuutena uuden oppimiseen sekä kulttuuriseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta innovatiivisuuden kasvattamiseen. Maahan muuttaneet

Kuvio 24

Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä

Lähde: Tilastokeskus, Työministeriö, Opetushallitus

ovat tärkeä voimavara ja heidän hyvä työllisyytensä on tärkeää yhteiskunnan sosiaaliselle eheydelle. Eri uskontojen ja elämäkatsomusten tunteminen, ymmärtäminen ja kunnioittaminen vähentää konfliktien mahdollisuutta.

- Suomen omasta kulttuurisesta ominaislaadusta on pidettävä huolta. Yhteisötasolla vahva kansallinen perintö ja muiden kulttuurien tuntemus lisäävät vakautta ja suvaitsevaisuutta. Kulttuurisen monimuotoisuuden säilymistä Suomen alueiden sisällä tulee edistää ja ottaa huomioon kulttuurinen näkökulma kaikessa päätöksenteossa.
- Suomi on tulevaisuudessa entistä monikulttuurisempi maa. Maahanmuuttajien nopeampi kotouttaminen ja kielen oppiminen on välttämättömää maahanmuuttajien hyvinvoinnin, yhteiskunnan tasapainoisen kehittymisen ja talouden kannalta. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on pääsy työelämään ja saada tulijoiden osaaminen ja koulutus suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. Erityisesti on luotava edellytykset maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumiselle yhteiskuntaan.

5.3.7 Kansalaisvaikuttamisen edistäminen

Edustuksellinen demokratia kohtaa uusia haasteita, esimerkiksi uusia kansalaisvaikuttamisen muotoja. Samoin tarve sovittaa yhteen päätöksenteon eri tasoja paikallisesta globaaliin on vahvistunut. Kansalaisyhteiskunnan merkitys kansalaiskeskustelun paikkana ja demokratian edellyttämien valmiuksien kehittäjänä korostuu. Samalla perinteinen tapa käsittää kansalaisuus laajenee. Kansallisvaltion kansalaisuus pysyy tärkeänä, mutta saa rinnalleen korostuvan lähi-, paikallis- ja alueyhteisöjen ja toisaalta Euroopan unionin ja maailmankansalaisuuden.

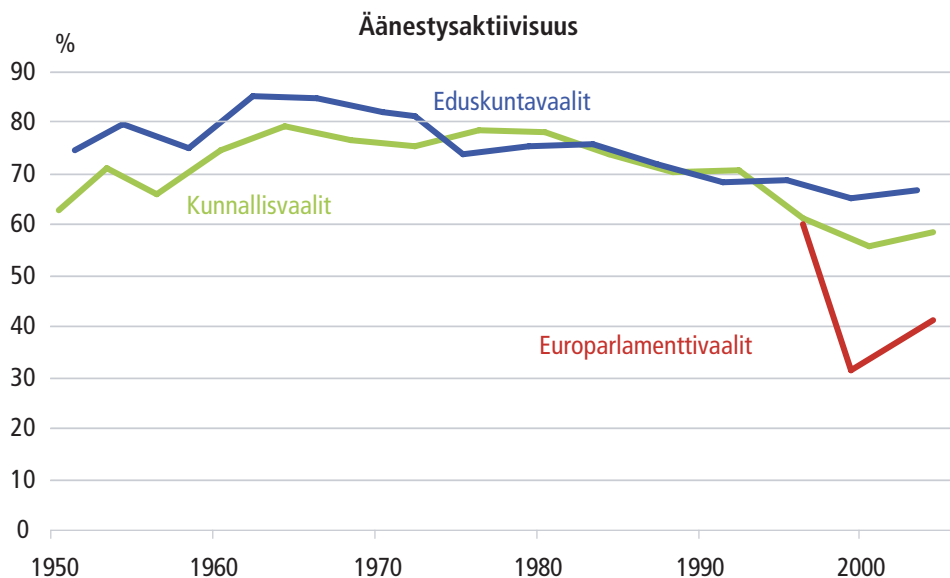
Vapaaehtoisella kansalaistoiminnalla on myös suuri taloudellinen merkitys. Erilaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen tunteminen ja käyttäminen on oleellista demokratian kehittämisessä, visiointiin oppimisessa ja kestäväns tulevaisuuden rakentamisessa.

- Lähtökohtana hyvinvointivaltion kehittämisessä ovat laajat demokraattisen yhteiskunnan oikeudet, yksilönvapaus, sananvapaus, uskonnonvapaus, poliittiset oikeudet ja näiden oikeuksien edelleen kehittäminen. Ylläpitämällä yhteiskunnassa tietoisesti ja aktiivisesti arvokeskustelua

mahdollistetaan kansalaisille osallisuus yhteisten asioiden tärkeysjärjestyksen määrittämiseen.

- Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua, kantaa vastuuta ja hyötyä kehityksen tuomista valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä.
- Kaikkien lasten ja nuorten tulee saada kokemuksia vastuunotosta ja yhteisten asioiden hoidosta sekä omassa yhteisössä että koulun ulkopuolisessa yhteisössä. Oppimisympäristön laajentamiseen yhteiskuntaan tarvitaan kumppaneita. Edistetään tulokselliseksi havaittujen osallistumis- ja vaikuttamistapojen leviämistä ja vakiinnuttamista koulutusorganisaatioissa sekä kehitetään uusia osallistumis- ja vaikuttamistapoja.

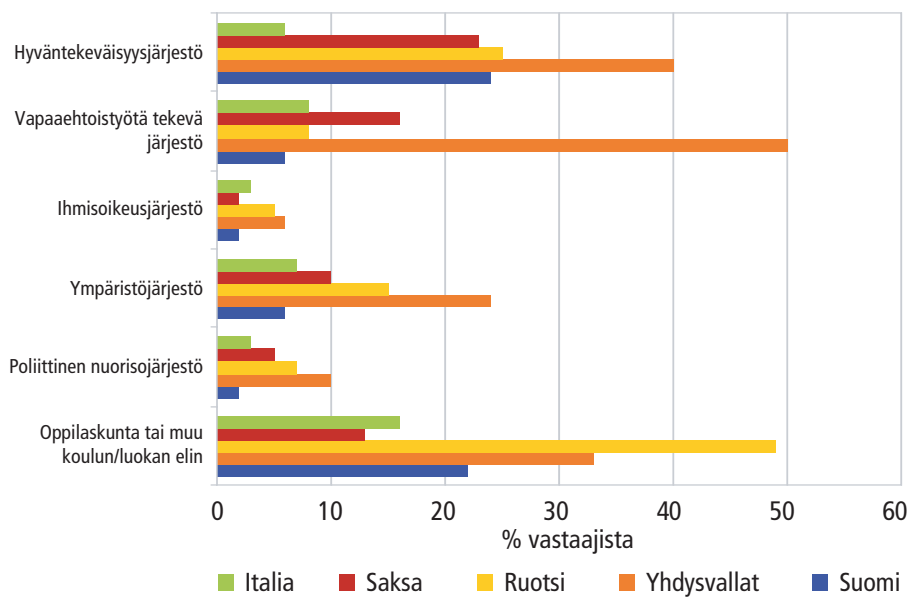
Kuvio 25

Lähde: Tilastokeskus, Henkilötilastot

Kuvio 26

14-vuotiaiden osallistuminen yhteiskunnalliseen järjestötoimintaan

Lähde: IEA-Civics Nuori kansalainen -tutkimus 2001,
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

J. V. SNELLMAN

6 TALOUS KESTÄVÄN KEHITYKSEN TURVAAJANA

Keskeiset haasteet

- Miten Suomen kilpailukyky ja työpaikat turvataan, kun yhä suurempi osa teollisuustuotannosta syntyy muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa? Miten edistetään palveluyhteiskuntaa?
- Miten turvataan hyvinvointiyhteiskunnan kannalta keskeiset palvelut ja tulonsiirrot kun väestö ikääntyy, menotarpeet kasvavat ja kansainvälinen verokilpailu estää veroasteen nostamisen?

Yhä merkittävämpi osa teollisuustuotannosta syntyy muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa, joiden on vaikea kilpailla teollistuvien maiden alhaisen palkkatason kanssa. Samalla paine tuotantotekijöiden hintojen yhtenäistymiseen kasvaa. Työttömyys on meillä muuta EU:ta selkeämmin keskittynyt alemman koulutustason työvoimaan. Toisaalta kilpailu kehittyvistä maista kohdistuu juuri voimakkaimmin tähän työvoimaan. Koulutustason noustessa kehittyvissä maissa ja tietoliikenneyhteyksien parantuessa myös luovaa, korkeasti koulutettua työtä siirtyy kehittyviin maihin. Tämä muodostuu ongelmaksi, jollei uutta yritystoimintaa ja uusia työpaikkoja saada vanhojen tilalle. Kehittyvien maiden uudet suuret markkina-alueet luovat kuitenkin myös uusia mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

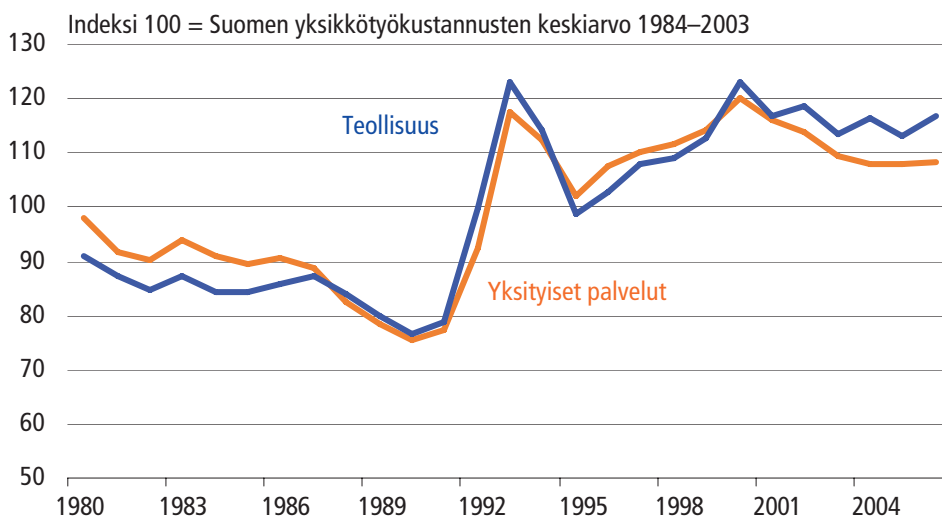
Huomispäivän menestyjiä ovat ne maat, jotka osaavat rakentaa oman taloutensa luonnonvarojen mahdollisimman ekotehokkaalle kulutukselle ja jotka pystyvät tarjoamaan maailmalle edistyksellisintä energian- ja vedensäästöteknologiaa ja -osaamista, uusiutuviin ja päästöttömiin energialähteisiin pohjautuvia energiantuotantoratkaisuja, optimaalisia logistiikkaratkaisuja ja ekotehokkaita, myös uusiin innovaatioihin perustuvia materiaaliratkaisuja.

Suomen menestyksessä innovaatioilla, vahvalla panostuksella tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan ja hyvällä koulutusjärjestelmällä sekä sosiaaliturvalla on keskeinen rooli. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että viime vuosina kasvun takana ovat olleet yhä enemmän teknologiset innovaatiot yhdistettynä verkostomaiseen organisaatorakenteeseen. Innovaatiot on keskeisin talouskasvun lähde.

Suomi on korkeatasoinen tietoyhteiskunta. OECD:n ja EU:n komission selvitysten mukaan tieto- ja viestintätekniikalla on merkittävä vaikutus kasvulle ja

Kuvio 27

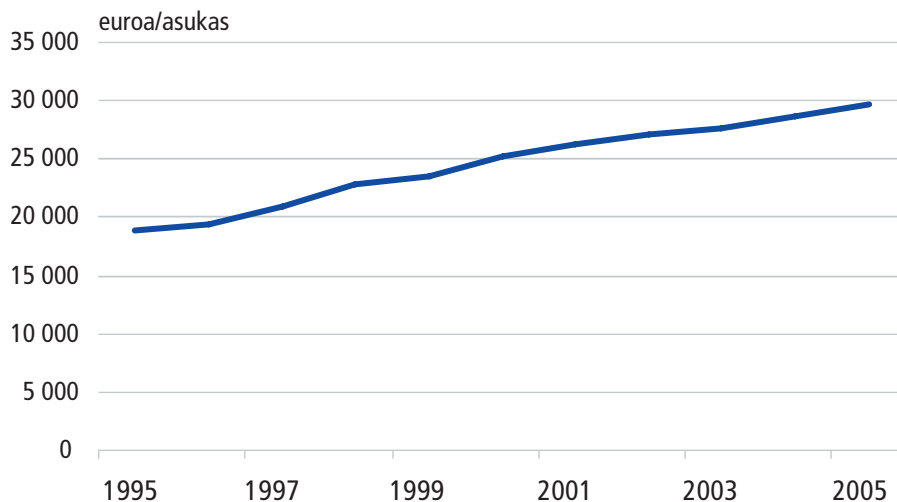
Suomen kilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin arvioituna suhteellisilla yksikkötyökustannuksilla

Lähde: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, ennusteryhmä

työllisyydelle; neljäsnes EU:n bruttokansantuotteen kasvusta ja 40 prosenttia tuottavuuden kasvusta luetaan tieto- ja viestintätekniikan ansioksi. Tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseksi ratkaisevaa on oppia hyödyntämään teknologiaa arjessa ja parantaa sen avulla tuottavuutta. Kilpailukykyyn kehittäminen edellyttää panostusta teknologian soveltamiseen sekä palvelujen tutkimus- ja tuotekehitykseen sekä sosiaalisiin innovaatioihin. Tehokkaasti toimivat markkinat luovat yrityksille paineen hyödyntää olemassa olevia voimavaroja mahdollisimman tehokkaasti sekä kehittää innovaatioita, osaamista ja uutta liiketoimintaa. Kilpailun puute on yksi heikon tuottavuuden selittäjistä. Kilpailun tehostamiseen ja vääristymien ehkäisemiseen tuleekin kiinnittää Suomessa erityistä huomiota sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

Globaalissa taloudessa eri maiden ja alueiden kehityksen keskeinen määrittäjä on tuottavuus. Korkean tulotason turvaaminen edellyttää tuottavuuden jatkuvaa parantamista. Työn tuottavuuden kasvu perustuu kolmeen tekijään: kiinteisiin investointeihin, inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan sekä tekniseen kehitykseen. Inhimilliseen pääomaan voidaan investoida koulutuksen, työssä oppimisen ja terveydenhuollon kautta. Sosiaalista pääomaa rakentavat vahvat instituutiot ja hyvä hallinto. Myös luonnonvarojen tuottavuuden ja materiaalin käytön

Kuvio 28**Bruttokansantuote asukasta kohti**

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito

tehostaminen vähentää kustannuksia ja on järkevää liiketoimintaa. Talouskasvu, joka painottaa siirtymistä luontoresurssien käytön lisäämisestä osaamiseen ja laatuun, merkitsee mahdollisuutta ekotehokkuuden nostamiseen ja korostaa samalla ihmisten voimavarojen roolia kasvussa. Tällä tavoin sosiaalisesti kestävä kehitys tukee taloudelliselta ja ympäristön kannalta kestävästä kehityksestä.

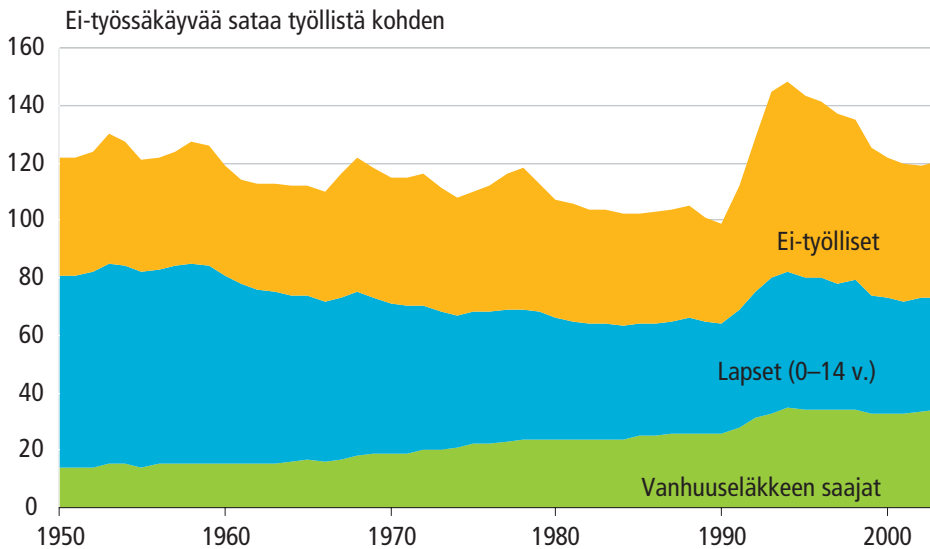
Tulevaisuudessa tuotannon kasvusta pääosa on peräisin palvelualojen kasvusta, joiden työn tuottavuus on noussut huomattavasti hitaammin kuin tavara-tuotannossa. Hyvä tuottavuuskehitys niin tavara- kuin palvelutuotannossakin edellyttää, että kannustimet ihmillisen pääoman kasvattamiseen sekä innovaatiotoimintaan ovat riittävät. Palvelu- ja tietotalot poikkeavat myös tuotantotavaltaan teollisuusprosessista, mikä edellyttää uudenlaisia työn järjestelyjä. On myös osoitettu, että palkkausjärjestelmillä voidaan kannustaa parempiin työsuorituksiin. Tämä edellyttää, että henkilöstöllä on riittävän hyvät mahdollisuudet vaikuttaa toiminnan ehtoihin ja tuloksellisuuteen.

Tasapainoisen kestävästä kehityksestä haaste tulevaisuudessa on julkisen talouden kestävyys turvaaminen. Tässä mielessä huolestuttavaa on, että sekä kansainvälisten että kansallisten arvioiden mukaan Suomen julkinen talous ei näyttäisi olevan pitkällä aikavälillä kestävällä pohjalla. Jo tällä vuosikymmenellä 55–64-vuotiaiden määrä kasvaa enemmän kuin koskaan aiemmin

historiassa. Samalla syntyvyys on kääntynyt laskuun. Ns. ikäidonnaisten me-
nojen (eläkkeet, terveydenhoito, pitkäaikaishoito ja koulutus) arvioidaan kas-
vavan suhteessa bruttokansantuotteeseen lähes kuudella prosenttiyksiköllä
vuoteen 2030 mennessä. Eläkemenot sekä terveyden- ja pitkäaikaishoidon
menot nousevat kumpikin noin kolmella prosenttiyksiköllä suhteessa brutto-
kansantuotteeseen. Koulutusmenot suhteessa kokonaistuotantoon supistuvat.

Kuvio 29

Elatussuhde

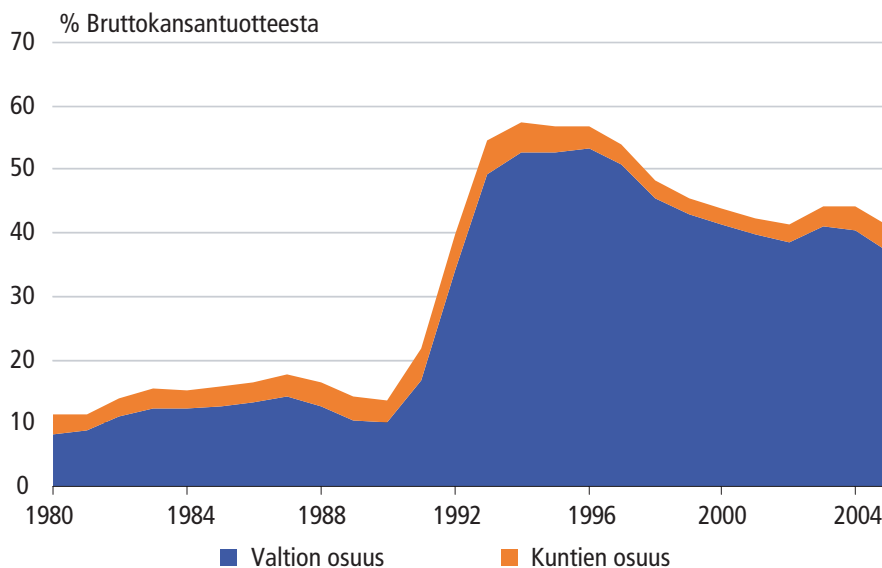
Lähde: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri väestön osa käy työssä. Vuodesta 2010 alkaen työikäisen väestön määrä kääntyy laskuun. Vaikka työajan lyheneminen loppuisi, nykykehitys johtaa siihen, että työpanos supistuu vuosikymmenien ajan. Toisaalta työpanoksen supistuminen korvataan osin tuottavuuden kasvulla.

Julkisen talouden alijäämä suhteessa kokonaistuotantoon ylittää skenaariolaskelmissa kolmen prosentin rajan 2030-luvun puolivälin jälkeen. Kestävyysoongelma valtio- ja kuntasektorilla tulee näkyviin jo huomattavasti aikaisemmin kuin sosiaaliturvarahastojen kohdalla. Eläkerahastojen arvioidaan pysyvän ylijäämäisinä. Muun julkisen talouden (valtio ja kunnat) arvioidaan pysyvän sen sijaan alijäämäisenä ja alijäämän kasvavan koko ajan. Pysyvä

Kuvio 30

**Julkinen velka suhteessa BKT:seen jaoteltuna valtion
ja kuntien velkojen osuuksiksi**

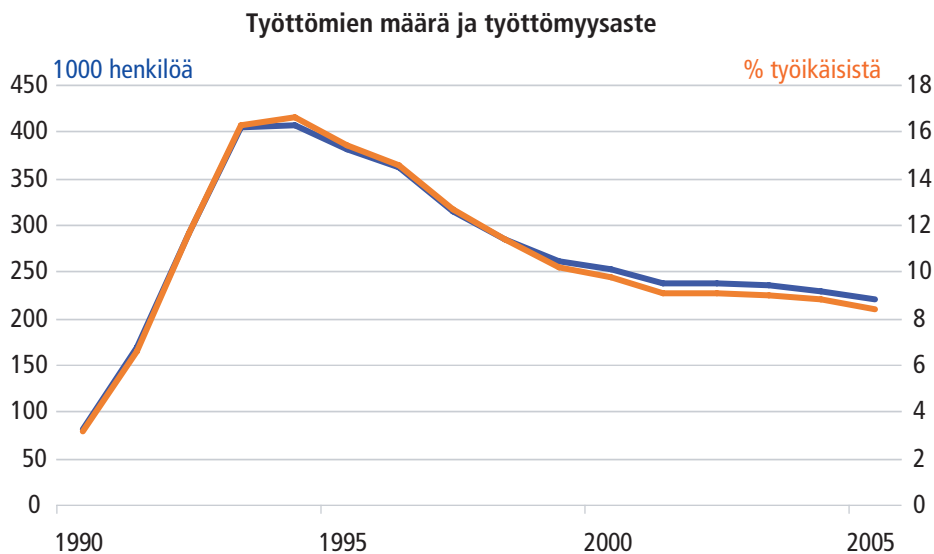
Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus

alijäämäisyys kasvattaa velkaa, ja julkisen velan suhteessa kokonaistuotantoon arvioidaan ylittävän 60 prosentin rajan 2030-luvun alkupuolella. Näiden kehityskulkujen vallitessa julkisten palvelujen ja eläkkeiden rahoitus tulee vaikeammaksi.

EU:n tulevilla uusilla jäsenmailla veroasteet ovat matalat. Voimakkainta kilpailu tulee olemaan yritysverotuksessa. Myös kilpailu korkeatasoisista osajista tulee kiristymään. Nähtävissä olevaa menojen kasvupainetta ei siten kansainvälisen verokilpailun takia pystytä rahoittamaan verotusta kiristämällä. Veroasteen nousu heikentäisi talouskasvua, joka hidastuu jo väestön ikääntymisen seurauksena pitkällä aikavälillä.

- Suomen tavoitteena on jatkossakin hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset. Hyvä työllisyys-, koulutus- ja terveys- ja sosiaalipolitiikka sekä terve ympäristö luovat edellytyksiä yhteiskunnan vakaudelle ja ovat siten osaltaan vahvistamassa Suomen kilpailukykyä. Näin kestävä kehityksen ulottuvuudet kietoutuvat yhteen. Eri politiik-

Kuvio 31

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

kalohkojen samansuuntainen toiminta on siten välttämätöntä kestäväen kehityksen aikaansaamiseksi.

- Julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri väestön osa käy työssä. Työllisyys ja sosiaalinen eheys kuuluvat kestäväen kehityksen edellytyksiin. Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta. Työkäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsillä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden rahoituksen pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa, joka täydentää työvoiman tarjontaa niiltä osin kuin syntyy puutetta kotimaisesta työvoimasta.
- Menestyminen globaalissa kilpailussa edellyttää erikoistumista, muutosvalmiutta ja omien vahvuuksien hyväksikäyttöä. Suomi hyödyntää omia vahvuuksiaan, eli koulutusta, vakaita työmarkkinasuhteita, teknologiaa, ympäristönsuojelun korkea tasoa ja hyvää hallintoa pääsyä hyvinvointipalveluihin sekä tasa-arvoa ja panostaa niihin jatkossakin.

- Tavoitteena on mahdollisuuksiin tarttuva, dynaaminen tietoyhteiskunta, jolla on ympäristön kannalta tehokas tuotanto. Suomen talouskasvu ja hyvinvointi perustuvat menestyviin yrityksiin, avoimeen talouteen, ihmisten vahvaan osaamiseen ja ympäristönsuojelun korkeaan tasoon. Suomen tavoitteena on tarjota sekä yrityksille että ihmisille sellainen toimintaympäristö, joka houkuttelee toimimaan Suomessa ja Suomesta jatkossakin. Suomen on turvattava yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö. Tämä edellyttää toimivia työmarkkinoita, tehokasta innovaatiojärjestelmää, kunnossa olevia perusrakenteita (infrastruktuuria) ja toimivia peruspalveluja sekä hyvää sääntely-ympäristöä.
- Edistetään toimia, joilla teollisuus pystyy uudistumaan ja tuottamaan kestävän kehityksen mukaisia innovaatioita ja liiketoimintaa. Tällä vahvistetaan suomalaisen teollisuuden menestymistä ja edesautetaan työllisyyttä sekä korkean osaamispääoman pysymistä Suomessa.
- Kilpailukykyisessä ja ympäristöllisesti kestävässä taloudessa tarvitaan uusia, kasvavia ja ekotehokkaita yrityksiä, jotka toimivat ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästi. Luodaan valmiuksia teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseen, levittämiseen ja hyödyntämiseen. Elinkeinopolitiikalla edistetään palveluyhteiskuntaa suosivaa ilmapiiriä ja yrittäjyyttä, kehitetään yritysten toimintaympäristön laatua, luodaan yrittäjyyttä suosivaa ilmapiiriä, varmistetaan yritysten markkinoille pääsy sekä edistetään etenkin aloitusvaiheessa olevien yritysten kasvua.
- Suomen taloudellinen menestys ja hyvinvointi perustuvat jatkossakin korkeaan osaamiseen ja koko väestön tasavertaisista koulutusmahdollisuuksista huolehtimiseen. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, että koulutuksen rakenne vastaa kysyntää tulevana vuosikymmeninä. Samalla kehitetään työssä olevien elinikäistä oppimista. Koulutuksen haasteena on siirtyminen tiedon opettamisesta yhä enemmän myös taitojen oppimiseen ja uuden tiedon ja innovaatioiden synnyttämiseen sekä ratkaisujen etsimiseen.
- Korkean tulotason turvaaminen edellyttää tuottavuuden jatkuvaa parantamista. Hyvä tuottavuuskehitys niin tavara- kuin palvelutuotannossakin edellyttää, että työntekijöiden työhyvinvointi ja kannustimet inhimillisen pääoman kasvattamiseen sekä innovaatiotoimintaan ovat

riittävät. Verotusta kehitetään siten, että se tukee työn tekemistä ja teettämistä Suomessa, edistää luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja ulkomaisten investointien ja osaajien saamista Suomeen.

- Ihmiskunta käyttää maapallon luonnonvaravarantoa liikaa. Globaalilla tasolla luonnonvarojen kulutus tulisi saattaa kestäväälle pohjalle. Tässä Suomella ja muilla teollistuneilla mailla on erityinen vastuu ja niiden on alennettava ratkaisevasti talouksien luonnonvarojen kulutusta ja ympäristöhaittoja.
- Suomalaisen yritysten osallistumista YK:n vuosituhatjulistuksen päämäärien toimeenpanoon kannustetaan. Yritysten kiinnostuksen ja toiminnan suuntaamista myös köyhimpiin kehitysmaihiin rohkaistaan tavoitteena edistää yhteistyötä ja kumppanuuksia julkisen ja yksityisen sektorin välillä.

7 SUOMI GLOBAALINA TOIMIJANA JA VASTUUNKANTAJANA

Keskeiset haasteet

- Miten Suomi edistää kestävästä kehitystä eri kansainvälisillä foorumeilla?
- Miten varmistetaan sekä kansallisesti että kansainvälisesti eri toimijoiden ja politiikkalohkojen johdonmukaisuus globaaleissa kehitys- ja ympäristökysymyksissä?
- Miten kansainvälisen järjestelmän eriarvoisuutta aiheuttavat ja ylläpitävät rakenteet voidaan tunnistaa?
- Miten köyhyyttä vähennetään ja edistetään kehitysmaiden taloudellisen kasvun ekologista ja sosiaalista kestävyyttä?

7.1 Suomen toimintaperiaatteet kansainvälisessä yhteistyössä

Sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristöongelmat voivat kriisiytyessään ylittää valtioiden rajat, kytkeytyä toisiinsa, saada uusia muotoja ja levitä nopeasti muodostaen alueellisia tai maailmanlaajuisia turvallisuushkia. Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden riippuvuus kansainvälisestä tilanteesta on globalisaation myötä voimistunut.

Suomen jäsenyys Euroopan unionissa antaa runsaasti mahdollisuuksia toteuttaa Suomen keskeisiä tavoitteita myös globaalisti. Vaikka Suomi on maapallonlaajuisesti pieni toimija, EU:n vaikutusvalta kestävästä kehityksen kysymyksissä YK:ssa ja muissa monenkeskisissä järjestöissä on merkittävä. Maailmantalouden epävakaus, työmarkkinoiden eriarvoisuus, maailmanlaajuisen markkinoiden syntymiseen liittyvät haasteet, globaalit ympäristöongelmat ja terveysuhkat sekä köyhyys edellyttävät maailmanlaajuisia ratkaisuja.

- Suomi toimii rakentavasti, aktiivisesti ja aloitteellisesti sen puolesta, että kestävä kehitys, demokratia, sananvapaus, hyvä hallinto, ihmisoikeudet, tasa-arvo, oikeusvaltioperiaate ja toimiva markkinatalous toteutuvat laajasti maailmassa. Suomi pyrkii myös mahdollisimman tehokkaasti vaikuttamaan kansainvälisissä suhteissa ja prosesseissa tehtäviin ratkaisuihin, jotka heijastuvat Suomen ja suomalaisten turvallisuuteen ja hyvinvointiin.

- Suomi tukee YK:n vahvistamista keskeisenä monenkeskisenä yhteistyöjärjestönä, jonka päätösten vaikuttavuutta on parannettava ja jonka toiminnan johdonmukaisuutta on edistettävä. Osana YK:n uudistamista Suomi tukee YK:n ympäristöjärjestön perustamista.
- Suomi edistää sitä, että maailman maat sitoutuvat laajasti kansainvälisiin sopimuksiin. Laaja sitoutuminen kansainvälisiin sopimuksiin ja yhteisiin pelisääntöihin luo myös kysyntää kestävästä kehityksestä edistävälle palveluille ja tuotteille.
- Suomi pyrkii toteuttamaan kestävästä kehityksestä tavoitteita niiden sitoumusten ja periaatteiden mukaisesti, joihin Suomi on kansainvälisesti sitoutunut Yhdistyneiden Kansakuntien puitteissa, mm. talous- ja sosiaalineuvostossa ECOSOC:ssa, kestävästä kehityksestä toimikunnassa CSD:ssä, ympäristöohjelma UNEP:ssä ja kehitysohjelma UNDP:ssä.

7.2 Lähialueiden kehitys

Pohjoisen ulottuvuuden ja Itämeren alueen taloudellisen integraation ja ympäristönsuojelun edelleen vahvistaminen lisäävät alueen kiinnostavuutta markkina-alueena ja edistää investointeja. Samalla se luo myös uusia mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

Pohjoismaiden yhteiskuntarakenteessa ja kulttuuritaustassa on monia yhtäläisyyksiä, jotka ovat edesauttaneet Pohjoismaiden yhteistyötä kestävästä kehityksestä kysymyksissä: poliittisesti vakaat olot, alueen maiden läheinen yhteistyö, oikeusvaltion toimivuus sekä hyvin koulutetut kansalaiset ja toimivat työmarkkinasuhteet. Myös monet yhteiset ongelmat luovaa pohjaa läheiselle yhteistyölle alueen kehittämiseksi. Toisaalta Pohjoismaat tiedostavat vastuunsa kestävästä kehityksestä myös alueen ulkopuolella ja pyrkivät saamaan aikaan lähitulevaisuudessa myönteisiä muutoksia.

- Suomen kannalta on erityisen tärkeää, että kehitys lähialueillamme on vakaata. Yhteisiä ponnistuksia jatketaan ja tiivistetään erityisesti Itämeren ja arktisen alueen haavoittuvaan ympäristöön kohdistuvien uhkien torjumiseksi ja ympäristövastuullisuuden lisäämiseksi. Alueellisessa yhteistyössä on kiinnitettävä erityistä huomiota myös infrastruktuurin ja logistiikan kehittämiseen, energiyhteistyöhön, tarttuvien tautien torjuntaan sekä kaupan ja investointien esteiden poistamiseen.

7.3 Vaikuttaminen EU-politiikkaan

Euroopan unionin ns. Lissabonin strategia ja EU:n kestävän kehityksen strategia ovat toisiaan täydentäviä politiikka-asiakirjoja. Yhdessä ne luovat pohjaa eurooppalaiselle talous- ja yhteiskuntamallille. Kestävä kehitys on Euroopan yhteisön perustamissopimuksessa vahvistettu yhteisön kaikkien politiikkojen eräs päätavoite.

Euroopan unionin kestävän kehityksen strategia hyväksyttiin kesäkuussa 2001. Komissio antoi tiedonannon kestävän kehityksen strategian uudelleentarkastelusta joulukuussa 2005, ja Eurooppa-neuvosto hyväksyi tarkistetun strategian kesäkuussa 2006. Strategian tärkeimmät tavoitteet liittyvät ilmastonmutokseen ja puhtaaseen energiaan, liikenteeseen, kestäviin tuotanto- ja kulutustapoihin, luonnonvaroihin, kansanterveyteen, sosiaaliseen syrjäytymiseen ja siirtolaisuuteen sekä globaaleihin kehityshaasteisiin.

Lissabonin strategian tavoitteiden toteutumisella voidaan luoda taloudellisia edellytyksiä kestävän kehityksen strategian edistämiseksi. Pyrkimyksenä on, että kilpailukykyisillä ja monipuoliseen osaamiseen sekä korkeaan teknologiaan panostavilla yrityksillä on mahdollisuuksia kehittää ja ottaa käyttöön uutta ympäristöteknologiaa, tehdä ympäristöhaittojen vähentämiseen tarvittavia investointeja ja tuottaa uusia innovatiivisia ratkaisumahdollisuuksia.

- Suomi edistää sitä, että EU:n mahdollisuus ja kyky toimia aloitteentekijänä ja aktiivisena toimijana kansainvälisessä kehitys-, ihmisoikeus- ja ympäristöpolitiikassa edelleen paranevat.
- Suomi edistää sitä, että kestävä kehityksen ja EU:n kilpailukyvyn turvaaminen tulevat nykyistä selkeämmin EU:n toiminnan painopisteiksi. Kestävä kehitys tulee nykyistä vahvemmin integroida kaikkiin EU:n politiikkalohkoihin. Suomi hyödyntää EU-tason vaikuttamisessaan omia saavutuksiaan ja edistää EU:ssa asioita, jotka ovat Suomen ja koko unionin menestyksen kannalta tärkeitä kuten, toimivat Euroopan sosiaalisen ulottuvuuden huomioonottavat sisämarkkinat, vakaa talous, ympäristönsuojelun korkea taso, yrittäjyyden edistäminen, inhimillisen pääoman vahvistaminen, vahva panostus tutkimus- ja kehitystyöhön sekä houkuttelevuus toimintaympäristönä. Sääntelyn lisäämisen sijaan EU:n tulisi hakea ratkaisuja kannustavuudesta.

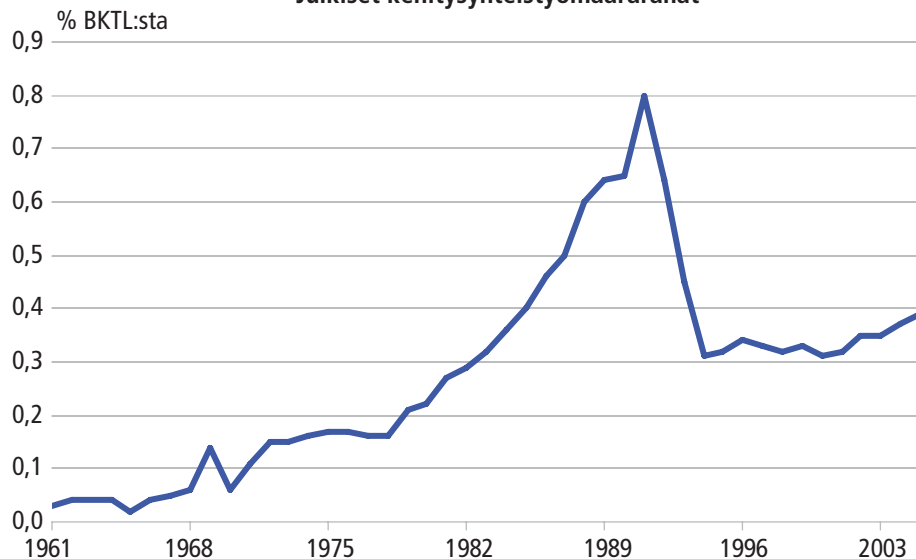
- EU on Suomen kannalta merkittävä kanava kestävän kehityksen päämäärien ajamiseen YK:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä. Jotta EU voisi vaikuttaa kansainvälisessä päätöksenteossa taloudellisen ja poliittisen painoarvonsa mukaisesti, sitä on vahvistettava sisäisesti. Sen on myös löydettävä paikkansa kiihtyvässä globalisaatiossa ja kansainvälisessä työnjaossa.

7.4 Suomi globaalina vastuunkantajana

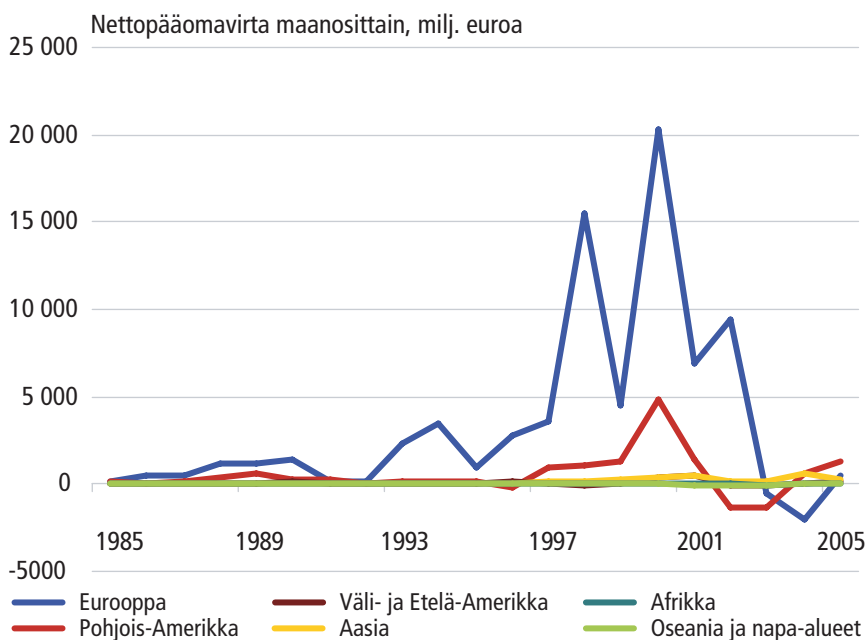
Globaali väestönkasvu, eriarvoisuus ja köyhyys ovat kestävän kehityksen suurimpia haasteita. Erialaisten konfliktien taustalla on usein ratkaisemattomia sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Myös monet ympäristöongelmat ovat seurausta siitä, että työhön ja toimeentuloon ei ole ollut vaihtoehtoja ja siksi ajaututaan ympäristön kannalta haitalliseen toimintaan.

Teollisuusmaiden ja kehitysmaiden keskinäisriippuvuus on vahvistunut globalisaation myötä. Kansainvälinen yhteisö on 1990-luvun alusta lähtien hakenut yhteisymmärrystä kehityksen ongelmista ja keinoista niiden ratkaisemiseksi. Prosessi huipentui syksyllä 2000 YK:n vuosituhatuippukokoukseen ja sen antamaan julistukseen. Maailman kauppajärjestön (WTO) Dohan ministerikokous (2001), Monterreyn kehitysrahoituskonferenssi (2002) ja Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokous (2002) täsmensivät edelleen yhteisiä tavoitteita ja keinoja sekä edistivät Vuosituhattulistuksen toimeenpanoa.

- Köyhyyden vähentäminen on mahdollista vain vaikuttamalla köyhyyden syihin ja taustalla olevaan eriarvoisuuteen. Suomi pyrkii vaikuttamaan oikeudenmukaisemman globalisaatiokehityksen puolesta, köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseksi. Hyvinvoinnin tasaisempi kehittäminen edellyttää huomion kiinnittämistä kaikkein köyhimpiin ja puuttumista köyhyyttä ylläpitäviin rakenteisiin, kuten korrupioon. Köyhyyden vähentämisen kannalta keskeistä on kiinnittää huomiota talouskasvun ohella taloudellisen kehityksen laatuun. Talouskasvun tulee olla sellaista, johon köyhät osallistuvat, tuovat panoksensa ja josta he hyötyvät.
- Suomi on sitoutunut YK:n vuosituhattavoitteisiin, joihin sisältyy rauhan ja turvallisuuden edistäminen sekä köyhyyden vähentäminen eri muodoissaan. Suomi on sitoutunut edistämään kehityspoliittisia tavoitteita

Kuvio 32**Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat**

Lähde: Ulkoasiainministeriö

Kuvio 33**Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille**

Lähde: Suomen Pankki, Rahoitusmarkkina- ja tilasto-osasto

johdonmukaisesti kaikilla niillä kansainvälisen yhteistyön ja kansallisen politiikan lohkoilla, joilla vaikutetaan kehitysmaiden asemaan.

- Suomi on sitoutunut nostamaan kehitysyhteistyövaransa YK:ssa sovittoon 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta. Kehitysavun määrän lisääntyessä on kiinnitettävä huomiota sen laatuun. Suomen panokset suunnataan tukemaan maiden omia, demokraattisesti ja osallistavasti määriteltyjä tavoitteita. Tuki on kuitenkin kohdistettava tavoitteisiin, joilla tutkitusti on vaikutusta kestäväen kehityksen kannalta, kuten hyvää hallintoon sekä naisten ja tyttöjen koulutukseen. Suomi ja EU ovat sitoutuneet tasa-arvon edistämiseen myös maailmanlaajuisesti.
- Globalisaatioon vaikuttamiseksi tarvitaan vahvoja kansainvälisiä organisaatioita ja sopimusjärjestelyjä. Monenvälisen järjestelmän on perustuttava vastuullisiin ja tilivelvollisiin instituutioihin sekä julkisten organisaatioiden, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden yhteistyöhön. Kehitysmaiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen erityisesti kansainvälisissä rahoituslaitoksissa on tarpeen. Demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen myös kansalaisjärjestöjen osalta tuo lisäarvoa kansainvälisen järjestelmän toimivuuteen ja hyväksyttävyyteen. Ratkaisujen etsimistä globaalin hallinnon ongelmiin jatketaan edelleen. Tähän antaa hyvän pohjan myös Suomen ja Tansanian hallitusten aloitteesta vuonna 2002 syntynyt Helsinki-prosessi.
- Suomi edistää uusien teknologioiden ja tietotekniikan saatavuutta kehittyvissä maissa sekä etsii yhdessä yksityisen sektorin kanssa köyhimmille kehitysmailla soveltuvia tieto- ja viestintäteknologisia ratkaisuja, jotka palvelevat vuosituhatjulistuksen tavoitteiden saavuttamista. Erityisesti energian, liikenteen, jätehuollon, vesihuollon, metsä- ja bioteknologian kaltaisilla aloilla Suomella on paljon kokemusta. Samalla yritykset voivat hyötyä uusista markkinoista.
- Kestävällä pohjalla toimivan yksityisen elinkeinotoiminnan tuottama talouskasvu ovat tärkeitä hyvinvoinnin ja työpaikkojen lisäämiseksi sekä köyhyyden vähentämiseksi kaikissa maissa. Taloudellisen kasvun tulee palvella inhimillisen hyvinvoinnin tavoitteita ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta vaarantamatta. Haasteena on luoda mahdollisuuksia kestäville elinkeinoille, jotka sekä takaavat riittävän toimeentulon ihmisille että suojelevat ja uusintavat luonnonvaroja. Hyvä työllisyyskehitys

on myös olennaista köyhyyden vähentämisessä. Panostus ihmisoikeudet huomioon ottavaan työelämän kehittämiseen on osa kestävästä kehityksestä.

- Koulutusjärjestelmän tulee antaa valmiudet maailmankansalaisuuteen ja avartaa näkemystä ympäristö- ja kehityskysymyksiin sekä hyvinvoinnin oikeudenmukaisemman jakautumisen tarpeisiin ja mahdollisuuksiin.

SUOMALAINEN
EXTRA
PRIMA
2.20 KG

MAKKA
PONTTILA
0.20

8 KESTÄVIEN VALINTOJEN TUKEMINEN

Keskeinen haaste

- Miten saadaan ihmiset ja yritykset tekemään kestäviä valintoja?

Käyttäytymistä ohjaavat arvojen ja kulttuurin ohella myös yhteiskuntapolitiikan kannustimet, esimerkiksi verotus ja muut taloudelliset ohjauskeinot, lainsäädäntö ja tiedollinen ohjaus, jotka ovat keskeisiä keinoja kestävä kehityksen edistämiseksi. Myös tietoyhteiskunnan kehitys lisää kansalaisten ja yritysten mahdollisuuksia kestävämpiin valintoihin.

Nyky maailmassa ongelmat ovat monimutkaistuneet ja kehityskulkuihin liittyy paljon epävarmuuksia. Syy-seuraussuhteiden arviointi on tullut entistä vaikeammaksi. Muutokset ovat lisäksi nopeita ja valmiita ratkaisuja ei ole löydettävissä.

Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaiset ja yritykset tekevät sitä tukevia valintoja. Tämän lisäksi valintoihin vaikuttavat ihmisten arvot ja valinnan mahdollisuudet. Tiukka sääntelykulttuuri ei välttämättä tuota enää haluttua tulosta, koska se ei anna riittävästi tilaa uusille luoville ratkaisuille. Vaikka lainsäädännöllinen ohjaus monissa tapauksissa on edelleen tehokasta ja tarpeellista, tarvitaan yhä enenevässä määrin uudenlaisia välineitä, mm. taloudellisia ohjausvälineitä, jotka kannustavat kestävämpien valintojen tekemiseen ja omaehtoiseen toimintaan Kansainvälisesti sovittuja pelisääntöjä tulee kuitenkin noudattaa. Ohjausjärjestelmän on oltava kansalaisten silmissä myös hyväksyttävä.

Kiistatonta yhteistä arvopohjaa ei helposti tavoiteta. Siksi tarvitaan arvokeskustelua ja kestäviä valintoja tukevaa kasvatusta, koulutusta ja tiedotusta. Kestävä kehitys koskevan tiedon tulee olla helposti saatavilla ja helposti omaksuttavissa sekä perustua tutkimustietoon.

8.1 Kestävä kehitys edistävä kasvatusta ja koulutus

YK julisti vuodet 2005–2014 kestävä kehitys edistävän koulutuksen vuosikymmeneksi. Tavoitteena on saada kestävä kehitys maailman kaikkien valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen kuluessa.

Itämeren maiden opetusministerit hyväksyivät vuonna 2002 kestävästä kehitystä edistävää koulutusta koskevan ohjelman (Baltic21E), jonka pohjalta Suomi laati kansallisen koko koulutusjärjestelmän kattavan ohjelman vuonna 2006. Laajapohjaisesti valmisteltu kansallinen kestävä kehitystä edistävä koulutuksen ja kasvatuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006-2014 hyväksyttiin maaliskuussa 2006. Näitä strategioita tukee ja täydentää globaalista näkökulmasta laadittu kansainvälisyyskasvatuksen toimenpideohjelman ehdotus (2006), joka on tehty opetusministeriön, ulkoasiainministeriön, Opetushallituksen ja kansalaisjärjestöjen yhteistyönä. Ehdotus sisältää yhtenä osana-alueena kestävä kehityksen.

Koulutuspolitiikka rakentuu elinikäisen oppimisen periaatteelle, ja sen lähtökohdina ovat koko väestön osallistuminen ja tasa-arvo. Se vahvistaa yhteiskunnan eheyttä, aktiivista kansalaisuutta ja hyvinvointia.

Suomen perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Kasvatuksen ja koulutuksen tulee kehittää valmiuksia vastuunottoon sekä luonnon että ihmisten hyvinvoinnista. Kestävä kehitys edistävä kasvatusta ja koulutusta tähtäävät kestävä elämäntavan omaksumiseen tarvittavien tietojen, taitojen, valmiuksien ja näkemysten kehittämiseen ja tulevaisuuden rakentamiseen kestävyden perusedellytykset ymmärtävien kansalaisten voimin. Kestävä tulevaisuuden rakentajilla tulee olla näkemys muutostarpeiden mittavuudesta ja eettinen vastuu kansallisesta ja globaalista tasa-arvosta ja hyvinvoinnin jakautumisesta sekä osaamista erilaisten intressien yhteensovittamiseen ja muutoksentehtävään.

Kestävä kehitys edistävälle koulutukselle ei ole universaalia mallia. Kestävä kehitys edistävän koulutuksen tavoitteet tulee asettaa omasta kulttuurista ja paikallisista sosiaalisista, taloudellisista ja ympäristöoloista käsin, mutta yhtä lailla tärkeää on ottaa huomioon sen globaalit ulottuvuudet sekä hahmottaa globaalin vastuun kenttä kokonaisvaltaisesti.

Vastuuta ympäristötietoisuuden lisääntymisestä ja kestävä elämäntapaan oppimisesta ottavat opetus- ja ympäristöhallinnon lisäksi muun muassa muut hallinnon alat, elinkeinoelämä, seurakunnat, järjestöt ja media. Kullakin toimijataholla on kasvatuksen ja koulutuksen päämäärissä omia painotuksiaan.

- Kansallisessa kestävä kehitys edistävissä kasvatusta ja koulutusta strategiasa (2006) esitettyjä kehittämiskohtia toimeenpannaan

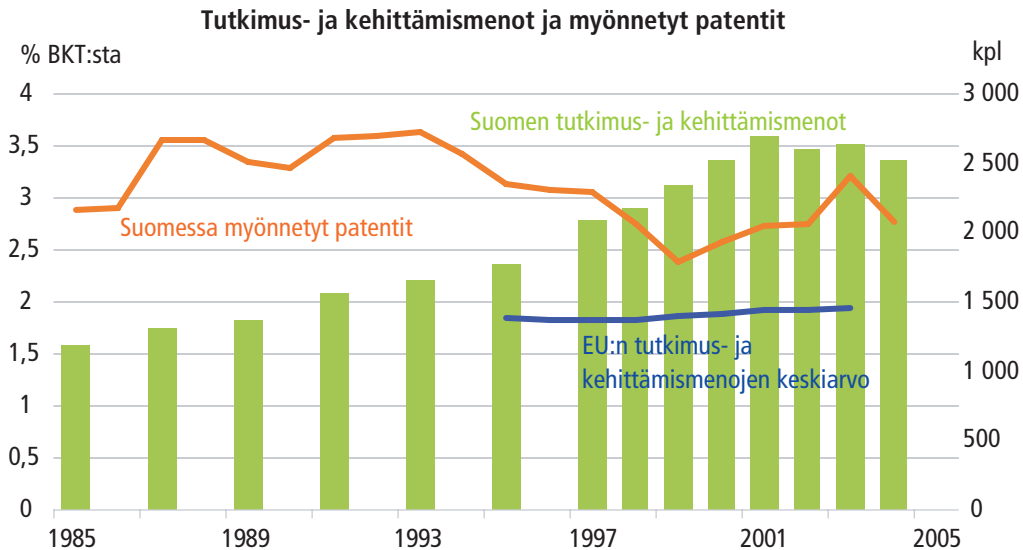
Suomen kestävän kehityksen toimikunnassa hyväksytyn toimintasuunnitelman mukaisesti.

- Tulevaisuudessa koulutukseen lisätään arvojen ja asenteiden muodostumisen sekä kestävien valintojen kannalta merkityksellistä tietoa ja opetusta. Tässä onnistuminen edellyttää panostuksia opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen.
- Kokonaisvaltaisemman oppimisen haaste konkretisoituu oppiaineiden väliseen yhteistyöhön, arkikäytäntöjen ja toimintakulttuurin kehittämiseen ja tiiviimpään vuorovaikutukseen ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kestävän kehityksen mukaisten ratkaisujen oppiminen ja niiden siirtäminen arkikäytäntöihin edellyttää yhteistyötä sekä opettajien kesken että opettajien ja muiden asiantuntijoiden ja vanhempien välillä.
- Kestävän kehityksen painoarvoa vahvistetaan koulutuspolitiikassa ja opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Kestävä kehitys tulee saada painoalueeksi opetusalaan ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin ja tuki kasvatukselle ja koulutukselle muiden hallinnonalojen ja toimijoiden strategioihin.
- Oppimateriaaleja ja oppaita kehitetään vastaamaan kestävä kehityksen opetuksen tarpeita sekä tukemaan moniammatillista yhteistyötä kouluissa, koulujen välisessä ja koulujen ja muiden toimijoiden välisessä toiminnassa.
- Kehitettyjä ja tulokselliseksi havaittuja osallistumis- ja vaikuttamistapoja levitetään ja vakiinnutetaan koulutusorganisaatioissa. Uusien osallistumis- ja vaikuttamistapojen kehitetään esimerkiksi kehittävän tutkimuksen avulla.
- Oppilaitosten ympäristösertifikaatti laajennetaan käsittämään myös kestävä kehityksen sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Tavoitteena on, että vuonna 2010 kaikilla kouluilla on kestävä kehityksen toimintaohjelma ja 15 prosenttia on saanut ulkoisen tunnuksen tai sertifikaatin toiminnastaan vuoteen 2014 mennessä.

8.2 Tutkimus ja kehitys, osaaminen ja innovaatiot

Suomen viime vuosien taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys on perustunut oleellisesti huipputekniikan kehittämiseen, sen menestykselliseen hyödyntämiseen ja viennin määrätietoiseen lisäämiseen. Tuloksena on ollut Suomen aseman merkittävä paraneminen kansainvälisessä kilpailussa. Suomi käyttää tutkimus- ja kehitystoimintaan noin viisi miljardia euroa vuodessa eli 3,4 prosenttia bruttokansantuotteesta, joka on OECD-maiden vertailussa toiseksi eniten Ruotsin jälkeen.

Kuvio 34

Lähde: Tilastokeskus, Tutkimus- ja kehitystoiminta, Patentti- ja rekisterihallitus, Eurostat

Kansainvälisten vertailujen mukaan Suomessa on pystytty menestyksellisesti yhdistämään tiedon ja osaamisen laaja-alainen tuottaminen ja taloudellinen hyödyntäminen myös muihin tavoitteisiin, kuten hyvinvoinnin ja kestävän kehityksen edistämiseen. Teknologisen osaamisen pohjalta voidaan rakentaa myös uusia tarvelähtöisiä innovaatioita, jotka hakevat ratkaisuja mm. työllisyyden, teollisuuden ja julkisten palvelujen tulevaisuuden haasteisiin. Menestyviä organisaatioita yhdistää usein kyky innovoida ja luoda uutta. Toisaalta uudet innovaatiot syntyvät usein tieteiden rajapinnoilla.

Uuden tietotekniikan määrätietoinen hyödyntäminen ympäristönsuojelussa on toistaiseksi rajoittunut lähinnä prosessien sähköisten tieto-, valvonta- ja mitausvälineiden käyttöön. Elektroniikkateollisuuden tuotteilla on kuitenkin myös välillisiä heijastusvaikutuksia ekotehokkuuden kehitykseen muilla aloilla sekä koko yhteiskuntakehitykseen ja elämäntapoihin. Välillisiin vaikutuksiin liittyvät suurimmat mahdollisuudet edistää kestävästä kehityksen mukaisia tuotantomenetelmiä, elämäntapoja ja kulutustottumuksia.

Monilla tuotannon aloilla ympäristöasiat ovat voimakkaimmin koko alan teknistä kehitystä eteenpäin vievä tekijä. Ilmastomuutoksen torjunta, vaarallisten aineiden käytön ja jätteiden määrän vähentäminen, kestävä liikennepalvelu ja puhtaan veden saannin turvaaminen tulevat joka tapauksessa edellyttämään maailmalaajuisesti mittavia panostuksia uuteen teknologiaan. Kehitysmaissa ympäristöteknologian markkinat kasvavat jopa nopeammin kuin teollisuusmaissa.

EU:n Lissabonin strategia pyrkii siihen, että kilpailukykyisillä ja monipuoliseen osaamiseen sekä korkeaan teknologiaan panostavilla yrityksillä on mahdollisuuksia kehittää ja ottaa käyttöön uutta ympäristöteknologiaa, tehdä ympäristöhaittojen vähentämiseen tarvittavia investointeja ja tuottaa uusia innovatiivisia ratkaisumahdollisuuksia.

- Innovaatioiden synnyttämiseksi on tärkeää, että kehitetään osaamis-yhteiskuntaa eli uuden tiedon luomista ja soveltamista tukevia toimintaympäristöjä ja vahvoja osaamiskeskittymiä. Innovaatiojärjestelmän pullonkauloja liittyen riskirahoitukseen, liiketoimintaosaamiseen, kaupallistamiseen ja kansainvälistymiseen puretaan kehittämällä niitä edistävistä taidoista. Suomalaisten yritysten tulee oppia uutta erityisesti käytettävyydestä, muotoilusta ja palvelujen tuotteistamisesta. Kestävä kehitys tukevien keksintöjen muuttamista markkinoilla menestyviksi tuotteiksi edistetään ja panostetaan edelleenkin vahvasti tutkimukseen ja tuotekehitykseen.
- Onnistuminen innovaatioiden tuottamisessa on niin yksittäisten kansalaisten, kansalaisryhmien, yritysten kuin yhteiskuntien menestyksen avaintekijä. Sen perusedellytyksiä ovat teknologian ja liiketoiminnan huipputason osaaminen. Teknologisten innovaatioiden rinnalla tarvitaan kuitenkin lisäksi määrätietoista panostamista sosiaalisten innovaatioiden tuottamiseen, jotta yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kehitys eivät eriydy talouden ja teknologian kehityksestä.

- Osaamisen keskeisten vahvuuksien kehittämisen rinnalla panostetaan lupaaviin tutkimusaloihin ja niissä riittävän volyymin ja hyvän laatutason saavuttamiseen. Tällaisia aloja ovat mm. bio- ja ympäristötiede sekä hyvinvointiklusteri ja osaamisintensiiviset palvelut. Kestävän kehityksen mukaisten innovaatioiden edistäminen edellyttää johdonmukaista politiikkaa eri sektoreilla ja säätelyn kehittämistä niin, että se palkitsee kestävästä kehityksestä tukevaa innovaatiotoimintaa.
- Kestävän kehityksen politiikan innovatiivisuus on tärkeä varmistaa hallinnon, tiedeyhteisön, kansalaisyhteiskunnan ja talouselämän verkostoyhteistyöllä ja ohjelmilla. Monipuolisella tutkijankoulutuksella sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla luodaan edellytyksiä kestäväälle kehitykselle. Tärkeässä asemassa ovat lisäksi vapaa sivistystyö, kansalaisjärjestöt ja tiedotusvälineet.
- Kestävän kehityksen periaatteiden tulee vaikuttaa tutkimukseen läpäisyperiaatteella. Haasteena on tutkimuksen vaikuttavuus, eli tutkimustiedon saattaminen kansalaisten ja päättäjien tietoon siten, että se tarjoaa tietopohjaa kestäville valinnoille. Tutkimuksen vaikuttavuuden edistämiseksi tulee tutkimustiedon käyttäjät ottaa mukaan tutkimusprosessiin jo suunnitteluvaiheesta lähtien.

8.3 Taloudelliset ohjauskeinot

Käyttäytymistä ohjaavat yhteiskuntapolitiikan kannustimet, esim. verotus ja muut taloudelliset ohjauskeinot ovat keskeinen keino kestävästä kehityksestä edistämiseksi.

Verojärjestelmän ohjausvaikutusten lisäämiseksi ympäristöpolitiikassa on käynnistetty useita selvityshankkeita. Muun muassa liikenteen verotuksessa selvitetään mahdollisuuksia ottaa käyttöön myös sellaista muuhun kuin polttoaineisiin liittyvää vero-ohjausta, joka pitkällä ajalla vaikuttaa myönteisesti päästöjen vähentämiseen. Liikenteen biopolttonesteiden käyttöä edistäviä ohjauskeinoja kartoitetaan samoin kuin veroinstrumentin käyttöä energiantuotannon typenoksidipäästöjen säätelyyn. Jättemäärien pienentämiseen on selvää ympäristöpoliittista ohjaustarvetta, ja ohjauksen tehostamista selvitetään uuden valtakunnallisen jätesuunnitelman laadinnan yhteydessä. Hiilidioksidipäästöjen vähentämisen kannalta verotus on menettänyt merkitystään ohjauskeinona, sillä Euroopan

yhteisön päästökauppajärjestelmä ohjaa voimakkaasti päästökaupasektorin päästöjä ja vaikuttaa välillisesti myös muuhun osaan kansantaloutta.

- Suomi käyttää ohjauksessa talouden kannalta kuhunkin tilanteeseen kustannuksiltaan tehokkainta ja vaikuttavinta ohjauskeinoa. Valintojen ohjaamisen tulee pohjautua vankkaan tieteelliseen näyttöön ja todennäköisyyksiin perustuvaan varovaisuusperiaatteeseen. Ohjauskeinojärjestelmiä on kehitettävä järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti niin kansallisesti kuin EU:ssa.
- Kehitetään taloudellisia ohjauskeinoja, joilla vähennetään uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä ja ympäristöhaittoja, edistetään kierrätystä sekä tuotteiden, niiden kulutuksen ja energiankäytön energiatehokkuutta. Selvitetään mahdollisuuksia vähentää ympäristön ja kestävän kehityksen kannalta haitallisia tukia.
- Taloudellisella ohjauksella on mahdollista edistää kestäviä tuotantotapoja, kulutustottumuksia ja elämäntapoja, tehostaa ympäristöohjausta sekä lisätä ympäristöpolitiikan kustannustehokkuutta. Käynnistettyä työtä verojärjestelmän ohjausvaikutusten lisäämiseksi jatketaan järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti lähtien ympäristötarpeista ja -velvoitteista talouden vaatimukset kuitenkin huomioon ottaen. Uusien markkinaehtoisten keinojen tarjoamia mahdollisuuksia selvitetään ja niitä otetaan käyttöön osana ohjauskeinojärjestelmän kehittämistä.
- Kestävän kehityksen kannalta pysyvien tulosten aikaansaamiseksi uuden teknologian kehittäminen on oleellista. Uuden ympäristömyönteisen energiateknologian markkinoille pääsyä avustetaan investoinneille ja niitä tukeville selvityksille myönnettävällä energiatuella. Tuotantotukea myönnetään verojärjestelmän kautta uusiutuvalla energialla tuotetulle sähkölle.
- Yhteistyöllä ja yhteisillä ratkaisuilla Euroopan unionissa on mahdollista lisätä ohjauskeinojärjestelmän vaikuttavuutta sekä pienentää uudesta ohjauksesta aiheutuvia sopeutumiskustannuksia. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että tehokkaiden ohjauskeinojen käytöstä voidaan sopia kansainvälisessä yhteistyössä globaaleihin ympäristöhaasteisiin vastattaessa.
- On tärkeää, että taloudellisten ohjauskeinojen käyttöönottoa tuetaan tiedollisilla ohjauskeinoilla.

www.sd-network.eu

9 KESTÄVÄN KEHITYKSEN STRATEGIAN TOIMEENPANO JA SEURANTA

Keskeiset haasteet

- Miten hyödynnetään hyvää ja avointa hallintoa, kansalaisyhteiskuntaa ja ihmisten osallistumista sekä yhteiskunnallista keskustelua strategian toimeenpanossa?
- Miten kansallisen strategian toimeenpano ja seuranta nivelletään Euroopan unionin tarkistetun kestävä kehityksen strategian toimeenpanoon ja seurantaan?

9.1 Toimijat ja vastuut

Kestävä kehityksen toimikunta hyväksyy strategian. Strategia on voimassa toistaiseksi.

Suomen kestävä kehityksen politiikalle on tunnusomaista institutionaaliseen oppimiseen perustuva yhteiskunnan eri toimijatahojen laaja osallistuminen sekä sisällön määrittämiseen että toimenpiteiden toteuttamiseen. Hallitus perusti kestävä kehityksen edistämiseksi Suomen kestävä kehityksen toimikunnan vuonna 1993, ja toimikunnan työ on jatkunut keskeytyksettä. Pääministeri on toiminut alusta lähtien toimikunnan puheenjohtajana. Laajapohjainen, avoimeen vuoropuheluun perustuva toimikunta on nostanut kansalliseen keskusteluun useita tärkeitä kestävä kehityksen teemoja, tukenut eri tahojen työtä sekä toiminut arvokkaana kansallisen koherenssin rakentajana kestävä kehityksen kysymyksissä.

Kestävä kehityksen sisällyttäminen eri hallinnonalojen omiin strategioihin ja -ohjelmiin on ollut Suomessa mittavaa. Sektoriohjelmat ovatkin olleet merkittäviä välineitä edistettäessä ja toimeenpantaessa kestävä kehityksen mukaisia politiikkatoimia. Integraatio on myös sitouttanut eri hallinnonaloja kestävä kehityksen edistämiseen ja lisännyt sektoreiden omistajuutta. Sektori-integraation ansiosta kestävä kehityksen periaate näkyy mm. useissa ohjauskeinoissa, kuten lainsäädännössä, verotuksessa ja ympäristövaikutusten arvioinnissa.

Kestävä kehityksen strategioita ja ohjelmia on laadittu ja toimia arvioitu myös kunnissa, järjestöissä ja yrityksissä.

- Tavoitteena on, että kestävän kehityksen politiikan jatkuvuus taataan. Päävastuu kestävän kehityksen linjauksista ja toimeenpanosta on valtioneuvostolla, joka hallitus- ja politiikkaohjelmien sekä valtioneuvoston periaatepäätösten kautta ohjaa työtä.
- Tavoitteena on, että strategiassa esitetyt kestävän kehityksen linjaukset otetaan huomioon eri hallinnonalojen sekä muiden kestävän kehityksen strategian toimijatahojen omissa ohjelmissa ja strategioissa. Käynnistetään Suomen kestävän kehityksen toimikunnan puitteissa prosessi, jossa eri tahot yhteistyössä ja omilla tahoillaan vievät eteenpäin strategian ehdotuksia.
- Suomen kestävän kehityksen toimikunnan toiminta laajapohjaisena ja pääministerivetoisena turvataan myös jatkossa.
- Suomen kestävän kehityksen politiikan tavoitteena on myös varmistaa politiikan johdonmukaisuus globaalien, alueellisten, kansallisten ja paikallisten ohjelmatyöhön välillä. Eri hallinnon tasojen yhteistyötä parannetaan ja lisätään niiden välistä vuoropuhelua. Kansallisia ratkaisuja tehtäessä otetaan huomioon vaikutukset alueiden ja kuntien edellytyksiin tehdä kestävä kehitystä tukevia päätöksiä.
- Kansalaiset, kunnat, seudut, maakunnat, erilaiset yhteisöt ja yritykset ovat toimijoita, joiden valinnat ratkaisevat kestävän kehityksen toteutumisen. Paikallistasolla ja valtakunnan tasolla kestävä kehitys on edistynyt monin tavoin. Haasteena on paikallisella tasolla kytkeä kestävän kehityksen työ osaksi kunnan strategiatyötä ja suunnittelujärjestelmää sekä kytkeä seutu- ja aluetaso kiinteämmin mukaan kestävän kehityksen prosessiin. Laajasti eri tahojen näkemyksiä kokoavan toimintakulttuurin omaksuminen vaatii aikaa ja panostusta.
- On tarkoituksenmukaista, että kansallista kestävän kehityksen strategiaa käsitellään kaikissa niissä eduskunnan valiokunnissa, joiden toimialaan strategian linjaukset liittyvät.

9.2 Arviointi ja seuranta

Kestävän kehityksen politiikan tuloksellisuutta seurataan mm. kansallisen indikaattorityön kautta. Kestävän kehityksen indikaattoreita kehitetään ja päivitetään eri hallinnonalojen välisessä kansallisessa indikaattoriverkossa.

Kestävän kehityksen politiikan innovatiivisuus on tärkeää varmistaa hallinnon, tiede- ja kansalaisyhteisön ja talouselämän verkostoyhteistyöllä ja ohjelmilla.

Euroopan unionin kesäkuussa 2006 hyväksymän tarkistetun kestävän kehityksen strategian toimeenpano ja seuranta asettaa vaatimuksia jäsenvaltioille ja eri toimijatahoille. Kansallista kestävän kehityksen strategiaa arvioidaan kahden vuoden välein, ja tämä tarkastelu kytketään EU:n arviointiprosessiin. Suomen kestävän kehityksen toimikunta raportoi arvioinnin tuloksista hallitukselle.

Strategian jatkotyönä kehitetään systemaattinen malli, jonka avulla voidaan arvioida strategian vaikutuksia valtakunnan, alueellisella ja paikallisella tasolla. Tämä mahdollistaisi vertailun erilaisten ohjelmien vaikuttavuuden arvioinnissa.

Uudistettu EU:n strategia korostaa EU:n ja kansallisen kestävän kehityksen politiikkojen tiiviimpää niveltämistä ja koordinointia. Suomi osallistuu Euroopan unionin kestävän kehityksen verkoston työskentelyyn sekä Euroopan kestävän kehityksen toimikuntien verkostoon. Näitä verkostoja sekä EU:n strategian ehdottamia vertaisarviointeja (peer review) käytetään Euroopan ja kansallisen tason politiikkojen vahvistamiseen ja yhdensuuntaistamiseen.

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. (09) 16001, (09) 57811
f. (09) 1602 2165
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN 952-5361-01-X
ISSN 0782-6028

